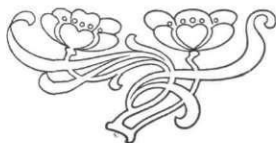

Tujski promet

Povest

Spisal dr. Fr. Detela

: V Ljubljani, 1912 :

Založila „Slovenska Matica“

I.

V Šmihelu, ki leži na zelenem griču pod visokimi planinami, dobre pol ure nad brzo Bistrico, so pokopavali tihega jesenskega dopoldne dva mrliča, bogatega Korbina in siromaka Petana. Onega nista mogla rešiti dva zdravnik; ta je umrl brez zdravniške pomoči. Onega je spremljala dolga vrsta pogrebcev, ki so se vsi nekako ponašali, da so vsaj znanci premožnega moža; Janeza Petana, ki ni zapustil ničesar razen kočice na koncu vasi, tam, kjer se spušča pot naglo navzdol proti Mrzli grapi, je spremlilo samo par vaščanov, iz navade, ker so šli za vsakim pogrebom. Žaloval ni za njim nihče. Sestra Urša bi bila morda potočila kakšno solzo za bratom, če bi bil njej zapustil kočico; toda živa se tadva nista marala, in smrt ju ni zbližala.

Pogrebci so zapuščali pokopališče. Sosedu Gričarju in Gostiču sta še popravljala novo gomilo Korbinovo.

»Dobro smo zagrebli,« je dejal Gričar, zasadi lopato v svežo prst in prijel za motiko, da zvrha zemljo. »Ne bo ga več nazaj.«

»Če ne bo prsti dovolj,« je menil Gostič in vlekel pipo iz žepa, »bomo pa še kamen navalili. — He, Urša,« se je obrnil k sključenji starki, ki je šla mimo, »ti pa žaluješ za obema; pri Korbinu si gostovala, brat je pa tudi brat. Ali se preseliš ti zdaj v njegovo kočico?«

»Nikar ne izprašuj tako neumno!« se je jezila ženska. »Hiti rajši, da prideš prej h Korbinu na sedmino!«

»Torej je res, kar pravijo, da ni tebi zapustil koče? Mi smo pa vsi mislili, ker sta si bila takšna prijatelja, ti pa Janez.«

»Oh, ti strupeni jezik!« se je hudovala Urša in se sklonila na bratov grob.

»Bratu Jožetu je zapustil hišo,« je dejal Gričar. »Kje pa živi zdaj Jože? Ali še šivari?«

Urša je molčala.

»V Ljubnem na Gornjem Štajerskem živi,« je odgovoril Gostič, »če je še tam. Dvajset let ga ni bilo domov. Jaz sem mislil, da pride vsaj na pogreb; a vi Petani, Urša, ste se vsi namoč radi imeli.«

»Glejta, da se ne bodo sovražili vajini še huje!« je godrnjala Urša. »Janez že stoji pred sodnjim stolom in daje odgovor za krivice, ki mi jih je storil; vaju pa še čaka.«

»To je res, Urša. Ampak dokler ni Jožeta, bi stanovala ti lahko v koči.«

»Nikdar, nikdar, ker bi poginila od groze in strahu. Ta-le bo še hodil nazaj, o, bo še hodil nazaj.«

»Ej, Urša, ne bo ga, in če bi bili živega zakopali.«

»Korbinova mati je rekla, da pridita na sedmino,« je zakričal od vhoda sem fantič in pretrgal razgovor. Moža sta vrgla motike in lopate na kup in šla.

»Kar jaz pomnim, so se sovražili ti Petani,« je dejal Gričar. »Brat je moral iti od doma, in sestra gostuje pri tujih ljudeh. Ali misliš ti, da se še vrne Jože? Jaz bi ga ne spoznal več.«

»Nič ne vem, kaj misli. Če bi bila kočja naprodaj, bi jo jaz kupil.«

»Kod pa hodita?« so pozdravili sedminci Gričarja in Gostiča. »Mi smo s sedmino že v kraju.«

»Naju pa še čaka, kakor je rekla Urša,« je dejal Gostič.

Premožnega moža sedmina pa ni tako hitro v kraju. Trdno so še sedeli za mizo pogrebci, in vsak nov štefan vina je priklical iz hvaležnih src novo hvalo rajniku.

V sobici zraven pa so sedeli najožji sorodniki, poleg matere vdove sin Ivan, ki je bil prišel z graške tehnike na očetov pogreb, Ivanovi dve omoženi sestre s svojima možema in nekaj vnukov. Odrasli so tolažili vdovo, da naj se vda v božjo voljo, ker ne pomaga žalovanje nič, in izražali po ovinkih želje, da bi radi dobili za spomin na rajnika še kakšno zlato uro ali kaj namiznega posodja, kakšnega konja ali vola. Otroci pa so se bili tako najedli in napili, da so že debelo gledali in tiščali domov. Ivan jih je krmil naprej in razmišljen molčal. Pogledal je zdaj tega, zdaj onega sorodnika, pokimal zdaj sem, zdaj tja, odkoder je kdo govoril, in komaj slišal žalostnih svojcev glasne želje. Preglašale so jih v njegovem srcu ckorne besede nesebičnega sočutja, ki jih je bil čul iz ust preprostih sovaščanov. Žalost se je umikala milemu spominu na skrbnega očeta in hvaležni ljubezni do onih, iz katerih oči mu je sijalo te dni tako toplo sožalje naproti. Kako radi da ga imajo vsi, to je spoznaval in čutil Ivan šele zdaj in živo je zaželel živeti in delati in trpeti med svojimi rojaki, njim se oddolžiti, njim poplačati izkazano ljubav. Bujno so klile iz teh želja nove misli; imeniten načrt se je razgrinjal v bistri glavi, in v srcu se je oglašala krepka volja, da ga izvrši, da postane dobitnik, ki se ga bodo spominjali še pozni rodovi, utemeljitelj nove blagovitosti sebi in svojemu kraju. In zakaj ne? Ali ne veže njega, izobraženega, imovitega moža celo dolžnost, da priskoči na pomoč dobrim rojakom, ki se sami ne morejo vzdigniti iz siromaštva? Ivanu je zamrzela tujina, in kar užival je že srečo prihodnjih dni, ko mu bo rojakov hvaležnost sladila veselje, kakor mu zdaj njih sožalje lajša grenko žalost.

»Oh, Ivan,« je predramila iz sanjarij Ivana sestra, ki je bila omožena v sosednji vasi, »ne sili otrok s sladčicami! Ampak čemu bo tebi še očetova ura, ko imaš že sam svojo? In kaj nameravaš ti zdaj početi?«

»Oh, kaj namerava!« je dejala druga sestra. »Naprej bo študiral. Tako neumen menda vendar ni, da bi se ukravjal s kmetijstvom in s posli.«

»Jaz še premišlujem,« je dejal Ivan in ponudil v zadregi torte nečakom in nečakinjam. »Študiral najbrž ne bom več, ker mi ne kaže.«

Ta odgovor ni bil všeč ne materi, ne sestrama. Mati je stopila v prvo sobo, pogledat, če so gostje preskrbljeni, in poslušat hvalo in tolažila; sestre sta molčali; svaka pa sta se potegnili za Ivana, da naj kar doma ostane; kaj bi si ubijal glavo po tujih krajih, ko mu ni treba; zdaj se bodo vsaj katerikrat sešli vsi skupaj v prijetno zabavo.

Ko so se bili odpeljali sorodniki, žalostni, ker se jih ni bil tako spomnil rajnik, kakor so bili pričakovali, in nejevoljni na dediča Ivana in njegovo mater, je prisedel Ivan k šmihelskim možem, ki so imeli v mislih umrlega Petana. Da je prav storil mož, ker je umrl, tega mnenja so bili vsi, češ, da bi bil zapravil še kočo in vrt, če bi bil živel še kaj časa. Ugibali so, zakaj da ni zapustil koč sestre, ampak bratu, ki se ne vrne morda več domov, ki bo najbrž prodal dom, tako da ne bo imela sestra nikdar domače strehe.

»Brata ni tako grdo gledal, ker ga ni videl,« je dejal Gostič; »sestre, ki jo je vedno gledal, pa ni mogel videti. Ženska je pa tudi sitna kakor prisad.«

»Ker ji ljudje nagajajo in jo dražijo,« je dejala Korbinka. »Izkusila je pa tudi veliko hudega. Dote ni dobila nobenega krajarja, in sam brat jo je hodil ponoči strašiti, da jo je pregnal iz domače hiše. Zdaj živi, kakor more; doma dela, po drugih krajih berachi. — Kaj pa Jože v Ljubnem, ali je oženjen?«

»Ima že odrasle otroke,« je dejal Gostič in začel primerjati Petane, ki so se sovražili in preganjali, s Korbini, ki so se vedno radi imeli. Poudaril je, kako bodo ne samo domači, ampak vsi sosede pogrešali gospodarja, ki je rad pomagal vsakemu in ni prizadel nikomur nič hudega. Gostje so sočutno prikimovali in se oglašali potem drug za drugim s preprostimi izrazi novega sožalja.

Drugega dne je peljala Ivana prva pot na očetov grob. Odkril se je ob gomili, ki mu je zbudila mile, stare spomine, in izkušal moliti. Siloma pa so

ga vlekli novi načrti v druge kraje, in kakor daven dogodek mu je ginila pred dušo očetova smrt. Brez čuvstva so mu strmele oči v svežo, nagomiljeno prst, pokrito z zamazanimi venci, in v razmišljeni molitvi so se sklepale roke. Ivan je stresel z glavo in pomislil, koliko časa da že stoji na pokopališču. Zdelo se mu je, da že dolgo. Obrnil se je in hitel proč od kraja, kjer se ni mogel brez tihega očitka prepustiti novim mislim. Gredeč je premišljeval, ali naj bi že sedaj razodel komu svoje načrte ali rajši počakal, da dozore popolnoma. Toda kako čakati, ko mu je bilo srce tako polno, da je prekipevalo! Pametneje se mu je zdelo pripraviti ljudi takoj za prihodnjo srečo.

Najrazumnejši izmed vseh vaščanov se mu je zdel Gričar. Pri njem je upal Ivan najti največ umevanja; njemu je hotel odkriti najprej svoje namere.

S florom na rokavu, paličko v roki in smotko v ustih, je nastopil mladi Korbin popoldne pot po svojem posestvu.

»Gospod Gričar,« je poklical soseda, »midva sva mejaša. Pojdite z menoj po polju pogledat!«

»Še Micika naj gre,« je dejala Gričarka. »Micika, hitro se pripravi!«

»Oh, mama, takšna vendar ne morem iti,« se je branila hči.

»Samo drugo ruto si zaveži, pa pojdi!«

Dekleta dolgo ni bilo iz hiše, tako da je postal oče nejevoljen in naganjal, da naj gresta, ker pride deklet za njima, če hoče; Ivan pa je zadržaval moža in mu ponudil smotko. Iz hiše je prihitela Micika, praznje oblečena, in mati je stopila na prag in pogledala zadovoljna za njo in potem po vasi.

Micika se je opravičevala, da bi je ne bilo treba čakati, izražala zopet sožalje, da je umrl gospoda Ivana oče, in veselje, da ostane Ivan doma in prevzame sam gospodarstvo, in pogladala postrani mlađega gospoda, če se ni že preveč odtujil. Ivan se ji je nasmehnil in menil, da veseli tudi njega, da ima tako dobre sosede.

»Vi, gospod Gričar, mi boste svetovali, če bo treba; Micika mi bo pa pomagala.«

»In kako rada, Ivan,« je pritrdila Micika in umolknila.

»Jaz imam namreč posebne načrte,« je dejal Ivan in vrtel paličko v roki. »Moj oče ni bil slab gospodar.«

»Prav dober gospodar,« je dejal Gričar.

»Vendar ni znal dobro presoditi, ne popolnoma izkoristiti razmer. Kjer bi bil lahko delal velike dobičke, se je zadovoljeval z majhnimi. On je hodil varno pot. Najvarnejša pot je pa navadno najdaljša, in kdor jo hodi, zaostane za vsemi onimi, ki se ne boje nevarnosti.«

»Po nevarnih se je že marsikdo ponesrečil,« je pripomnil Gričar.

Micika ni rekla nič, ker ni vedela, kam da merijo besede, ki ji niso posebno ugajale.

Ivan je obstal in gledal po lepih domačih krajih.

»Poglej, Micika,« je dejal, »to zeleno pogorje, ta prijazni obrobek gorenjske ravni, ki nosi v naročju belo šmihelsko vas! In to veličastno ozadje nebotičnih gora! Ali se dobi kje lepši kraj?«

Micika je gledala proti Bistrici po ravnini, odkoder se vije in vzpenja med temnimi gozdi, zelenimi travniki, raznobojnim poljem bela cesta. Še nikoli se ji ni videl domač kraj tako lep; s takšnimi očmi ga tudi še nikoli ni gledala.

»Zadnji dež,« je dejal Gričar, »je premalo namočil. Ajda ne bo naredila zrnja.«

»Ravno v Šmihelu,« je nadaljeval Ivan, »se razcepi cesta in pelje na tri strani naprej po senčnih dolinah. Ta krasna pokrajina s tako zdravim podnebjem, tako čvrsto vodo bi privabila na stotine tujcev.«

»Nekaj jih pride vsako leto,« je pritrdila Micika. »Ti oblezejo vse hribe, preiztaknejo vse doline in odlete zopet z lastavicami.«

»In prineso denar in življenje,« je poudaril Ivan. »Poglej doli ob Bistrici Žvarovlje, kakor

ustvarjeno za kopališče! Koliko bi prišlo tja tujcev, če bi dobili kaj udobnosti, lepa stanovanja, dobro hrano!«

»Dijaki hodijo radi v Žvarovlje,« je dejala Micika.

»Da, dijaki,« se je zaničljivo nasmehnil Ivan, »ki imajo več potreb ko denarja. Mi potrebujemo Amerikancev, Angležev, Nemcev, Lahov, ki bi ne popotovali mimo in skoz, ampak ostajali celo poletje, se zabavali in dolgočasili in zaradi zabave in dolgega časa trošili denar. Poglej sem, na desno!«

»Petanova koča,« je dejal Gričar.

»Mimo pelje strma pot v Mrzlo grapo.«

»Najbolj zapuščen in pust kraj.«

»Najbolj romantičen kraj,« je dejal Ivan.

Micika ga je pogledala, kaj da meni, in pripomnila, da jo je bilo vedno strah, kadar je brala notri jagode in maline.

»Za tujce privlačna moč prve vrste,« je popravljal Ivan. »Zlata vredna je za nas ta divja kotlina. Takšna soteska! Skalovje od obeh strani, ki se strne na koncu v vrtoglavi višini in zapira izhod. Vsak tujec bi si štel v sveto dolžnost, da jo prehodi. Cele trume bi romale dan za dnevom semkaj, in ljudje bi nosili in vozili za njimi jedi in pijače. To bi bilo življenje, to bi bilo denarja!«

Gričarju, ki je mislil, da bosta z mladim Korbinom pregledovala meje in govorila o gospodarstvu, se je jelo muditi domov; hčerka pa bi bila še tako rada poslušala navdušene besede, ki so ji odkrивale lepoto domačega kraja. V prijetnem razburjanju so ji plavale mlade misli v daljavo, kamor jim je kazal Ivan pot, in se vračale lahno nazaj v prijetno zavest, da more tako govoriti le oni, ki ne misli več odleteti v tujino.

Gričarju se je zdelo Ivanovo govorjenje otročje; Ivan pa je izprevidel, kako visoko da stoji nad svojimi rojaki, ker je celo Gričar, ki ga je imel on za najpametnejšega izmed sosedov, tako omejen, da ne umeje njegovih načrtov.

V vasi sta se poslovila moža precej hladno; Miciki pa je stisnil Ivan prav prijateljski roko, ko ga je vabila, da naj pride kmalu v vas.

Doma je tožil Ivan materi, da se mu zde ljudje po Šmihelu zelo zaostali. »No pa saj posebno napreden tudi rajni oče ni bil, ki si je bil v dolgih letih z velikim trdom razmerno malo pridobil, razmerno malo, če se ne meri s kmetskim merilom; za staro kopito in neučenega gospodarja seveda dosti.«

Mati je zagovarjala očetovo gospodarstvo in menila, da mora gledati sin, da ohrani, kar je bil pri-gospodaril oče.

»Napačno načelo, mama,« je dejal Ivan. »Človek ne sme nikdar mirovati, nikdar se zadovoljiti s tem, kar ima. Čim več je pridobljenega, tem hitreje in lažje se pridobiva. Denar raste samo odkonca počasi. Naši ljudje so navadno zadovoljni, da živijo. Kakor hitro so si pridobili nekaj premoženja, prekrižajo roke in počivajo. Podjetnega duha jim manjka; zato so vsa večja podjetja v tujih rokah.«

Mati je opozorila sina na svarilne zgled pre-velike podjetnosti.

»Jaz, mama, ne riskiram nič,« je dejal Ivan, »ker imam pred očmi to, kar je sedaj na dnevnem redu, namreč tujski promet.«

Ivan je pomolčal in gledal materi v oči, radoveden, kakšen učinek da je napravil nanjo tujski promet. Mati je ostala ravnodušna in se maloverno nasmehnila; Ivan pa se je razvnel in začel dokazovati, kolikega pomena da je tujski promet; kazal je na Švico, ki skoraj živi ob tujskem prometu, na Tirolsko, ki je obogatelo v par letih vsled tujskega prometa.

»Naj le pridejo tujci!« je dejala mati. »Saj jim bomo postregli. In če jih bo toliko, da jih ne bomo spravili pod streho, bomo še zidali. Toda boljše je za gostilnice, da je preveč tujcev ko premalo. V Švico in na Tirolsko najbrž ne hodijo tujci zaradi gostilnic, ampak zaradi lepih krajev, in gostilnice so se zidale zato, ker so prihajali tujci, ne narobe. Saj vidiš,

Ivan, kako hitro rastejo gostilnice, kjer nastane božja pot.«

Ivan je dokazoval, da vabijo gostilnice tudi tujce; a ti zahtevajo vsakovrstnih udobnosti za svoj denar in odidejo drugam, če jih ne najdejo tukaj, in odneso denar drugam.

»Kaj pa če ostanejo stanovanja in gostilnice prazne?«

»To se pripeti lahko eno leto, dve, več pa ne, ker je dokazano, da se letovanje vedno bolj prijemlje, vedno bolj prehaja v navado. Vpraša se samo to, ali se hočemo zadovoljiti mi s tremi, štirimi odstotki, ki nam jih donša sedaj premoženje, ali je naložimo tako, da nam bo donšalo petnajst do dvajset procentov.«

»Čim več nese, tem manj je varno, in marsikdo je že izgubil glavnico in obresti, ker je hotel prehitro obogateti. Kar počasi raste, to čvrsto zraste; zaleže pa samo to, kar se s trudom pridobó.«

»Jaz sem študiral, mama,« je poudaril Ivan, »in sem se marsikaj naučil; ali mislite, da bom zdaj tako kmetoval kakor sosed Gričar, ki zna komaj svoje ime podpisati? Mi izobraženci moramo delati za splošno blaginjo s tem, da dajemo drugim lep zgled.«

»Da bi le ne imeli mi od svojih lepih zgledov samo škodo, korist pa drugi!« je vzdihnila mati in pripomnila, da si ljudje samo norca delajo iz tistih, ki delajo za druge, za sebe pa ne; naj živi on le mirno zase; zdaj ima mater; če pa hoče, naj si poišče mlajše gospodinje; Gričarjeva Micika bi imela denar in bi gospodarila in gospodinjala zanj, da bi se on lahko samo izprehajal in prebiral novine.

Sin je zavračal z vznesenimi besedami sebične misli in pristavil, da ni tako neumen, da bi pozabil na sebe.

Materini pomisleki niso omajali njegovega sklepa. Z besedo in s pijačo je začel vnemati rojake za svoje načrte. Prorokoval je sijajno bodočnost domačemu kraju, ako se napelje tok denarnih tujcev v Šmihel in v Žvarovlje; vsak prazen prostor, vsako luknjo, ki jim je samo napoti, bodo posestniki lahko

oddali; po dvesto, tristo goldinarjev bo nesla vsaka soba; kdor ima konja, naj si kupi še kočijo, ki se mu bo v par mesecih imenitno izplačala; zakaj tujci se hočejo voziti in ne vprašajo nič, koliko da stane vožnja; fantje in dekleta bodo dobili lahke in dobre službe; otroci bodo prodajali jagode, maline, gobe, cvetice; ves plevel pojde v denar; za tujca je to vse novo, imenitno, in cena mu je postranska stvar. »Kako je z našimi pridelki? Kako težko čakamo kupca! In če ga ni, moramo naložiti sami in peljati v mesto, in tam prodaš ali pa ne, in če nočeš dati po slepi ceni, vozi nazaj, ko si izgubil ves dan in potrošil par goldinarjev! Na koliko semnje moraš gnati živino, preden se te usmili kak mesar! Po ljubljanskem polju se lahko smejejo. Tam vzame žena ali hči par kokoši, nekaj jajec ali masla, mož izkoplje nekaj krompirja, otrese kako hruško ali jablano in nese gredoč v mesto, kjer vse sproti proda, ker ima kupca pri rokah. Nam pa manjka kupca; zakaj prodajalci smo sami. Če pa privabimo tujce, imamo kupce za vsa živila doma, in ceno bomo postavljali mi.«

Ta misel se je zdela možem, ki so sedeli z Ivanom za mizo, pametna. Gostič, ki je bil sam tudi gostilničar, je vzel pipo iz ust, pljunil pod mizo in menil, da ne bi bilo napačno, če bi se kaj ukrenilo; njega seveda ne bi smelo stati nič; občina bi pa lahko kaj žrtvovala.

Ivan je omenil, da bi se dobila tudi podpora od države in dežele, kar se je zdelo vsem pametno in naravno. Marsikoga so obšle tihe misli, če bi ne kazalo, da bi si kupil še enega konja in še kočijo.

»Koliko računite Vi, gospod Korbin,« je vprašal Gostič, »da bi privozaril en človek na dan, eno k drugemu?«

»Kakih dvajset kron,« je dejal malomarno Ivan in puhnil dim iz smotke predse.

Možje so tiho pokimali; na glas se ni začudil nihče; zakaj ta in oni ni prav verjel, drugi pa niso hoteli razodeti svojih sklepov. Samo Gostič, ki se je najbolj bal konkurence, je začel izražati dvome, da bi se vožnja res tako obnašala, in pomisleke, da ima

stvar tudi svojo nevarno stran; konj da se lahko poškoduje, pregreje, prežene, voz se polomi po klancih; kje je potem dobiček.

Ivan je menil, da je tako z vsakim podjetjem, in da kdor nima poguma, naj se ne loti nobene novosti; nesreča pa je nesreča in zadene lahko človeka povsod; pameten človek se ne zanaša na srečo, a se tudi nesreče ne boji.

»Naši starši so vozili s parizarji,« je dejal Gričar, ki je bil sam pri sebi na jasnem, da se ne bo podal v nobeno nevarnost, »naši otroci bodo pa s kočijami. S parizarjem je marsikdo zavozaril svoj dom.«

»Marsikdo je pa tudi prinesel,« je pripomnil Gostič, »konec leta svojih sto, dvesto goldinarjev čistih. Železnica je vzela ves ta dohodek.«

»Tujski promet nam ga vrne,« je dejal Ivan, »in marsikako dekle si bo prislužilo kot natakara ali hišna lepe krajcarje.«

»Repinova Lenka,« je dejal Gostič, »je bila pet let natakara v Beljaku in je prinesla domov tristo goldinarjev.«

»Tristo goldinarjev in dva otroka,« je dodal Gričar.

Možje so se razhajali počasi, postajali še na cesti, ugibali sem in tja in reševali Ivanove nazore. Sklenili so, da je treba počakati, kako da bo zorela ta stvar. Zaupali niso nič prav Ivanu, drug drugemu pa še manj.

Ivana je svarila mati, naj nikar tako naravnost ne odkriva svojih načrtov; zakaj če se skesa — in Bog daj, da bi se skesal — se mu bodo smejali sosedge; če pa izpelje svoje misli, bo dobil toliko tekmovalcev, da bo imel namesto dobička morda celo izgubo. Ivan se je izgovarjal, da ne umejo sosedge teh stvari; zatorej se njemu od njih koristi ni bati nobene škode.

Po Šmihelu in Žvarovljah je postal tujski promet najvažnejši predmet pametnih pomenkov. Tako naravnost kakor Ivan sicer ni govoril nihče; toda po-

strani je izkušal izvedeti vsak, kaj da nameravajo storiti drugi. Gospodinje so pregledovale svoje hiše, koliko prostorov da bi se moglo prepustiti za par mesecev na leto tujcem in po kakšni ceni; gospodarji so popraševali skrivaj, kje bi se kupil pripraven konj, koliko bi stala kočija; dekleta so hotele vse postati natakarike ali hišne, in fantje so že prevažali v domišljiji bogato gospodo po domačih klancih. Vsem se je zazdel naenkrat ves kraj in vsa okolica zanimiva in imenitna. Razgledom z gričev in holmov se niso mogli načuditi; vsak graben se je videl pomenljiv, vsak potok važen, in največjo privlačno silo so pripisovali vsi Mrzli grapi, prepričani, da ni na vsem Kranjskem tako čudovite globeli. Nekateri so menili, če bi ne bilo dobro, da bi se pota in ceste nekoliko popravile in zlasti Mrzla grapa očedila.

»Čemu? Čemu?« je ugovarjal Ivan. »Vi ne poznate tujcev. Po stanovanjih in gostilnicah zahtevajo ti vsake vrste udobnost, na prostem samo naravo. Čim nerodnejša je kakšna pot, tem rajši jo hodijo; divji kraji so jim najljubši; najnevarnejše gore jih vlečejo najbolj. Tu ni treba nič popravljati, nič predelavati; vse naj ostane, kakor je Bog dal; kazalo bi celo stezo po Mrzli grapi nekoliko razdreti.«

Tudi te misli Ivanove so se zdele ljudem pametne, čudno in nedosledno pa to, zakaj da bi se tujci tudi, kar se tiče stanovanj in gostilnic, ne zadovoljevali s preprosto naravo, s tem, kar je po deželi Bog dal. Toda tako je; marsikak starinoslovec se vnema za starinske stavbe, stanovanja si pa išče po modernih.

Ivan pa ni samo premišljeval in govoril, ampak se je tudi lotil izvršitve svojih načrtov, tem odločnejše, ker se je bal, da ga kdo prehití. Zakaj nova podjetja časi kar plavajo po zraku in padejo zdaj temu, zdaj onemu v glavo, in kdor pride prepozno, dobi kosti. Mati je imela prav, si je mislil; morda je on že preveč govoril o svojih namerah. Kako lahko bi kdo pobral, kar je on zagledal prvi, in drugim bi on pomogel, sebi pa škodoval; zakaj trud in tve-

ganje prepuščajo ljudje radi drugim, sebi izgovarjajo koristi.

V Žvarovljah so imeli Korbinovi precej sveta med cesto in Bistrico. Tjakaj je postavil Ivan v mislih poslopje, pri tleh gostilnico, v prvem nadstropju sobe za tujce in svoje stanovanje, spredaj vrt z lopicami, nad Bistrico verando in ob vodi kopališče. Pokupil je sosednjega sveta, kolikor ga je dobil po pametnih cenah, da mu ne bi kak siten tekmeč zidal pred nosom, in se začel zastran načrta in proračuna dogovarjati s stavbarjem. Njemu je bila to lahka stvar, ker je bil sam nekoliko strokovnjaka, ker se je ponašal s finim okusom in rad poudaril, kako dobro zna računati in gledati podjetnikom na prste.

Stavbišče se je zgradilo, podjetnik, ki je bil prevzel delo, je nabil visoko na desko svoje ime, in za temelj se je začelo kopati dno. Iz Šmihela in Žvarovelj so hodili ljudje, če so količkaj utegnili, gledat, kako se zida, in kdor je prišel, je izpraševal delavce, kako in kaj, in izrekel nazadnje svojo sodbo. V obraz so Ivanu trdili vsi, da bo njegova stavba kras za vse Žvarovlje, da mora privabiti takšna hiša tujcev iz vseh vetrov in da bi se bolje ne mogel obrniti denar. Za njegovim hrbtom so govorili drugač, po Ivanovih mislil popolnoma nestrokovnjaško.

Pred zimo je bilo poslopje pod streho, in drugo pomlad so začeli dozidavati, ometavati, vstavljati okna in vrata.

Med tem, ko se je to delo vršilo, se je vozil Ivan po Koroškem in Tirolskem, si ogledoval obrat s tujci in beležil, česa da ti zahtevajo in kaj da se sme zahtevati od njih. Spoznal je, da se za preprosto naravo najbolj navdušujejo tisti tujci, ki imajo najmanj denarja; drugi pa da zahtevajo mnogo, zabavljajo radi in se zadovoljujejo težko, denarja pa vendar ne sejejo tako, kakor bi človek mislil in želel. To potovanje je Ivana mnogo stalo; vendar mu ni bilo žal ne časa, ne denarja, ker je pridobival izkušenj, ki so se mu zdele važne, koristne, naravnost potrebne. Ker je meril vse po svojih željah, se mu niso zdele cene za stanovanja in hrano nikjer previ-

soke. Saj se ne more nikoli preplačati bivanje v lepih krajih in dihanje zdravega zraka. In kako se nalivajo tujci z imenitno gorsko vodo! Takšne pokrajine bi po njegovih mislih ne smele biti tako splošno dostopne. Ali bi se ne dale zastražiti? Ali bi se ne mogla pobirati na prehodih vstopnina? Potem bi človek vsaj vedel, čemu da je v lepem kraju doma. — Kjer je bilo tujcev največ, so bile cene najvišje. Iz tega je sklepal Ivan, da se tujci ne boje visokih cen. Spričo bahatosti in ničemurnosti človeške narave se je zdelo to Ivanu popolnoma naravno; saj tudi kupci ne marajo blaga, ki je prepoceni in najcenejšega vina se izpije najmanj, in večje koristi vlečejo ljudje od tujih napak ko od svojih vrlin.

Doma je čakalo Ivana neprijetno presenečenje. Podjetnik mu je izročil hišne ključe, češ, da je njegovo delo pri kraju in da pričakuje on zdaj plačila. Ivan se je čudil, da se je vse tako hitro izvršilo, in šel gledat poslopje. Jezen je ostrmel. Videl je samo sirovo delo, kakor nekak očrt na debelo, stene komaj ometane, tla pokrita s starimi deskami, kuhinja gola, voda ne napeljana, povsod neprijeten duh vlage in sirovine.

»Saj še ni izdelano,« je dejal Ivan in gubančil čelo.

»Prosim, gospod Korbin,« je odgovoril podjetnik in vlekel iz globokega žepa svoje listine, »po izmeri in trošnem proračunu sem jaz gotov.«

»Tla morajo biti vendar vložena s hrastovimi deščicami in stene poslikane deloma na dve, deloma na tri patrone. Ali mislite, da ostanejo prostori, kakršni so?«

»No, gospod Korbin, za tako neumnega me ne smete imeti. Ampak ta dela ne stojе v pogodbi. Poglejte, prosim, izmero in proračun!«

Ivan je vzel listine v roke in zaman iskal teh potrebnih del. Uvidel je, da je bil prepovršno naredil izmero, in ko sta preračunala zdaj s podjetnikom, koliko bi še stalo, kar je bilo pozabljenega, mu je zastajala sapa, in roka se mu je tresla, da so se številke kar lomile pred očmi. In to ni bilo čudno; po-

žrla je bila stavba vse, kar so bili privarčevali Ivanovi predniki, in zdaj je bilo treba iskati posojila. Tolažil se je Ivan s preudarkom, da bi bila nesla gotovina kvečjemu štiri do pet od sto, da bo treba plačevati za dolg samo pet do šest procentov obresti, obrestovala pa se bo stavba po trikrat do štirikrat tako visoko. A kje je bila oprava, kje pokritje prvih potrebščin? Prav tih je postal Ivan in nejevoljen je priznal, da je bil toliko potrebnega dela prezrl, in očital je podjetniku, zakaj da ga ni opozoril on na te nedostatke. Ta je zmignil z rameni, češ, da si niti upal ni, ker je nastopal gospod Korbin tako strokovnjaški in hotel celo njega učiti.

Presenetilo pa je Ivana še nekaj drugega. Med tem, ko je on popotoval po svetu in proučeval tujski promet, so rojaki po Šmihelu in Žvarovljah pridno zidarili. Ta je bil prezidal hišo, drugi prizidal par prostorov, tretji postavil na pritličje nekako ptičnico za lov na tujce. Prilika je bila namreč ugodna. Delavci, ki so zidali Ivanu, so bili pri rokah in so radi postrani kaj zaslužili, in podjetnik je bil postrežljiv mož. Kar nič se ni razveselil Ivan tega naprednega in podjetnega duha svojih rojakov, ki mu je obetal toliko sodelovanja. Zvedel je pa tudi od prijatelja uradnika, kako hodijo gospodarji k okrajnemu glavarstvu po dopustila za vozarjenje. Ivan je bil pa mislil, da bo imel on sam omnibus, ki bo dovažal in odvažal tujce; da bo on sam postavljал cene in vlekel dobiček. Oh, kako znajo nekateri ljudje žeti, kjer niso ne orali, ne sejali! Kolikrat škoduje sam sebi, kdor hoče koristiti drugim! Ivan je spoznal, da je ravnal neprevidno; ljudje so ga poslušali in izpraševali, on je pa govoril.

Mati je bila silno žalostna, ko ji je pripovedoval Ivan, kako se je bil uračunil in da bo treba najeti posojilo. Videla je, kako opravičena je bila njena bojazen, kako se je uresničil njen strah; sinu ni očitala ničesar, ko mu je gledala v malodušni obraz; sama sebi pa je zamerjala, zakaj ni svarila odločneje. Maloverna je poslušala sinove račune, ugovarjala pa ni, ker je izprevidela, da se sredi pota

ne more ustaviti podjetje. Varna pot se je bila zapustila, na nevarni je bilo treba poguma.

Hudo je bilo Ivanu pri srcu, ko je bil zazidal svoj denar in še obremenil stari dom. Kakor krvooločna zver je stalo novo poslopje in prežalo s širokimi vrati in visokimi okni, da požre ubogo staro hišo. Koliko je bil že zmetal denarja tej zverini v žrelo gospodar, in še vedno ni bila sita. Ivan, prej vesel, zaupljiv družabnik, se je začel ogibati ljudi. Hodil je zamišljen svoja pota in odgovarjal tako n kratko, da si ga niso upali sosedje nagovarjati.

»Hiša mu raste čez glavo,« so si kimali.

»Vi ste tudi zidali, Tomažon?« je dejal Ivan skoz zobe sosedu v Žvarovljah. »Prej ste zabavljali čez tujce; zdaj jim pa že nastavljate.«

»Zakaj pa ne, gospod Korbin?« je dejal mož. »Če pridejo tujci, bo nekaj dobička; toliko seveda ne kolikor pri Vas; če jih ne bo, pa tudi škoda ne bo velika.«

»Vozarili boste pa tudi?«

»Tega pa ne, ker je že drugih preveč.«

Preveč, preveč, si je mislil Ivan; komaj si pripori kdo kos kruha, že planejo vsi po njem, da bi delili, in nazadnje ni nihče sit. Računil je Ivan in preudarjal in se pregovarjal, da ne bo imel izgube. Seveda se je nadejal, da bo oddal vse prostore, da bo gostilnica vedno polna, omnibus zmeraj zaseden.

Tako se je delalo naprej, in ko je bilo znotraj in zunaj vse izvršeno, se je pripeljalo pohošje in druga oprava. Sorodniki, prijatelji in znanci so pridno hodili gledat novo poslopje. Ta je blagoroval tujce, ki bodo tako lepo stanovali; drugi je pravil, kako da bi bil on uredil to reč, da bi bolj kazalo. Moški so hodili z okovanimi škornji po gladkih tleh in sedali na divane, da so ječala peresa pod njimi; vsak je hotel poskusiti, kako mehko da bodo sedeli tujci. Ženske so tipale s potnimi rokami prte, preproge, zagrinjala in ugibale, koliko da je veljalo blago. Ivan se je jezil in molčal, ker je hotel pridobiti rojake za neko skupno zadevo.

Hiša je bila opravljena, kuhinja in klet oskrbljena; treba je bilo samo še priporočila po novinah in nekoliko bobnanja. Ivan je namignil sosedom, da bi bilo dobro opozoriti domačine in tujce na prelepe Žvarovlje in razglasiti zdravilne moči bistriške kopei, šmihelskega zraka, gorske vode. Može so pri-trdili vsi. Ko pa je omenil Ivan, da bi stalo to nekaj sto kron, so umolknili. Eni so si iztrkavali pipe, drugi so čudno gledali Ivana. Tomažon je dejal prvi, da ima plačevanja on že dosti, zdaj da pričakuje do-bička. Gostič je vprašal za njim, kaj da je s tisto pod-poro, o kateri se je toliko govorilo. Nekateri pa so naravnost očitali Ivanu, da jih je on zapeljal, da so toliko zidali in popravljali; zdaj naj jih pa tudi on preskrbi s tujci.

Materi se je prinašalo na uho, kako da zabav-ljajo vaščani; kaj da še pričakuje Korbin od njih; ali naj se oni tudi tako zadolže; novotarij da so že vsi siti; lepi kraji kakor Žvarovlje in Šmihel da se hva-lijo sami in ne potrebujejo priporočila; tujci da bodo veseli, če dobe še kaj prostora v njih hišah. Mati je videla, kako si nalaga sin breme, ki ga sam ne bo mogel nositi, in začela mu je prigovarjati, da naj se oženi, Gričarjevo naj vzame; zakaj on potrebuje v prvi vrsti gospodinje; ona sama da je prestara, da bi gospodinjala v Žvarovljah, kjer pojde brez gospo-dinje vse navzkriž; Micika bi bila najboljša gospo-dinja, in z njeno doto bi poplačal Ivan svoj dolg.

»Saj se ne branim Micike,« je dejal Ivan; »samo to pravim, mama, da se mi še nič ne mudi. Saj sem komaj petindvajset let izpolnil.«

»Za hišo se mudi, Ivan, za hišo, ki pogreša gos-podinje.«

Da je to res, se je kmalu pokazalo. Ivan je potreboval za gostilnico dve natakariči in tri hišne. Ponujalo se mu jih je čez dvajset, ki so se priporo-čale pismeno in ustno in izpodrivale s prikritim ali očitnim opravljanjem druga drugo, češ, da je ta premlada, ona prestara, ena prelepa, druga pregrda, ta prevesela, ta prepusta. Ivan je prepustil izbero materi, ki je poznala bolje domače ljudi; zamera pa

je zadela njega. Dekleta, ki so se bila zavrnila, so se hudovala z materami vred, da jim ni nič za to, ker one že vedo, kaj da so tujci; vedo pa tudi, zakaj da je izbral mladi Korbin druge namesto njih.

»Urša, kaj pa ti? Ali ne pojdeš v Žvarovlje za natararico?« je ogovoril Gostič, ki je stal s Tomažonom pred gostilnico, ubogo ženico.

»Ali pa za hišno, ker si že toliko let pri hiši,« je dodal Tomažon.

»Neumna dedca,« se je jezila ženska, »vama bo natararica kmalu šterna, če se ne bosta držala hiš. Tako dolgih jezikov sta, da človek ne more mimo.«

Ivan je segel v žep, in novine so prinesle lepe članke o prelepih Žvarovljah. Hvalile so zeleno zatišje pod snežnimi planinami, analizirale poljudno in po svojih močeh gorsko vodo, priporočale čudotvorno kopanje v mrzli Bistrici in navduševale zdrave in bolne, moške in ženske, domačine in tujce, da naj obišejo to romantično pokrajino, ki ne zaostaja za najkrasnejšimi tirolskimi in švicarskimi; glede na udobnost pa da se lahko meri novi hotel Žvarovlje s svetovnimi letovišči.

Na otvoritev svojega hotela je povabil Ivan nekaj sosedov, ki so hvalili pri polnih kozarcih njegovo podjetnost in prorokovali hotelu sijajno bodočnost, vsi boljše volje od gospodarja Ivana. Par lepih konj je pripeljalo iz klonice pred velika vrata omnibus, ki je nosil napis: Hotel Žvarovlje. H kočijažu je sedel važen strežaj v suknji na škrice, z rumenimi gumbi spred in zad, z rumeno obšito kapo na glavi, in omnibus je oddrdral na postajo po tujce. Za njim so pridrdrale štiri kočije drugih gospodarjev, ki so se tudi peljale po tujce in izkušale prehiteti druga drugo. Po cesti se je dvigal prah za divjo dirko; v Žvarovljah pa so ugibali ljudje, koliko in kakšnih tujcev da pripeljejo vozniki in če bo dosti prostora v vozovih.

II.

Jože Petan, ki je bil preživel dobrih dvajset let kot krojač v Ljubnem na Gornjem Štajerskem, se je vračal po železnici v domovino, da prevzame zapuščino svojega brata. Bil je dobre volje, in lice se mu je mladilo, da bi mu vsak ne prisodil petdesetih let. Pogledoval je skozi okno, če bi že spoznal kak kraj, vihal siveče brke in se gladil po ostri bradi, v dvomih, ali je prav storil, da se ni obril pred soboto ali kako. Ogledoval si je obleko, becnil tu in tam s kazalcem ali odpihnil kak pahljiček s suknje in iztegnil noge, če se še zadosti izražajo gube ob hlačah. Potem je vzel s police torbo in iz torbe ploščnato steklenico; skrbno jo je odmašil in potegnil par požirkov.

»Ali se prileže?« je dejal sopotnik.

Jože je prikimal: »Prava slivovka,« in zamašil zopet steklenico.

»Ali se peljete Vi daleč?« je vprašal zopet tovariš.

»Zdaj ne bo več daleč,« je dejal Jože. »Ko sem se odpeljal iz Ljubnega, je bilo pa daleč.«

Jože se je naslonil v kot in se vdal prijetnemu brezskrbnemu počutju, ki ga je razgrevala prava slivovka.

Ko se je pripeljal do svoje postaje, se je bil že naredil večer. Jože si je ogrnil vrhnjo suknjo, vzel v levo težak kofer, v desno torbo in dežnik, zaklical sopotniku: »Torej adijo, z Bogom, pozdravljen!« in koračil moško proti izhodu.

Izstopil je bil samo on. Komaj je bil na cesti, so prihiteli nadenj štirje vozniki. »Hotel Žvarovlje!« je mirno naglašal strežaj omnibusa; drugi so kričali in ponujali v slovenskem in nemškem jeziku svoje voze. Najsilnejša dva pa sta iztrgala Petanu kofer iz rok in ga začela vleči vsak za en roč.

»Ali boš izpustil, hudič?« je klel eden in vlekel na svojo stran.

»Jaz ne. Jaz sem bil prvi zraven,« se je jezil drugi in potegnil s toliko močjo, da je odletel nasprotnik z odtrganim ročem v rokah in sedel na tla.

Petan je osupnil nad toliko predrznostjo in izkušal ugovarjati; toda brezobzirni zmagovalec ga ni poslušal; hitro je naložil kofer in gospoda in pogljal. Potem se je obrnil napol in vprašal malomarno: »Ali v Žvarovlje?«

»Jaz sem namenjen v Šmihel,« je odgovoril Jože.

»Torej hotel Korbin,« je dejal voznik in dlesknil z jezikom.

»Korbin? Korbin? Tudi prav,« si je mislil Petan, ki se je bil spomnil iz davnih časov tega imena. »Ampak ta je lepa,« je modroval, ko se je bil zavedel in prav razjezil v vozu. »Ti cigani nakladajo popotnike kakor vozno blago, ne da bi jih vprašali, ali se hočejo voziti ali ne. In Bog ve, koliko bo zahteval ta falot. Jože, ta čast bo draga.« Na misel mu je prišlo, da bi prekinil vožnjo in zapustil kočijo, kamor je bil tako čudno zašel. Toda kofer je bil težak; sam bi ga ne donesel, in kmetskega voza ni bilo blizu. No in brezplačno bi ga tudi kmet ne vozil. »He, kaj!« je sklenil. »Ali sem jaz naročil to kočijo? Ali sem jaz naprosil tega cigana? Ali me ni naložil on sam, proti moji volji? Še kofer mi je raztrgal, kar bova pri plačilu vračunila.«

Ta sklep je tako pomiril Petana, da se je moško naslonil na blazine in udobno iztegnil noge.

Za vozom so drčale druge kočije. Voznik, ki se je bil trgal za vožnjo, je prehitel Jožetov voz, vrgel gospodu usnjeni roč pred noge in zažugal z bičem vozniku, da se bosta še videla. Dostojno je vozil zadaj samo prazni omnibus.

Petan je pobral ravnodušno roč svojega kofra in ga vteknil v žep. »Roč odračunim,« si je dejal; »ampak poškodba ostane vračunjena. Ta fant ne sme misliti, da sem jaz njegov norec. — In kako je oblečen!«

Jože je ogledoval kočijaževo suknjo odzadaj, in zdela se mu je silo slabo urezana, čez pleča pre-

tesna, spodaj preobilna, z eno besedo izkažena. Tudi bi morala biti po njegovi sodbi, ker je bila iz sivega bukovega sukna z zelenimi obšivi, prišita zadaj dva rjava rožena gumba. Takšna suknja brez gumbov zadaj! je zmajeval Petan z glavo in vihal nos nad zanikarnim krojačem, ki je bil zagrešil takšno suknjo.

Z odprtimi vrati je vabil goste hotel Žvarovlje, ko se je peljal Petan mimo. Bolj sramežljivo so hrepenele po tujcih druge hiše z nabitimi vabili v nemškem ali tudi slovenskem jeziku. Po njih oknih se je razobešal nagelj, so migali primožki, potočnice, rožmarin; za okni pa so skriti prežali domačini. Petan je videl prav malo te krasote; zakaj zniralo se je bilo, in dražila ga je kočijaževa suknja, ki mu je mahalala pred očmi brez gumbov zadaj.

V Šmihelu je obstal voz pred Korbinovo gostilnico. Korbinka je prihitela na prag, klicala hlapca in deklo, da spravita kofer v hišo, in prišla sama za torbo. Ženske in otroci so prihajali od treh strani gledat, kdo da se je pripeljal, in izza voglov je pogledal tu in tam skrivaj tudi kak moški obraz, ki se je sramoval očitne radovednosti.

Petan se je pogajal s kočijažem zaradi plačila. Trdil je, da on njega še najel ni, da se mu je vzel kofer siloma iz rok in kofru celo izpulil roč.

»Roč bom dal že jaz zopet našiti,« se je jezil kočijaž.

»Našil ga bom jaz sam,« je dejal Petan; »Vi pa si dajte našiti gumbе zadaj, da bo suknja čemu podobna!«

Gostilničarka, ki se je veselila, da dobo tujca letoviščarja, je pomirila sitnega voznika z napitnino in peljala Petana v hišo.

»Jaz Vam pokažem takoj sobo,« je dejala, »kamor smo spravili kofer.«

»Tudi prav,« je dejal Petan in tipal po torbi, če se mu ni ubila steklenica s slivovko.

Odkazala se mu je najlepša soba, iz hvaležnega veselja; zakaj težko je čakala stara hiša prvega tujca. Zdaj je prišel in imeniten je bil videti, ker je

govoril nenavadno nemščino in čudno staroversko slovenščino. In kako težak je bil kofer!

Petanu pa je ugajalo, da so ga imeli ljudje za nekaj boljšega, in zato ni hotel še povedati, kdo da je. »Jutri je tudi še en dan,« si je mislil in se muzal gospodinji, ki se je trudila, da bi mu postregla, kakor se spodobi, in naštevala, kaj da se dobi za večerjo.

»Za mene je vse dobro,« je dejal Petan, ki ga je nekoliko vznemirjal gosposki dogodek, dasi se je spominjal, da v starih časih Korbinova gostilnica ni bila predraga. Gospodinja je naročila, da naj se pri-nese gospodu večerja v njegovo sobo, da ga ne bodo gledali ljudje, in Petanu je bilo to všeč, dasi ni bil tako predrzen, da bi bil kaj takšnega zahteval. Zahteval on sploh ni ničesar; a karkoli se mu je pri-neslo na mizo, je vse popil in pojedel, in ko ga je vprašala po večerji hišna, če mu sme prinesiti še vina, je dejal: »Tudi dobro.«

»Da so imenitni in bogati ljudje prijaznejši od jare gospode, to je pa res,« je dejala hišna v pivnici, kjer so ugibali gostje, odkod da bi bil ta prijazni go-spod, koliko časa da misli ostati in če pride še kaj rodbine za njim. Po vasi pa je šel glas, da se je pri-peljal h Korbinu en milijonar iz nemških krajev.

Gospod Petan si je bil prižgal pipo navadnega tobaka, zadovoljen z dobro večerjo in s prijaznimi rojaki.

»Ali smem odpreti okna?« je vprašala hišna, ki je pospravljala po mizi in duhala po zraku.

»Tudi dobro,« je dejal Petan in kadil mirno na-prej. Ni se spominjal, kdaj da bi bil zadnjič tako do-bro pil in jedel. In postelja je bila videti tako mehka, tako snažna, da mu je prišlo na misel, kakšen norec da bi bil on, če bi bil šel že prvo noč spat v domačo kočo, ki je Bog ve kako razdejana. Razpravil se je, potegnil za zdravje še par požirkov slivovke, iz-pihnil luč in legel v svežo posteljo.

Drugega dne je vstal Petan pozno, ker si je mi-slil, da se mu ne mudi nikamor. Komaj pa je pomolil skoz okno od spanja zabuhli obraz, je že prinesla hišna zajtrk.

»Črevlji se bodo pa zdaj osnažili,« je dejala, »ker jih snoči niste postavili vunkaj.«

»Oh,« je menil Petan, »saj jih lahko osnažim sam.«

»Sami?« se je čudila hišna in sumljivo pogledala gospoda. »To ne gre. Takoj jih prinesem nazaj.«

»Tudi dobro,« je dejal Petan in sedel za mizo k zajtrku. Zdelo se mu je, da tako dobre kave ni pil na Štajerskem. »Da, domači kraji,« si je mislil.

Njegovi črevlji pa so zbudili v kuhinji pozornost, ker so bili pošvedrani. Šli so iz rok v roke.

»S takimi se hodi na bal,« je dejala hišna, ki se ji je začelo svitati v glavi, ogorčena, da se je dala preslepiti.

»Če jih ne da podplatiti, se bo v noge zadrl,« je pripomnila kuharica, ki je menila, da ta tujec najbrž še tujec ni.

Hlapec, ki je snažil Petanovo obuvalo, je pa pljunil na krtačo in dejal, da je lahko milijonar ta gospod, ko nosi take črevlje.

Korbinka je tudi že dvomila, da bi bil njen gost posebno imeniten ali bogat. Preveč je bil prijazen, prehitro zadovoljen z vsako stvarco. Kesala se je, da mu ni takoj predložila tujске knjige, in sklepala, da ga vpraša, kdo in kaj da je, takoj, ko pride po stopnicah.

Toda čakala je dolgo. Zakaj Petan se ni mogel ločiti od krasnega razgleda, ki se mu je kazal skozi okno. Videle so se v zračni daljavi planine, pred njimi temni hribi in zeleni griči, po gričih bele cerkvice, pod njimi pisana ravan, in na vse strani, gori in doli, so se vile, se skrivale po gozdih in belile po jasnem polju svetle ceste. Petan si je bil zapalil pipo in užival zložno to krasoto. Kraj tako lep, ljudje tako prijazni. Kako so ga sprejeli kot tujca; kako se bodo veselili, ko ga spoznajo kot domačina, ki se vrača iz tujine! — Komu pa naj se razodene on najprej? — To nanese prilika, si je mislil Jože, ko je stopal z zadovoljnim smehom na ustih po stopnicah doli.

V veži pa ga je čakala z resnim obrazom Korbinka in premišljevala na dve strani; zakaj zadeva ni bila tako enostavna. Morda je ta tujec poštenjak, ki ima denar, ampak čudak, ki se nosi iz zanikarnosti in lahkomiselnosti ali pa nalašč, da bi izkušal ljudi, tako preprosto; in če ga ne sprejmo tukaj lepo, pojde drugam, kjer tudi težko čakajo tujcev; in tam bo radodarno trošil svoj denar. Po drugi strani bi bilo pa hudo, če bi jo varal kak slepar in bi se njej potem škodoželjno smejala vsa vas. Korbinka je voščila Petanu dobro jutro, vprašala, kako da je počival, in pristavila, s kom da ji je pravzaprav čast.

Prišantala pa je takrat v vežo Urša in voščila tudi dobro jutro.

»Urša, ali si še živa?« je dejal prijazno Petan, ki jo je takoj spoznal. »Ali me ne poznaš več?«

Urša je pogledala postrani, napela ježno obraz in kimala: »O, poznam te, Jože, poznam. Kaj pa si prišel? Ostal bi bil, kjer si živel dozdej.«

»Ko imam pa dom v Šmihelu.«

»Ta bo razpadel tudi brez tebe,« je dejala Urša in odšantala skoz vežo proti drugemu koncu hiše, kjer je imela svojo izbico.

»Ta me je pa lepo sprejela,« se je obrnil Petan h gostilničarki, ki ga je grdo gledala. »Poglejte, Korbinova gospa! Tuji ljudje so me sprejeli lepše. V kočiji sem se pripeljal s postaje, in kako prijazno ste mi postregli Vi!«

»Ker te nisem poznala,« je pristavila krčmarica. »Ali boš plačal, kar si zapil in zajedel?«

»Nekaj bom, Korbinova gospa, nekaj mi boste pa odpustili. Saj veste, kako je. Zahteval jaz pravzaprav nisem nič, in zato nisem, če se po pravici sodi, nič dolžan.«

»O, tako pa ne pojde.«

»Vem, da ne; jaz le tako pravim. Vi ste me peljali v najlepšo sobo; jaz pa sem se branil, da ni treba. Po sili ste mi prinesli večerjo, prav dobro večerjo. Kar je res, je res. Za spoznanje preslana je bila pečenka. Pa to nič ne de; še laže se pije. Naro-

čil pa si jaz tako dobre večerje nisem. Toda nekaj bom plačal. Tukaj ena krona. Ali bo prav?»

Korbinka bi bila najrajša vrgla možu krono pred noge in njega iz hiše, toda bala se je hrupa in roganja. Zdaj ni kazalo drugač ko zbuditi mnenje, da nje pravzaprav ni presleparil Jože; ona da ga je marveč sprejela kot starega znanca, ki se je vrnil čez dolgo let v domovino; da se je obrnil ravno do nje, se je moralo zdeti popolnoma naravno, ker je gostovala pri njej sestra Urša; brat in sestra sta bivala pod eno streho, ker še ni bila pripravljena koča, Petanov dom.

»Naj bo, Jože,« se je kislo nasmehnila Korbinka, »ker sva se poznala v mladih letih in ker gostuje pri meni tvoja sestra; ampak svoje stvari pospravi in odpelji hitro!«

»Tako, Korbinova mati. Samo li Gostiču stopim po ključe do naše koče in samokolnice si poiščem na dvorišču.«

Petan se je napotil h Gostiču in prijazno odzdravljaj otrokom in odraslim, ki so ga že dolgo čakali na cesti in ga nadvse spoštljivo pozdravljali. »Milijonar,« so si tiho kimali in gledali za njim.

Pri Gostiču je letelo vse skupaj, ko je vstopil Jože. Gospodar je držal klobuk v rokah in povpraševal, s čim da sme postreči; gospodinja je hotela takoj pokazati prostore, namenjene tujcem, hvalila njih solnčno in senčno lego, vodo v hiši, izborna mleko in ne previsoko ceno; otroci so se držali matere in skrivali za očeta in gledali imenitnega tujca; iz kuhinje je prihitela izpodbrezana dekla, in hlapec ni utegnil odložiti vil, ko je tekel v vežo.

Petan je prijazno kimal vsem skupaj in stisnil roko vsakemu posebej; menil pa je, da je prišel samo po ključe do Petanove koče, ker zdaj je on gospodar, Jože iz Ljubnega.

Vse je ostrmelo. Gospodar se je zavedel prvi in dejal klobuk na glavo; gospodinja se je zaničljivo namuzala; hlapec je sunil deklo s komolcem, in oba sta se zagrohotala.

»Torej ti si Jože?« je dejal Gostič in udaril Petana po rami. »Glej! Pa bi te ne bil spoznal. Saj je tudi čez dvajset let, odkar se nisva videla.«

»Pri Korbinu so pa mislili,« je pristavila žena, »da so dobili kakšnega milijonarja.«

Jože je dobil pri Gostiču ključke in na Korbino-vem dvorišču samokolnico; naložil je sam svoj kofer in ga odpeljal, ko je bil še zahvalil gospodinjo in se poslovil: »Torej adijo, z Bogom, pozdravljeni!«

»Milijonar, milijonar,« so vpili otroci na cesti in ga spremili do doma. Njega to ni motilo nič, ker je bil vesel, da je naredil na svoje rojake tako dober vtisk.

Doma je odklenil Petan vrata in stopil v zapuščeno kočo. Veža je bila polna polomljenega orodja; na ognjišču je ležala butara sehljadi in nekaj polen. Izba ni bila tolikanj zadehla, ker je bilo v majhnih oknih pobitih nekaj šip; v sredi je pa še stal napol razdrt oder, na katerem je ležal pred poldrugim letom umrli brat. Izza velike zelene peči je zletel preplašen netopir, in par miši je steklo pod steno v hramu, ko so zaškipala vrata. V Jožetovem srcu so se dramili veseli in žalostni spomini izza mladih let, ko je odpiral okna in vrata, deval v red pohiše in snažil prostore. Odločil si je kot pri oknu, kamor bo postavil šivalni stroj, in za ležišče si je izbral široko klop ob peči.

Potem je šel iskat nekdanjih znancev in prijateljev, vesel in zadovoljen, da je zopet doma. Razveselili so se ga pa tudi povsod, kamor je prišel, nekako hvaležni, da je bil prevaril Korbinko, ne njim.

Kosil je Petan opoldne pri Gostiču in razlagal tam domačim in gostom, koliko da je imel dela v Ljubnem in kakšen zaslužek; koliko da je ondi rojakov, ki kopljejo premog ali delajo v železarnicah. Povedal je, da je že dve leti vdovec, da ima dve hčeri, Zefo in Cilo, ki prideta za njim, in kako je zadovoljen, da je zopet med domačimi ljudmi.

»Kako lepo smo te pa tudi sprejeli, Jože!« je dejal Gostič. »V kočiji smo te pripeljali kakor novega župnika, in vsi smo bili nevoščljivi Korbinki,

ker te je bil voznik tja zapeljal. Toliko, da se nismo stopli za čast, kdo da te bo prenočil. No pa, ker so pri Korbinovih najbolj gosposki, se je spodobilo, da so te tam prenočili in pogostili. Najbolj všeč bi jim bilo, če bi bil ostal ti par mesecev pri njih in jim pustil par milijonov. Kako to, da si tako hitro šel?»

»Kaj sem pa hotel!« je dejal Petan. »Sestra Urša bi mi bila tako ali tako vse izkazila. Ta me je spoznala takoj, ker je še vedno huda name. Prijatelj ne spozna prijatelja tako hitro. Postregla mi je pa Korbinka lepo, to moram reči, in račun ni bil prehud.«

Iz veže se je začulo glasno govorjenje, in v sobo sta stopili dve odrasli dekleti, napol mestno oblečeni.

»Zefa in Cila,« je dejal Petan in jima pokimal. »Ali sta že tukaj? Gostič, ali vidiš moji hčeri?«

»Takah deklet pa ni veliko,« je ocenil Cilo in Zefo pivec za mizo in sunil Gostiča s komolcem.

Dekleti pa sta v nemškem jeziku očitali očetu, da ga ni doma, da je hiša zaprta in da ga iščeta že dolgo časa po vasi.

»Počakajta, da se beseda uleti!« je menil Petan in ji vabil, da naj sedeta. Toda hčeri nista hoteli. Jezno so se bliskale starejši Zefi rjave oči, ki so zaničljivo zavračale predomače poglede; boječa Cila je zardevala v zadregi in se skrivala za sestro.

»Tu imata ključ,« je dejal Petan. »Jaz pridem kmalu za vama.«

Dekleti sta kratko pozdravili in šli.

»Nekoliko slovenski znata tudi,« je dejal Petan; »toda hoteli nista, da bi vsak razumel, kaj da govorimo med seboj. Hudi sta bili, ker me nista dobili doma.«

»Lahko si ju vesel, Jože,« je dejal Gostič, »in fantom bosta obe všeč. Ali boš kaj dal za vino, ko imaš dve takšni hčeri?«

»Za vino pa nič,« je dejal Petan. »Te navade jaz nimam. Jaz plačam samo, kar popijem sam. Ampak ti, Gostič, ti bi mi lahko kaj popustil pri računu, ker se že toliko let nisva videla.«

»Prav rad, Jože,« je menil gostilničar, »če bi le smel. Ali vidiš tam na steni tarifo za jedi in pijače? Mi smo organizirani tako, da draže pač smemo računati, ceneje ne; sicer zapademo kazni. Ti vendar ne boš hotel mene spraviti v kazen!«

»Torej pa adijo, z Bogom, pozdravljen!«

Doma sta skladali z voza in nosili v kočo Cila in Zefa pohošje, ki sta ga bili pripeljali s seboj, Cila žalostna, da so prišli v tako siromaščino, Zefa jezna, da se oče sam ne drži svojega doma, ko jima je bil toliko dopovedoval, kako prijetno da bodo živeli v svoji hiši.

»Oh, jaz ne ostanem tukaj,« je dejala Zefa. »V tej podrtiji nimam kaj početi, in h kmetom služiti ne grem.«

»In očeta ni odnikoder,« je tožila mlajša sestra. »Kako pridni so bili v Ljubnem! Da bi jih le tukaj ne zavedla družba! Naredi ti ogenj na ognjišču; jaz pojdem pa v vas po mleka in kruha, da si napravimo večerjo.«

Zefa je sekala v veži drva, lomila treske ob koleno in se jezna spominjala, koliko prijetneje se je kuhalo v majhni svetli kuhinji v Ljubnem. Odkrivalo se ji je novo življenje, brez družbe, brez zabave, v odljudnem kraju med prevzetnimi ljudmi, in solze bi jo bile oblile, če bi ji tudi ne bil gnal veter dima v oči.

Po cesti se je začul počasen korak in veselo požvižgavanje. To je bil oče Petan, ki se je vračal zadovoljen domov. Zefa se še ozrla ni, ko so se odprla vrata; tako slabe volje je bila.

»Zefka, ali si ti? Dober večer!« je pozdravljal oče. »Glej, glej, kako prijazna je zdaj naša hišica! In nič se nam ni treba bati, da nas izžene gospodar ali da nam zviša najemščino.«

Zefa je molče brskala po ognju.

»Ali naj ti povem, kako lepo so sprejeli mene?«

»Nisem nič radovedna.«

Med tem je prišla Cila z mlekom in kruhom.

»Oh, še mleka se ne dobi lahko tod,« je vzdihnila.

»Seveda, ljuba duša,« je razlagal Petan, »ker so kravice na planini. Ti ne veš, kako žvenkljajo lepo, ko se pasejo. Ali vama niso všeč naši kraji?«

»Oh, oče,« je dejala Cila, »zakaj smo zapustili Ljubno, kjer se nam je godilo tako dobro!«

»Tukaj se nam bo še bolje. Nič se ne bojta! Jaz sem prav zadovoljen.«

»Z gostilnicami,« je godrnjala Zefa.

»Ljuba duša,« je dejal oče, »jaz se moram seznaniti z ljudmi. Jaz jim moram dopovedati, kdo da sem jaz, da še niso imeli takšnega krojača. In starih prijateljev tudi ne smem zanemariti. O, prijetno bomo živeli, in ena izmed vaju se lahko omoži na kočo.«

»Cila naj se, če je pri volji!« je dejala Zefa.

»Jaz ji iz srca rada prepustim to razvalino.«

»Tudi prav,« je dejal oče. »Naj bo pa Cila gospodinja in lišna posestnica.«

Zefa je imela namreč že svoje posebne načrte. Ko je videla v Žvarovljah veliki gosposki hotel, se ji je zbudila želja, da bi dobila tukaj službo, kjer je delo gotovo prijetno, zabave dosti in mnogo prilike dobrega prislužka. Domača revščina je podnetila še bolj to željo. Kaj hoče ona med ljudmi, ki nimajo sami nič ali pa le stiskajo in k sebi grabijo! V bogati hiši pa ne gledajo na vsak krajcar, in srečni ljudje privoščijo tudi drugim delež.

Cila, ki je imela pohlevnejše misli in skromnejše želje, se ni čutila tolikanj nesrečne. Prigovarjala si je, da se bo dalo živeti, če bo oče kaj prislužil za vsakdanje potrebe, ona pa v mladosti za stara leta, in boljša je vendar svoja koča kot tuja graščina.

Ivan Korbin je imel s svojim hotelom mnogo skrbi. Spoznal je, da je bil postavil v začetku cene previsoko, da draginja tudi tujcev ne vleče. Sosedje namreč, ki so tudi oddajali stanovanja in natanko vedeli, koliko da se zahteva v hotelu, so se držali nekoliko pod temi cenami. Če je poskočil Korbin, so poskočili tudi oni; toda ne tako visoko. Če je popuščal Ivan, so popuščali tudi oni in prestregli mnogo

tujcev, ki so bili Ivanu namenjeni. Kolikor nižji pa so bili njih upravni stroški, toliko večji dobiček. Tudi z živili so zalagali ti svoje tujce in gledali, da niso kupovali ti naravnost od kmetov, ampak vedno skoz njih roke, kjer se je za kakšno tretjino vse podražilo, a ostajalo še vedno pod cenami v hotelu.

Ivan, ki je imel še precej prostorov praznih v svojem hotelu, je mnogo težje čakal tujcev ko njegove hišne in natakarice, ki so postopale po sobah in se šemile s strežajem in kočijažem. Tem skrbneje je stregel on tistim, katere je imel. Klanjal se je gospem in gospodičnam, zabaval gospode, in če so pri kakšni mizi pogrešili soigralca, so poklicali Ivana.

Vsak dan je hodil kvartat v Žvarovlje upokojeni major Rabič, ki je živel z ovdovelo sestro v selskem dvorcu Lamprečvrhu nad Žvarovljami. Gospod Rabič si je preganjal dolgčas z novinami, z lovom, s kvartanjem in z etimologijo. Zanimal se je pa tudi za druge stvari in sodil o njih z redko sigurnostjo. Kakor je dajal navodila kmetom in trgovcem, tako je tudi Ivanu rad povedal, kakšne udobnosti da uživajo gostje v Krapini, kakšne v Karlovih varih, in ga izpodbujal k posnemanju. Ivana je imel posebno rad, ker mu ta ni nikoli ugovarjal. Gospod major namreč, ki je ugovarjal načelno vsakemu, sam ni prenesel ugovora. Pri kvartanju je soigralce posebno rad učil in karal; a Bog ne daj, da bi se predrznil kdo pograjati njegovo vzorno igranje. Seveda je tudi pričakoval, da bo vedno dobival. Če je izgubil katerikrat, gorje soigralcem!

Izmed Gričarjevih je največkrat prišel v Žvarovlje sin Andrej, Ivanov vrstnik, ki se je ponašal da je prijatelj bogatemu, podjetnemu Korbinu. Ivan je rad videl mladega Andreja; manj všeč pa mu je bil njegov oče, ki je vedno poizvedoval in povpraševal in pregledoval obrat v Žvarovljah. Ta sitni nadzornik je tudi naprejin naprej svetoval Ivanu, naj opusti hotel, ki se ne obrestuje in ne izplačuje, naj si ob takšni vodni sili rajši napravi žago. Ivanu je presegalo to svetovanje. On je vendar vedel, kaj da dela, da gre naprej s časom, ki ima na dnevnem redu

tujski promet. Zdelo se mu je, kakor da bi iz Gričarja že govoril njegov tast. Toda ta reč še ni bila tako gotova, vsaj tako nujna ne. Micika je bila dobrodušna in tudi izobražena, ker se je bila izučila v zavodu pri Gospi Sveti; a doma se je nosila in delala kakor druga dekleta. Bog ve, kako bi zastopala tak hotel; Bog ve pa tudi, če bi naštel oče Gričar toliko dote, kolikor bi je potreboval in želel Ivan! Ta zadeva je zahtevala tem treznejšega premisleka, ker so se ponujale Ivanu po ovinkih tudi druge neveste. Zato se je Ivan samozavestno muzal, kadar je nadzoroval Gričar njegovo podjetje, kadar je hvalila Gričarka svojo hčer in kadar je prišla Micika sama po brata Andreja, naj se je mudil ta v Žvarovljah ali tudi ne. Mudilo se je njej domov vedno, in vedno se je dala tudi zadržati. Saj je bila Ivana sama vljudnost, sama uslužnost, tako da ga je Micika, kadar je povedal kaj ljubeznivega, zvedavo pogledala, kaj da misli, in lahno zardela in z vsem srcem poslušala besede, ki so se ji zdele tako duhovite. Ivan se je naslajal s samoljubnimi čuvstvi in se izgovarjal pred vestjo z izgovorom, da je to pač zabava in šala; navsezadnje se pa tudi ne ve, kako da se obrnejo stvari.

Tako si je preganjal Ivan skrbi, čakal tujcev, proslavljal po novinah letovišče v Žvarovljah in se jezil, kadar je privabil sosedom zopet kaj gostov.

Nejevoljen je premišljeval zopet nekega dne v svoji pisarni, kako da dela brez priznanja, brez zahvale, za druge, ko je potrkala in vstopila, pražnje oblečena, Petanova Zefa. Nagovorila je gospodarja nemški, razložila v jasnih besedah, da prosi službe kot natakara ali hišna, povedala, česa da se je učila in zakaj da se smatra za sposobno za takšno mesto.

Ivan je primeknil stol, da naj sede.

»Prosim,« je dejala in sedla in pogledala Ivanu odkrito v obraz, v svesti si, da se je posrečil nastop. Ivanu je res ugajalo neprisiljeno in vendar ne prešerno vedenje in pametno govorjenje. Začel je razlagati na dolgo in široko o veliki odgovornosti

takšne službe, ki zahteva pred vsem zvestobe in poštenja, in obžaloval vljudno in obzirno, da ne govori ona slovenski.

»Prosim, gospod Korbin,« se je nasmehnila in nagnila sveži obraz, »jaz govorim tudi slovenski, ker sem po očetu Slovenka, Petanova iz Šmihela.«

»Torej moja najožja rojakinja,« se je razveselil Ivan in ji stisnil roko. Kako zanimiv se mu je zazdel njen nenavadni slovenski naglas! Kako vesel je bil, da ni videl nobene zapreke več!

Tako je dobil hotel Žvarovlje novo natakario, ki se je s svojo spretnostjo in prijaznostjo hitro prikupila vsem gostom. Kmalu se je zazdelo Ivanu, da prihaja več ljudi v gostilnico, zaradi brhke Štajerke seveda, ki je znala vendar tudi tako vljudno zavriniti vsakega, kdor se je vedel predomače. Gostom, izvzemši prizadetega, je ugajalo tudi to; posebno všeč pa je bilo Ivanu.

Gostilnica je res nekako oživila. V gosposki sobi se je zabavala gospoda, v veliki pivnici so posedali domači ljudje. Vozniki, ki so vozili po dnevi tujce ali pa dremali po kočijah, dražili drug drugega in Bogu čas kradli, so spravljali zvečer v promet izkupljeni denar ali pa pili na kredo in na tujce, ki jih bo še Bog dal. Zefa je imela za vsakega prijazen pogled in prijazno besedo; zato so ji tudi izražali vsi na drobno in na debelo svojo naklonjenost. Major Rabič, ki je dvorjanil vsem gospem in gospodičnam, je pa naravnost očaroval Zefo s svojimi pokloni: »Kako je zopet lepa! Kako dražestna! Kak profil!«

Zefa se je nasmihala, se prevzemala in premišljevala, kaj da je profil. Zakaj vprašati si ni upala. Ivan, ki se je čudil, da se Zefa ne naveliča teh neslanosti, je odvrčal majorja od brezokusnega govorčenja in napeljeval pogovor na pametnejše stvari.

»Povejte rajši, gospod major,« je dejal, ko je ta zopet hvalil Zefin profil in se je smejala Zefa, kakor da bi umela, »odkod da pride ime Žvarovlje.«

»To ime,« je poprijel takoj gospod major, »je zavito v najgostejšo temo. S samo etimologijo se tu ne opravi nič; zakaj ta beseda sega tudi v zgodo-

vino in v narodoznanstvo; pritegniti bo treba morda celo zemljepis in krajepis. Jaz sem dosedaj toliko dognal, da je koren te besede nemški, končnica slovanska. Jaz primerjam po eni strani Žvarovlje, Dutovlje, Gotovlje, Vrhpolje, po drugi Žvirče, Žvabek, Žvarovt, Žvarovlje, tako da sem izviru že precej blizu. — Kaj pa naš tarok? Včeraj sem Vas jaz nasekal, danes mi lahko vrnete Vi. Pojdimo in ne tratimo časa, ki je tako drag! Čas je denar; včeraj Vaš denar, danes morda moj. V kak kot se spravimo, kjer ne bo komarjev! — Torej, dražestna Zefka, še eno četrtniko cvička!«

Dražestna Zefka se je nasmehnila, in Ivan je bil nejevoljen, da je dekle tako neumno, da ne ve, da si major samo norca dela. Toda kdo nima rajši najneumnejšega laskavca ko najmodrejšega resnicoljuba?

Nekega jutra je šumelo veliko razburjenje med hotelskimi gosti. Gospe in gospodične so si preplašene pripovedovale, da se je izvršil ponoči roparski napad na hotel, ki se je k sreči ponesrečil; da so poskušali razbojniki vdreti v prvo nadstropje; da je slonela še zjutraj lestva na zidu. Nekaterim damam se je zdel ta dogodek romantičen, zanimiv, gospodom pa nič; zato so klicali gospodarja, ki je bil po njih mnenju odgovoren za njih življenje in imetje, in se jezili, zakaj da ni v Žvarovljah postaje orožnikov.

Stvar pa ni bila tako nevarna. Ko se je namreč spravljal Zefa pozno zvečer v svoji sobici spat, je začula nekako praskanje pod svojim oknom. Poslušala je zaspana in ugibala, kaj bi to bilo. Ker je praskalo naprej, je odprla okno. Prestrašena je zakričala in odskočila, ker je zagledala v temi človeško postavo, ki se je spenjala po naslonjeni lestvi proti njenemu oknu. Zbežala je na hodnik in naletela na gospodarja, ki je prišel pogledat, kaj da pomeni šunder. V strahu se ga je oklenila Zefa in pripovedovala, kaj da je videla. Ivan jo je miril in šel gledat, če je še kdo pod oknom. Nikogar ni bilo; samo lestva je slonela ob zidu. Razburil pa se je Ivan še bolj ko Zefa; ne zaradi ponočnjakov, proti katerim bo dal napra-

viti debele križe v okno; ampak še vedno se mu je zdelo, še vedno je čutil, kako se ga oklepa trepetajoča Zefa. Tresel se je sam tudi in vso noč ni zatisnil oči. Kakor zmešan je hodil po svoji sobi, poslušal, če se sliši še kje kak šum, stopil parkrat na hodnik in prisluškoval in se vrnil zopet nemiren, neodločen, kakor mesečen v svojo spalnico. Drugi dan pa je tolažil goste, da ni nobene nevarnosti, in pošepetal zaupno postarni gospe, da je bil namen prislonjene lestve prav miroljuben; na onem koncu namreč da spi brhka Štajerka; toda ni ona nameravala zapustiti hotela po lestvi; marveč je prišla klicat gospodarja, ki je prepodil ponočnega kavalirja.

»Ah, kako zanimivo!« je dejala gospa, in istega mnenja je bila v par minutah vsa gospoda. Zanimiva je pa postala tudi Zefa. Gospodje so jo dražili, zakaj da se je bala, gospe so jo ogledovale skoz lornjete, in gospodične so se ji zaupljivo muzale.

Ivan pa je bil hud na fante, da si upajo početi kaj takšnega v njegovi hiši. Zvečer, ko so pili v prvi sobi, je stopil med te mladiče, ki so se mu zdeli vsi sposobni za takšno predrznost, in jim je strogo prepovedal oglariti ponoči okrog hiše; zakaj on da bo streljal, če ne bo miru. Fantje so se delali neumne in se pridušali prihuljeno, da jim še na misel ne pride takšna neumnost; še neumnejše pa se jim je zdelo, da je zagnala Zefa zaradi take otročarije tak hrup.

Toda kaj se je brigala ona za mnenje teh siromakov! Samo smejala se je, če ji je začel kak fant resno in žalostno razkladati svoje srčne bolečine. Ona naj bi vzela kmeta, ona delala na polju! Nikdar.

Ko je srečal Ivan Zefo, se ji je sporazumno namuzal, in ko ga je pogledala postrani in zardela, jo je vprašal, če se še kaj boji. Obhajal pa je le njega čuden, nadležen nemir. Povsod je videl Zefo pred seboj, ki se mu je zdela kakor rojena za gospodinjo, za vodnico velikega podjetja, tako pametna, tako pridna, tako izobražena. Zefa ni namreč nikdar govorila o rečeh, katerih ni umela; skrbno pa je pazila, kako govore, kako se vedejo tisti, katere je čislala; tako se je iznebila marsikakega primanjkljaja svoje

izobrazbe, druge je pa spretno prikrivala. Samo nekoliko preprijazna z gosti se je zdela Ivanu; oponesti seveda ji on ni mogel ničesar in žale besede si ji ni upal reči, dasi ga je ta njena prijaznost nekoliko jezila.

S ponosno zadovoljnostjo pa se je zavedala Zefa gospodarjeve naklonjenosti in zaupljivosti, ki je budila zavist med tovarišicami. Z njo se je posvetoval gospod Korbin, če je bilo treba ukreniti kaj posebnega, njej je zaupaval tajnosti gosposke družbe, in kakšna toplota je puhtela iz njegovih besed!

Proti Gričarjevim se je bil nekoliko ohladil Ivan. Z Andrejem se je sešel še katerikrat; a sestre Micike ni vabil več.

»Tako pusto se je začel držati,« je tožila Micika doma in premišljevala, s čim da bi ga bila razžalila. Mati je svetovala, da naj ga pusti nekaj časa pri miru; oče pa je menil, da tarejo mladega gospoda gospodarske skrbi.

Trle so ga res tudi; toda poleg njih si je bil nakopal še drugih. Nekako ljubosumen je postal na svojo natakario. Kadar se je oglasil iz verande ali iz vrta ali iz sobe njen zvonki smeh, se je vznemiril, kaj da se godi; med račune in pisanje se mu je vpletala misel, kaj da počenja Zefa, in jezil se je sam nase, kaj da ga to briga in moti. Zdelo se mu je, da bi bilo najboljšo, če bi je ne bil nikdar vzel v službo, a da je zdaj ne more izpustiti. In zakaj tudi? Ali ni pridnejša, spretnejša, zvestejša ko vsaka druga? Ali naj bo teh vrlin plačilo odpoved? Kaj bi pa rekli ljudje! Še čez zimo je hotel on obdržati Zefo, in naj bi tudi zahtevala isto plačo kakor poleti. Da bi le hotela ostati!

Ivan si ni hotel razvozlavati zmešanih misli, ki so mu vzhajale v srcu. Toliko je vedel, da mu Gričarjeva Micika ne ugaja posebno, in prav rad je poudarjal njene slabosti, da se je ustavljal materinim nasvetom. Odločiti se vendar ni mogel na nobeno plat in se tudi ni še hotel. Z Gričarjem sta se namreč dogovarjala zastran posojila, ki ga je hotel on dobiti na posestvo v Šmihelu, in bal se je zamere. Tako je

omahoval sem in tja, nezadovoljen sam s seboj in hud na mater in na Gričarje. Da, če bi ne bilo sitnih ozirov in nepotrebnih ovir!

Česar pa Ivan sam sebi še ni hotel priznati, česar se sam ni še prav zavedal, o tem so začeli drugi že govoriti.

III.

Jože Petan se ni še mogel prav lotiti dela. Domač zrak ga je božal tako lahno in nežno, da bi bil kar dremal in sanjaril. Tudi se ni bil še popolnoma seznanil s starimi znanci, in pri Korbinovih je bila še zamera, ki jo je moral popraviti. Tja se je napotil, češ, da mora dati tudi Korbinki kaj zaslužka. Preslišal je dobrovoljno neprijazni pozdrav, prezrl hude poglede in govoril o dogodkih svojega življenja, kakor če bi se mu ne bilo v Šmihelu nič prigodilo. Ko je odhajal, je vprašal prijazno, koliko da je dal izkupiti.

»Izkupiti nisi dal veliko, Petan,« je dejala gospodinja; »zapl pa si eno krono.«

»Ali ne bo nič manj,« je dejal Petan, »ker smo prijatelji?«

»Tam je tarifa,« je dejala gospodinja.

»Tarifa gori, tarifa doli!« je dejal Petan, ki je vedel od Gostiča, da velja za gostilničarje v Šmihelu kot nekaj pomoček proti draginji obveza, da ne smejo točiti in prodajati pod tarifo.

Korbinka je molčala in zaničljivo gledala moža, ki ima tako otročje misli o tarifi.

»Kje pa je bila tarifa,« je nadaljeval Petan, »ko sem bil jaz prvič pri Vas? Večerjo sem dobil in zajtrk sem dobil in posteljo in koliko sem plačal? Meni se zdi, da se Vi takrat niste veliko menili za tarifo, in jaz bi Vas lahko ovadil zadrugi gostilničarjev. Zakaj tarifo prestopati ni lepo, je celo kaznivo.«

Korbinko je lomila huda jeza.

»Če se mi ne spraviš hitro iz hiše,« je dejala, »bom poklicala nekoga, ki ti bo pomagal. Če mi pa ne prideš več v gostilnico, ti pustim še to kronico.«

»Moška je ta. Torej adijo, z Bogom, pozdravljeni!« se je odpravil Petan in premišljeval gredoč, če bi vendar ne ovadil te gostilničarke, ki je že dvakrat prestopila tarifo.

Ker je bil pa že v hiši, je stopil še k sestri Urši. Na trkanje se je oglasil osoren glas: »Kdo je?«

»Nobeden drug,« je dejal Petan in stopil prihlujen v temno sobico, kjer je bilo razvlečeno vse navzkriž. Na mizi je stala košara krompirja, zraven posoda z mlekom, po tleh so ležali črevlji, drva, steklenice in nekaj fižola v stročju. Polovico sobe je zavzemala nizka postelja.

»Po kaj si prišel?« je dejala Urša in potegnila razdrapano rdečo odejo čez slamnico, da ni bila videti postelja tako razdejana.

»Po kaj?« je dejal Petan in sedel na edini stol, ki je bil v sobi. Urša je sedla na posteljo. »Tebe sem prišel pogledat.«

»Zdaj si me videl; torej pojdi!«

»Ne bodi tako čudna, Urša! Ali nisem jaz tvoj brat?«

»Kako, da ti je prišlo to šele zdaj na misel?«

»Nekaj denarja bi jaz potreboval, Urša. Zaslužil bom; se ni treba nič bati; ampak začetek je težak, in laže poprosi človek domačega človeka.«

»Nesramen si, Jože, nesramen,« je ihtela ženska od jeze. »Če bi jaz tudi imela denarja, kakor ga nimam, tebi ne bi dala nobenega krajcarja.«

»Urša, ne bodi takšna kakršen nihče! Ali je res žlahta raztrgana plahta? Ali nisi moja sestra?«

»Oh, sestra! Bila sem sestra tebi in Janezu; a vidva nista bila brata do mene. Saj veš, kako sta me osleparila za doto in spravila od liše.«

»Dober spomin imaš, Urša; jaz sem že vse to pozabil.«

»Jaz pa nisem pozabila. Za slaboumno sta me razglasila, in ko sem vendar dobila dobrega, poštenega snubca, sta vidva preslepila in prepodila tudi

njega, da bi vama ne bilo treba izplačati dote. Oh, Jože, ti sam si lezel tisto noč, ko mene doma ni bilo, skozi okno v mojo sobo; brat Janez je pa pripeljal mojega ženina pod hišo, da si je moral misliti o meni Bog ve kaj. In kaj si dobil ti za plačilo? Ali ni pregnal brat tebe in mene? Potlej je mislil, da ostane sam vekomaj v koči. Pregnala ga je pa smrt iz koče, kakor bo pregnala tudi tebe. In kaj pomaga zdaj tebi, da se jaz nisem omožila?»

»Boga zahvali, Urša, da se nisi! Ti živiš lepo mirno; jaz imam pa na glavi dva otroka, ki se moram ubijati zanju noč in dan. No, Zefa je v Žvarovljah, v hotelu; njej se godi dobro; ampak Cila je še na svetu, in ta mi beli glavo. S par goldinarji bi me ti lahko podprla.«

»Kje jih bom pa vzela? Pojdi, pojdi in pusti me pri miru! Prej se nisi zmenil zame, kaj me hodiš zdaj nadlegovat?»

»Lepa sestra si ti, Urša. Torej adiyo, z Bogom, pozdravljena! Ko boš boljše volje, se bova še kaj videla.«

Petan je šel počasi proti domu in premišljal ljubezen bližnjih sorodnikov. Doma je opravljala Cila hišo. Uredila je bila vrt, nasadila in nasejala zelnjave in sočivja, kupila si par kokoši in preudarjala, kako bi se dal napraviti hlevček, da bi si držala kravo ali vsaj eno kozo; zakaj vsako stvarco je morala iskati po vasi in mnogokaj se niti za denar ni dobilo, ker niso hoteli kmetje prodajati na drobno. Skrbelo jo je tudi, kje bo dobila denar za potrebščine, ker se oče ni mogel pripraviti k delu. Kdor ga je povabil, s tem je šel; v gostilnici je vse vedel in vse znal, doma ni storil ničesar. Ljudje so pač prihajali z naročili; toda on je samo govoril. Preden je umeril kakšno obleko, je v nič dejal vse druge krojače in dokazoval, zakaj da je to oblačilo izkaženo, zakaj se ono ne prileže; obleka da se ne sme obesiti na človeka, ampak uliti nanj, uliti; toda kako jo bo ulil siromak, ki ni videl nič sveta in ne ve, kako se dela drugod. Cila je bila v velikih skrbah, kaj bo čez zimo in če bosta mogla obdržati kočo, vsaj to

malo lastnine. Sestra je bila odšla, ker ji je bilo doma vse premajhno in pretesno; ona pa se je bila oklenila z vso dušo te hišice, tega koščka zemlje kot edinega zavetja svojega življenja. Streho je imela, za hrano je bilo treba skrbeti. Povedala je očetu, da je zanjo doma premalo dela in zaslužka nobenega, da pojde drugam pomagat.

»Ali me hočeš zapustiti tudi ti?« je kimal Petan. Cila ga je pomirila, da bo samo čez dan delala v vasi; zjutraj in zvečer ostaneta skupaj.

»H Gostiču pojdi; midva sva si dobra prijatelja.«

»Ne. H Gričarju pojdem,« je dejala Cila. H Korbinovim ni mogla iti, ker se je bil oče zameril in zaradi tete Urše ne; h Gostiču ni hotela, ker si je ta norca delal iz očeta in ker je njo bolj veselilo poljsko delo. Hrepenela je tudi po razvedrilu v družbi. Nove vrstnice so jo gledale še vse tako postrani in nezaupljivo, da ji je parkrat že upadel pogum, ko se jim je hotela pridružiti.

Pri Gričarju so jo sprejeli radi; saj primanjkuje poljskih delavcev povsod. Družina seveda je sodila po svoje.

»Pregosposko se nosi,« je dejala mala dekla.

»Jo bo kmalu minulo,« je menila velika.

Cila je bila namreč podedovala po očetu čut za snago. Vedno je hodila čedno obečena in jezila s tem zanikarne tovarišice, ki so se bahale, da se lahko trikrat preoblečejo, a da nočejo obesiti vsega nase.

Tujcev pri Gričarju niso imeli; pač pa so hodili ti popraševat, če se dobi mleka, jajec, perutnine, zelenjave. Gričarka je obžalovala, da so krave na planini, perutnine da ne rede in za zelenjavo da nimajo pravega prostora. Cila je omenila gospodinji, da ji ona lahko prinese nekaj jajec in par piščancev.

»Oh, prinesi, prinesi, Cila!« je dejala gospodinja in kupila po zmerni ceni, kar je prodala z dobičkom naprej. Cilin nasvet zastran perutnine in zelenjave in naj bi držala nekaj krav doma, se ji je zdel vreden premisleka in poskušnje. Poskušnja pa se je obnašala tako dobro, da je Gričarka menila čez nekaj

časa zadovoljna, da bo ena krava kmalu plačana, če pojde kupčija tako naprej. Jezilo jo je samo to, da je dobila takoj precej posnemalk.

Cili je bila od začetka zelo naklonjena gospodinja. Kadar je prigovarjala Andreju, da naj ne hodi tako pogosto v Žvarovlje, je poudarila, da ji doli Zefa Petanova ni kar nič všeč, da je čudno, da je Cila tako pridna in modra, ko ima sestro takšno vešo; po Cili naj bi se ravnala Zefa; potem ne bi ljudje toliko govorili.

Andrej pa je imel svoje misli o Cilini modrosti. Z Ivanom se je bil že toliko zabaval in kratkočasil v ženski družbi, da je bil preverjen, da pozna vse ženske tega sveta. Zdele so se mu vse nekake Zefe, samo ne vse tako brhke in zabavne. Ker je torej vse dobro poznal, je govoril tudi precej prezirljivo z njimi in še prezirljiveje o njih.

»Cila je pa res modra,« je dejal nekoč, ko so obračali seno in se mu ni bilo posrečilo, da bi jo bil pripravil do razgovora.

»Modra kakor nov predpasnik,« je dejala mlada grabljavka, »in gosposka, gosposka.«

»Tebi se zdi vsaka gosposka, ki ni raztrgana in zamazana,« je dejala Cila in obračala mirno dehtečo otavo.

»Ti bi tudi ne vzela kmeta,« je nagajala tovarišica, »kakor Podgorškova Lenka ne, ki je imela tri snubce, dva kmeta in enega biriča. Vzela je biriča.«

»Ker se je nadejala,« je dejala Cila, »da se ji bo pri njem bolje godilo. Kakšne sirote pa so nekatere kmetice! Prve morajo biti zjutraj na nogah, zadnje gredo zvečer leč; doma morajo vse opraviti in na polju vse delati in za zahvalo slišijo: Baba je hudič; baba gospodar pa volk mesar. Za ženo ni ne nedelje, ne praznika, ker mora te dni tudi opravljati svoja dela in še prositi Boga, da bi je ne pretepel mož, ko pride iz gostilnice. Kako morajo ravnati z govejo živino, kako s prašiči, kako s konji, tega se uče kmetje; kako bi morali ravnati z ženami, tega ne.«

»Cila je zelo huda na moške,« je dejal počasi Andrej, ki mu je tem manj ugajala ta ostra sodba, čim bolj se mu je zdela opravičena. »A tudi ženske so hudobne.«

»Ni čuda, ker ne slišijo nikdar odkrite lepe besede.«

»Ta pa ni tako prijazna kakor sestra v Žvavljah,« si je mislil Andrej, ki so ga bile poparile besede. Celo užaljenega se je čutil. On je bil vendar prijazno izpregovoril, samo pošalil se je bil; ta ženska pa ne umeje nobene šale, in kar očita moškim, počenja sama. In kako gladko je to slovenski povedala, kako mirno in ravnodušno govorila, kakor da bi ji ne bilo nič do tega, kako sprejme besede on, Andrej, Gričarjev sin, ki je požiral sline v zadregi! Šaliti se ni upal Andrej več, za resen razgovor se ni brigal in jeziti se ni smel, ker je bil sam izzval odgovor. Da se ne bi kazal prizadetega, se je začel razgovarjati s tovarišico, ki je bila hvaležnejša za njegovo prijaznost.

Od hiše sem pa je zaklicala gospodinja Cilo, da naj pride pomagat, ker so prišli neki tujci, s katerimi se ne morejo pogovoriti.

Tako je rabila gospodinja Cilo zdaj tu, zdaj tam, ker je bila povsod porabna. Micika je iz ničemurnosti rada govorila z njo nemški, in posebno se je bila priljubila nova dekla mladi Micikini sestrici Jerici, ker ji je bila sešila iz pisanih krpic novo oblačilce za punčko. S to punčko se je Jerica lahko ponašala proti mali Berti, svoji mestni znanki, ki je bila prišla s starši na letovišče v Šmihel. Prav živahno sta primerjali deklici svoji punčki in ugibali, katera bi bila oblečena bolj gosposki.

»Moja Elza,« je dejala Berta, »ima tudi zimsko obleko in muf.«

»Moja Malka pa pečo in avbo,« se je ponesla Jerica.

»Ampak mi smo bolj gosposki. Mi stanujemo v Ljubljani v veliko večji hiši ko vi.«

»Ali je ta velika hiša vaša?« je bistro pogledala tovarišico Jerica.

»Ne, naša ni.«

»Naša hiša je pa naša,« je kimala Jerica.

»Naša mama je tako imenitna, da govori slovenski prav slabo,« je povzela zopet ona.

»Kakor naša nova dekla, ki jo imam jaz tako rada,« je odgovorila Jerica.

Andrej pa ni imel rad te nove dekle. Kadar je pogledal na Petanovo kočo, kadar je videl očeta Petana, se je vprašal, zakaj da je hči tako ošabna.

»Ali si še tako moška, Cila?« jo je vprašal, ko sta se zopet srečala.

»Jaz nisem napol toliko moška,« je dejala Cila, »kolikor marsikak mož ženski.«

»Tu jo imaš,« si je mislil Andrej. »Ali ne zna slovenski ali pa noče razumeti.«

Ona pa ga je zavračala ravno zato, ker je imela pred očmi na eni strani domačo kočo, na drugi Gričarjevo hišo. Toliko jo je bilo izmodrilo življenje, da so ji presedale prazne šale in da je gledala ostro na svojo korist. Andrejeva prijaznost bi ji mogla samo škodovati, ker bi opravlјivost in zavist takoj nahuškali proti njej vso Gričarjevo hišo, ves Šmihel. Saj je morala že zaradi sestre požreti marsikako pikro besedo. A kaj je mogla ona za to, če je bila sestra lahkomiselnā. Njena skrb je bila ta, da bi si zagotovila živež za starost, da bi njej ne bilo treba tako prosjačiti kakor ubogi teti, ki je bila nadloga drugim ljudem in njej. Koča, ki jo je tako skrbno snažila in krasila, bi bila po očetovi smrti njena, in kar bi bilo še treba, bi si v dvajsetih, tridesetih letih pri-slужila.

Kmalu pa so se za Cilo razmere poslabšale.

»Mladi Korbin se nas nekako ogiblje nekaj časa sem,« je dejala možu nekega dne Gričarka.

Mož je zmignil z rameni: »Kakor se mu zdi. Nekateri pravijo, da gleda za Petanovo Zefo.«

»Oh, da, to govore,« je dejala mati. »Naša Micika pa trpi.«

»Ker si ji bila ti zbudila neumne misli.«

»Ne jaz; Korbinovi sami, ki so vedno tiščali, da se morajo zamešati v našo rodbino. Saj govori

Korbinka z menoj samo o Ivanu in Miciki, kakor da bi bila zaroka in poroka pred durmi.«

Korbinki se je res silno mudilo s to srčno zadevo. Odkar je bila slišala, da gleda Ivan za Zefo, ni dala miru ne njemu, ne Gričarjevim. Sina je prosila, da naj ji izpolni željo in vzame Miciko, da bo mogla ona brez skrbi zatisniti trudne oči, prepričana, da je v dobrih rokah hiša, v dobrih rokah njen ljubi sin; z Gričarko pa je preudarjala, kako da bi spravili mlada dva, ki sta se zdela obema materama čudno plaha, skupaj, da bi se pogovorila in domenila.

Toda Ivan je imel toliko posla doma, toliko potov, toliko pretvez, da se je sproti razdiralo, kar sta snovali skrbni materi. Miciki, ki je slutila razloge tega umikanja, pa je upadal z nadami pogum, in tak mraz jo je izpreletal pod Ivanovimi pogledi, da ji ni šla z jezika naravna, prisrčna beseda, da si mu ni upala pogledati v oči.

Materi pa sta se jezili bolj na Zefo ko na Ivana. Gričarka je menila, da bi bilo treba zapoditi to žensko že zaradi hudobnih jezikov; Korbinka je pravila, koliko da si je že prizadela, da bi jo spravila od hiše.—

»Oh, kako mi že preseda ta tujski promet!« je vzdihnila Korbinka. »Staro Petanko imam tukaj na glavi, mlado v Žvarcvljah. Ti imaš pa tudi eno.«

»Cilo misliš,« je dejala Gričarka. »Ta je boljša, ta je pametna.«

»Pametna, dokler ne znori. Le pazi na Andreja!«

»Brez skrbi! Svojega Andreja ne izpustim jaz izpred oči, in kakorhitro mi pogleda ona za njim, bo odletela. Ti je potem vendar ne boš vzela v službo.«

»O, jaz sem dveh sita do grla.«

»Varujva vsaka svoje! Zakaj ta bi bila lepa, da bi se medve trudili in delali, se potili in prezebali, to bi pa prišlo Bog ve odkod in sedlo za pogrnjeno mizo. Rod za rodom se je ubijal tod, da sta zrastle te hiši. Kdor pa si ni pridobil nič, ne ve, kaj je denar in kdor ga nima, ga tudi obrniti ne zna.«

Cila je kmalu začutila, kako ostro se nadzoruje njeno vedenje, kako se pazi, kam da merijo njene oči, kako se tehtajo njene besede, kako zbudi vsak nasmehek sumljivo pozornost. Za Andrejem se je kar vlekla sumna senca, in komaj je izpregovoril on s Cilo, se je že prikazala izza ogla dobra mati ali se je oglasila ljuba sestra ali pa je poklical ogroženega sina skrbni oče.

Mati in hči sta postali proti Cili neprijazni. Nobene nepotrebne besede ni bilo več slišati med njimi, in kar je bilo potrebnih, so se glasile kratko, osorno. Cila je premagovala svojo občutljivost, se delala mirno, kakor da ne bi umela namigavanja in zbada-nja, delala pridno, kolikor je mogla, in čakala boljših časov.

Prišli pa so še slabši. Ko je videla družina, kako se držita gospodar in gospodinja proti Cili, si je mislila, da se bo le prikupila, če tej malo ponagaja.

»Za nobenega fanta ne mara,« je menil hlapec.

»Gosposkega ženina čaka,« je pikala dekla. »Vi ste ji prekmetski in se morate zadovoljiti z nami. Ampak kdor visoko leta, nizko obsedi.«

»Letala bi že, toda perja ni,« se je zasmel hlapec in pokimal Cili.

Zaradi nje in Zefe tudi Urše niso pustili sitni ljudje pri miru.

»Nič ne maraj, Urša,« je dejal Gostič, »če si tudi raztrgana; najbolj gosposkih deklet teta si pa vendar.«

»O ti peklena čeljust,« se je jezila Urša, »ki ne pustiš ljudi pri miru! Še odkrival se boš ti obema, če si tudi bahač.«

Cila se je skrivala od sramu in jeze, da ne bi slišala opravljanja, ki je trgalo njeno dobro ime; ali pa se je prisiljeno sama smejala, dasi so ji silile solze v oči. Razjokati se je mogla šele doma, kjer je ni videl nihče, da bi ji očital hinavščino. Malosrčna je spoznavala, kako tesen je majhen kraj. Povsod se zadene človek, če se še tako stisne. V mestu se vendar ljudje ne brigajo toliko drug za drugega; vsak gre svojo pot in se ogne, kogar hoče. Potožila je svoje

nadloge očetu, ki je menil, da so domači ljudje le tako dobrega srca, tako nesebični, da gledajo bolj na druge ko na sebe. Ona naj nikar ne misli, da je nimajo radi; zakaj on je slišal samo hvalo; za besede se pa ni meniti; psi lajajo, žabe regljajo, in ljudje govorijo. Saj njemu tudi pravijo, da je milijonar; ali je zato kaj na slabšem? Teta je sitna ženska; toda ljudje jo poznajo in ji ne zamerijo nobene besede. In slednjič, o Zefi se res govori, da se nekaj plete, in on more samo reči: »Bog daj srečo; zakaj potem smo preskrbljeni vsi.«

Andreju pa se je začela smiliti Cila, ki ni storila nikomur nič žalega, ki ni rekla nikomur hude besede in opravljala svoje delo vestneje ko druge. Da ni ona nič kriva, naj bo Zefa kakršnakoli, to mu je bilo jasno; zato jo je začel zagovarjati in braniti. Govoril je z njo malo, o navadnih rečeh, ker ni imel več srca, da bi se šemil; dobro pa mu je delo, če je ujel hvaležen pogled njenih oči. Tako sta se bala drug drugega in Cila še sama sebe. Kadar ji je hotela zbuditi nove misli prisrčnost preproste besede in gorki pogledi, ki so jo spremljali, je preudarila, kaj da se more in kaj ne more zgoditi, in govoricam, da vzame Ivan Korbin Zefo, ni mogla verjeti. Brezmejna se ji je videla razdalja med bogatim mladeničem in ubogo ničemurno Zefo.

Ivan Korbin, ki je vedel natančneje, kako bogat da je, ni videl nobene posebne razdalje. Pogajanje z Gričarjem se je vleklo; Ivan je slutil, zakaj in premišljeval, če ne bi kazalo ustanoviti posojilnice v Žvavorijah. Ljudje bi nanosili denarja, in on bi dobil posojilo in lepo ime ljudskega dobrotnika, ki bi otel rojake, najprej seveda samega sebe, iz oderuških rok. Pričel se je dogovarjati z nekaterimi veljaki. Toda naletel je na nezaupljivost, ker je marsikdo vprašal najprej sebe, koliko da mu bo to koristilo, potem druge, čemu da potrebuje naenkrat mladi Korbin posojilnice. Najbolj pa je zaviralo to zadevo nasprotstvo Gričarjeve hiše, ki je imela tolik ugled po okolici, da je bil marsikateri gospodar voljan pristopiti samo pod pogojem, da bo Gričar zraven.

Korbin sam pa tudi ni imel potrebnega dušnega miru za novo ustanovitev. Denarne težkoče so mu šle po glavi, in še bolj ga je mučila čudna ljubosumnost. Vedno se je bal, da zasnubi prijazno, brhko Štajerko kdo drug, in vedno se je srdil na tihem, če je bil kdo prijazen ž njo. Pregovarjal se je, koliko da bi pridobila njegova gostilnica, če bi vzel Zefo za ženo, in on bi se pomiril, ki je bil tako potreben miru. Toda mati je postala nejevoljna, če je sin le omenil možnost takšne zveze, in on se je čutil nesrečnega v razporu med svojim srcem in materino voljo. Naravnost kruta se mu je zdela mati. Saj v tej zadevi, ki je bila važna za vse njegovo življenje, naj bi mu pustila prostost. Ali naj zaradi matere onesreči on samega sebe? Kaj bi mu pomagala gospodinja, ki je premalo izobrazena za njegove razmere! Rajši bi ostal on samec. Toda kako bi trpelo njegovo gospodarstvo! Ali ne trpi morda že sedaj? Svoje težkoče je začel naravnost pripisovati svojemu samskemu stanu in materini trmi. On ne more biti povsod, in kjer njega ni, gre vse navzkriž. Mati mu pa brani vzeti tisto, s katero bi on premagal vse nadloge. Le naj mu še brani! Če pride polom, ji bo on lahko povedal v obraz, da je ona tako hotela, da ga je ona pehnila v pogubo. Ali misli ona, da ima še vedno majhnega otroka pred seboj, ki ne ve, kaj mu koristi, kaj ne? Takšne so matere. Da ustrežejo svojim željam, svojim muham, žrtvujejo tudi srečo svojih otrok.

Kakor se je ogibal Ivan Gričarjev, tako tudi ni hodil več na dom v Šmihel, in kadar je prišla mati v Žvarovlje, je gledal, da se nista sešla sama, ali pa si je dal toliko opraviti, da nista utegnili mirno razpravljati osebnih stvari. Prav žalostna se je vračala mati od svojega sina in še bolj nejevoljna je bila na Petane, ki so bili njej prekrižali načrte in sinu zmešali pamet. Kaj je pomagalo, če je pripovedovala sinu, kaj da govore ljudje, kako se mu smejejo! Še bolj se je jezil na mater in na sosede, ki ne puste njega pri miru kakor on nje. Da bi odslovil Zefo, o tem ni hotel ničesar slišati. Trdil je, da drži ona vso gostil-

nico pokoncu in da je še veliko vprašanje, če bi ga hotela ona vzeti, nikar da bi se mu ponujala.

Zefa je vse te spletke predobro slutila in pod sladkim smehom je skrivala grenko mržnjo proti svojim nasprotnikom. Saj reči si ji vendar ni upal nihče nič, ker je čutil vsak gospodarja na njeni strani, in navdajala jo je ponosna samozavest, da ni ženske, ki bi bila po pridnosti in prebrisanosti sposobnejša za gospodinjo v Žvarovljah od nje same. Kaj da se godi v Ivanóvem srcu, je dobro vedela, delala pa se je nevedno in nedolžno. Prostodušno je poslušala prosojne Ivanove besede, upirala vanj svoje lepe oči in se smejala, kakor da ne umeje ničesar. Naproti mu ni šla kar nič, ker se je bližal sam zadosti hitro in je bilo treba samo počakati, kdaj da jo dojde. Včasih se je Ivan seveda tudi nekoliko iztreznil. Takrat se je veselil, da se ni še zagovoril, takrat je razmišljal materine nasvete, govorice ljudi in razne neprilike. Potem ga je pa zopet prevzel prejšnji nemir, da ni vedel siromak, kaj da bi počel. V takem omahovanju ni bil sposoben za nobeno resno delo. Ogenj je imel v hiši, poguma pa ne, da bi ga pogasil.

IV.

Avgusta meseca je prišel v Žvarovlje znanec iz prejšnjega leta, trgovec Alesandro Strada, Furlan z Goriškega, živahen mož, kakšnih trideset let star in silo prijazen. Stanovanje si je najel v preprosti hiši, hrano je imel v hotelu. Slovenščino je ločil tako neusmiljeno, da so se mu smejali vsi in on sam sebi najpristrčneje. V družbi je bil zabaven, pri igri ni škrtaril, živel je dobro in plačeval pošteno. Hodil je po gozdih, meril drevje, ogledoval, kakšna da so pota, kod najzložnejši dohodi, poizvedoval, če ima Bistrica vedno toliko vode, če ne zamrzne pozimi, ne poplavi spomladi okolice, in skupljeval les.

Gričar in Korbin sta imela najlepše gozde. Zato se je oglasil gospod Strada takoj prve dni v Šmihelu pri Gričarjevih in Korbinovih, kjer je že kupoval prejšnje leto.

Korbinka je menila, da ne more skleniti sama brez sina Ivana nobene kupčije. Gospod Strada pa se je čudil, zakaj da ne opusti gospod sin hotela, ki mu ne nese nič; z njim naj bi stopil v družbo in napravila bi imenitno žago; on ima tako lepe gozde, in kaj mu vrže sirov les; vse drugačno ceno bi imel obdelan. Korbinka je pritrla natihem, dasi je slutila, da napeljuje gospod Strada vodo bolj na svoj ko na Ivanov mlin. Potem sta govorila o življenju v Žvarovljah, in gospod Strada je namignil za šalo, kaj da se govori, da gleda gospod Korbin preveč za Zefo. »Prosim Vas, gospa, ali je to partija zanj? On potrebuje denarja in gospodinje. Toda brez zamere!«

Materi je potemnelo lice, ko je priznala, da bi bila to nesreča za Ivana. »Dajte mu Vi, gospod Strada, izbiti to misel iz glave, če je res kaj na tem. Vas bo poslušal.«

»Najboljše bi bilo, če bi šla ta ženska od hiše,« je dejal Strada. »Morebiti se dobi kje kakšna primerna služba zanj.«

»Oh, to bi bilo res najboljše.«

Pri Gričarjevih pa je nanek beseda, da so tudi začeli opravljati Ivana, in lepo se je zdelo Stradi, da se ti sosedje tudi brigajo za srečo lahkomišelnega mladeniča in da si naravnost k srcu ženejo njegove muhe. Oče Gričar je bil hud, mati žalostna, in sin se je porogljivo smejal. Zastran lesa pa so se dogovorili, kdaj da pojdejo v gozd.

V Žvarovljah je obdeloval gospod Strada Ivana, češ, da sta se že nekoliko pogovorila z materjo, in da je treba sekati les, kadar je zrel, in ne čakati, da začne trohneti.

Ivan, ki je potreboval denarja, je to uvidel in menil, da pojdeti o priliki hoste gledat; po taki ceni pa, kakršno je ponujal gospod Strada prejšnje leto, da ne more prodati.

»Kupčija je kupčija,« je dejal Strada. »Zahtevati smete Vi par milijonov, jaz pa tudi ponuditi par sto kron. Potem se začneva bližati vsak od svojega konca. Koliko pa zahtevate za ves hotel?«

»Ni na prodaj,« je dejal Ivan, užaljen, če misli ta Lah, da je on že tako pri kraju, in hud zaradi drugih, važnejših stvari.

Ta predrzni človek se je namreč mešal v vse gospodarstvo, hvalil ali grajal brezobzirno zdaj kuho, zdaj postrežbo in nagajal za šalo, kakršne je bil Ivan kmalu do grla sit, natakarici Zefi in kimal zaupno, da je ta ženska tako premetena, da bo gotovo ujela kakšnega kalina. Kaj briga to tega človeka? Ali bi on sam rad igral kalina?

»Kdo pa je ta Lah, ki tako šari okrog?« je vprašal Goštič Ivana.

»Trgovec z Goriškega,« je dejal Ivan, »gospod Strada.«

»Ej, ta ne strada. Predvčerajšnjim sem ga videl v Mrzli grapi. Družba je bila velika in pojedina tudi. V treh jerbasih so ženske komaj vse vkup znosile. Hoste zelo pregleduje. Kaj pravite Vi?«

Ivan je zmignil z rameni: »Nič ne vem, kaj misli.«

»Umeje pa svojo stvar. Jaz sem mu cenil svoja drva kar tako, po vrhu; pa mi je takšno povedal, da sem imel dosti. Z Gričarjem že kupčujeta. Denarja mora imeti veliko.«

»Jaz ga nisem štel,« je dejal Ivan. »Dandanes šarijo po svetu najbolj špekulantje, ki delajo s tujim denarjem. Dobiček vtaknejo v svoj žep, izgubo trpe drugi. Tuj denar zapravljati je lahko, prav pa ni.«

»Svojega zapravljati je pa tudi neumno. — Reči pa se mora, da je letos dobra letina. Če bi imele krave še dvakrat toliko mleka, tujci bi popili vsega. Vsako jajce se proda sproti, in za jagode, maline se kar trgajo. Za nas je dobro, če zapravljajo; naj bo že denar čigaver hoče.«

Gostič je šel; Ivan pa je preudarjal nejevoljen, koliko dobička imajo drugi od njegovega truda; on pa bo moral biti vesel, če bo pokrival stroške, če se

ne izkaže nazadnje, da ni delal samo brezplačno, ampak celo v svojo izgubo. Zdaj se je spominjal materinih nasvetov. Kako prijetno in zložno bi bil živel, ob malem delu, brez skrbi! Zdaj so mu hodili na misel prejšnji veseli dnevi, ko ni imel še glave polne načrtov, ne srca polnega pekočih čuvstev, ki se jih ni mogel iznebiti.

In zdaj je prišel še ta predrzni Lah, ki je dvorjanil Zefi kar podomače, ki je rabil pomanjkljivo znanje slovenščine za izgovor in opravičbo, da je govoril tako naravnost, da časi Zefa sama ni vedela, ali bi se jezila ali smejala. Ona se je v takem slučaju seveda smejala; Ivan pa se je jezil.

Kadar je bilo deževno vreme in je napravila gospoda ples, je zavrtel gospod Strada, dasi je imel za plesanje dosti gospe in gospodičen, kar Zefo in zapeljal tako tudi druge gospode. Zefa je šla iz rok v roke. Ivan pa je hodil s prisiljenim smehom na ustih po dvorani, poslušal zasmeh poskočne godbe in roganje razposajenega veselja in umikal zavistne oči leskečim pogledom in žarečim obrazom, ki so se smejali njemu, edinemu pustežu v veseli družbi. Oh, kako je bil hud na Zefo! Zapodil bi jo bil; toda toliko pameti je vendar še imel, da je razvidel, da bi bilo takšno ravnanje neopravičeno, nespodobno, smešno. Ali je ona le količkaj zanemarila svoje dolžnosti? Ali ni prisiljena plesati, dasi morda nerada pleše? Ali ne skrbi ona s svojo prijaznostjo in postrežljivostjo najboljše za prospeli njegovega podjetja? Nekoliko resnejša bi vendar smela biti. Toda če jo zapodi on, dobo ona takoj deset drugih služb. Ali bi bilo njemu to ljubo? Kaj takšnega on še misliti ni hotel.

»Ta vražji Furlan,« se je smejal major Rabič Ivanu, »je tako izbebil Zefo, da še zame ne mara več. Vedno jo kliče, in če je ne pokliče on, priteče sama, če ne želi zopet česa gospod Strada, ki ravna z njo ravnotako kakor s slovenščino. Pokličite ga, gospod Korbin, da napravimo igrico!«

Sedli so k igri in igrali dolge ure. Gospod Strada, ki je bil miren in vesel, in gospod major, ki je igral pozorno in razgrajal, če je hotel kdo drug igrati

umazano, sta dobivala; Ivan, ki je bil razburjen, ki je skrival s trdom svojo nejevoljo, je izgubljal denar in potrpežljivost. Samozadovoljnost gospoda Strade se je zdela njemu oholost, ki razkazuje svoje bogastvo v zasmeh njemu siromaku, in mržnjo so mu nobile razvnete misli in hude slutnje, kaj vse da premore denar. Jeza, zavist in ljubosumnost so se trgale za ubogo srce, ki ni imelo nobenega miru. Zakaj odločiti se vendar ni mogel Ivan na nobeno stran; rogal se je sam sebi zaradi te neodločnosti in valil krivdo na trdosrčno mater, na prešernega Laha, na gmotne razmere. Nadejal se je namreč, da dobi posojilo pri Gričarju. Če bi pa zvedel ta, da gleda on za Zefo, bi mu ga najbrž ne dal. Torej mir, mir, da si sam ne zadrigne vratu! Morda se izpremene razmere. Kaj, ko bi umrla najhujša nasprotnica njegovih namer, ljuba mati? — Proč, proč s pregrešnimi željami! — Da bi le tudi čakala Zefa!

Nejevoljen je poklical drugega jutra Ivan Zefo k sebi in ji oponesel, zakaj da se tako čudno vede proti gospodu Stradi. Ona pa se je čudila, da si ni v svesti, da bi se vedla drugač proti njemu ko proti drugim gostom; prijazna da je ona z vsakim človekom, tem laže in rajša, če je z njo kdo prijazen, in gospod Strada je zelo prijazen.

Da jo vabi gospod Strada, da bi šla k njegovi teti v Ajdovščino in prevzela tam gostilnico na račun, tega ni povedala Zefa, zadovoljna sama s seboj in z razlogi gospodarjeve nejevolje, ki jih je dobro slutila. Mislila si je, da se mora ozirati v prvi vrsti na svojo korist, ki ji pravi, da naj se ne zameri nikomur. Kaj pa hoče pravzaprav gospodar? Morda še sam ne ve. Ali naj mu pove ona? Siromak, ki si ne upa z besedo na dan! In zaradi praznega čakanja naj se zameri ona gospodu Stradi, ki je tako radodaren, ali gospodu majorju, ki je tako duhovit? Ravno Stradova prijaznost bi utegnila pospešiti gospodarjevo odločitev, naj bo že kakršnakoli. Seveda si je laskala Zefa, da bo odločitev ugodna. Da bi si pa ona med tem časom grenila življenje, se ji je zdela neopravičena zahteva. Gospodar mora spoznati, da ona ni

odvisna od njega, da je morda ona bolj potrebna njemu ko on njej. Potem padejo morda ovire in pomisleki. Da ima ona Ivanovo mater proti sebi, da so ji na poti vsi Gričarji, da ugled Petanovega imena tudi ne pospešuje njenih namer, to je dobro vedela. Zanašati se je mogla le na sebe, skrbeti je morala sama zase; osamljena med domačini, ki so jo pisano gledali in bi ji iz srca privoščili ponižanje, je iskala zaslonbe tudi pri tujcih. To pa je imela vedno pred očmi, da mora stati trdno in hoditi varno, zdaj naravnost, zdaj po ovinkih, če hoče priti do zaželenega cilja.

Ivan pa se je sramoval, da je bil očital Zefi prijaznost z gosti. Smešne in otročje so se mu zdele lastne besede in prozorne tudi brljavim očem. Kaj si je morala misliti Zefa! On se je kazal ljubosumnega na takšnega tujca, ki ga lahko on vsak dan vrže iz hiše!

Oh, kako rad bi ga bil vrgel Ivan! Toda pod kakšno pretvezo? Da se vede nespodobno? Tega bi njemu ne verjel nihče. Ali naj ga prepodi z osornostjo in s pikanjem? To je bil Ivan že poizkusil; toda živahni Lah je razumel samo to, kar je hotel; vse drugo je preslišal ali pa obrnil tako v smeh, da se je čutil ugnanega on, gospodar. In kdo se je onemu sporazumljivo muzal, kdo njemu škodoželjno smejal? Zefa. — In njo naj vzame on za ženo, za družico svojega življenja? Ali ni stokrat boljša Gričarjeva, tako pohlevna in modra? — A kako so se ohladili ponosni Gričarji! — Po njegovi krivdi. Koliko je tega, kar je prišla zadnjič v Žvarovlje pogledat z bratom Micika, prijazna in domača? Ivan pa je bil v zadregi in razmišljen. Izgovarjal se je z nujnimi opravki, da se ni utegnil z njo meniti. Prisedel pa je bil neznosni gospod Strada in zabaval brata in sestro, kupil Miciki cvetic in sladčic in spremil oba daleč proti domu.

Oh, kamorkoli je stopil Ivan, povsod se je zadel ob tega Laha! Ta človek ga žene s porogljivim smehom, s prezirljivim vedenjem, s tihimi spletkami v obup. Gotovo spletkari tudi pri Gričarjevih proti

njemu. Zakaj tičita vedno skupaj z Andrejem? Kaj hodita okrog njegovega posestva, kakor da bi ga hotela ceniti? Ali ga ni že vprašal naravnost ta človek, koliko da zahteva on za svoj hotel? Oh, kako dobro ve on, kako slabo se obrestuje hotel! Zatorej ponuja tisto smešno vsoto, ki bi donašala enake obresti in rešila njega, kakor poudarja, vseh sitnosti in vseh nevarnosti izgube. Oh, da, vseh nevarnosti izgube in hkrati vseh nevarnosti dobička.

Tudi z materjo in hčerjo so že večkrat videli ljudje tega tujca, ki se je predrznil nekoč sam povabiti Ivana, da naj se pelje z njim h Gričarjevim, češ, da je družba tako pametna in prijetna, domača hči tako prijazna. Ivan seveda ni šel. Ampak ko ga je srečala potem Micika in vprašala, zakaj da ne pride nič več v vas, je odgovoril moško: »Saj imate Laha namesto mene.«

»Gospoda Strada misliš,« je dejala ona in nekoliko zardela. »Prijazen in dober človek je, in kaj hočemo, ko ne marajo domači ljudje za nas!«

»S tujci ste pa tudi vsi prijaznejši,« je dejal hladno Ivan.

»Oh, kako se motiš, Ivan! Ali smo tebe že kdaj sprejeli neprijazno? Ali nam nisi bil vedno ljub in drag? Ali si morda meni katerikrat kaj zameril? Človek reče časi res kakšno besedo preveč; a to se lahko poravna, če pridejo ljudje skupaj. Pridi no zopet, Ivan!«

Ponudila mu je roko, in ker je ni takoj prijel Ivan, so se ji orosile jasne oči. Ivanu pa je stal pred očmi gospod Strada, in kdor je bil temu prijatelj, se je zdel njemu sovražen. Nekaj mlačnih besed je še izpregovoril Ivan, in Micika se je obrnila in šla. Ivan je postal in gledal malomarno za njo. Videl je, kako je potegnila robec iz žepa in ga pritiskala na obraz. Ta pogled mu je bil neprijeten. Opravičeval se je z zavestjo, da ji ni dal nikdar nobenega povoda kakšnim nadam, in prav se mu je zdelo, da je bil tudi sedaj malobeseden. Z marsikaterim dekletom še prijazen ne sme biti človek.

Tako je mislil in govoril Ivan takrat, in živo mu je stopil ta dogodek pred oči zdaj, ko je slonel jezen in žalosten na oknu, gledal po zelenem polju in poslušal nejevoljen šunder iz verande in vrta. Kesanje se je budilo v njegovem srcu in »Pamet, pamet, ubogi Ivan!« je klical sam sebi. Toda pamet je dolgočasna pridigarica, ki manj obeta, ko stori, strast pa ognjevit agitatorica, ki vnema z laskanjem in obeti svoje poslušalce in obeta tem laže, ker ji gre za svoj uspeh, ne za korist drugih.

V verandi je sedel takrat z gospodom majorjem hudomušni gospod Strada.

»Zasmejte se, gospodična Zefa!« je dejal in se obrnil h gospodu majorju. »Videli boste, gospod major, kako hitro bo gospod Korbin tukaj. To je električen zvonec, ki je treba nanj pritisniti, da pride gospodar. — Evo ga!« Zefa se je bila namreč res zasmejala tej neumestni šali.

Ivan je prisedel, miren na videz, v srcu pa razburjen, kaj da sta se zopet menila gospod Strada in Zeia, in poslušal potrpežljivo neslane besede sitnega človeka.

»Ta gospodična pojde z menoj,« je dejal gospod Strada.

»Zakaj pa ne?« se je nasmehnila s sladkim glasom Zefa.

»Nikar ne hodite, krasna Zefka!« je ugovarjal major. »Kaj počnemo mi siromaki brez Vas?«

»Naj gre!« se je smejal Ivan, dasi ga je lomila jeza na Zefo, ki se je spogledljivo muzala, na drznega Laha, ki si je norca delal iz resnih stvari, in na majorja, ki se je zraven bedasto režal. Strupeno želo so pustile v njegovem srcu Lahove besede in Zefin odgovor. Zbudile so se hude slutnje, in premišljeval je Ivan, ali naj bi sam prijel natakario, kaj da ima s tem tujcem, ali poizvedel po strani drugod. Primernejša in dostojnejša se mu je zdela druga pot, kjer se mu ne bo prikrivala resnica in kjer se vedno lahko umakne, preden se osmeši. Prevzela ga je bila namreč vsled vednega zbadanja, ki ga ni mogel za-

vračati, nestrpna občutljivost, in grozno se je bal, da ne bi dal Lahu novega povoda za roganje.

Vstal je od mize in stopil kakor po opravih v kuhinjo. Povprašal je po tem in onem in pripomnil mimogrede, da se suče Zefa skoraj samo okrog gospoda Strade in da ga umeje prav dobro, dasi govori gospod slabo.

»Slabo govorita oba,« je dejala kuharica, »dogovorila sta se pa že prav dobro.«

»Saj stičeta vedno glave vkup,« je menila hišna. »Naj ga ima! Jaz ji ga ne zavidam. Ali pojde res že zdaj z njim?«

Ivan je vedel dosti, in strast je zavrela v njegovi duši, ki mu je že dolgo grizla in trgala osrčje, ker ji ni mogel dati nobenega duška. O, kako je črtil tega tujca, ki je bil prehitel njega in njegove pomisleke! Prokleta neodločnost, ki se ozira na ves svet, samo na svojo osebo ne! Da bi se prepričal sam, če je res, kar si domišljuje on, kar si domnevajo drugi, da bi poskusil s snubitvijo izriniti tekmece iz srca srnjeoke Štajerke, to mu v razburjenosti niti na misel ni prišlo; vse pametne misli mu je zagrnilo in zadušilo razburkano valovje strasti. Mračna jeza je napolnila nesrečno srce, bledila in pačila mlado lice in divje gorela iz sivih oči. Skrivati je mogel Ivan še to jezo, iz strahu, da se ne osmeši; krotiti je ni mogel več.

»Torej kako je z najino kupčijo, gospod Korbin?« je silil vanj gospod Strada zopet nekega večera in dokazoval, kako malo dobička da daje Ivanu zazidani denar, kako malo da je upanja, da bi se izboljšale razmere.

Ivan je komaj razumel te besede, ker mu je šlo po glavi, kaj da se bliža neizogibno. Tujci odhajajo, in tudi ta Lah se odpravlja. Toda ta ne pojde sam; odvedel mu bo ono, brez katere ni mogel Ivan več živeti, kakor se mu je zdelo.

Gospod Strada pa je govoril mirno naprej, da naj vendar računi gospod Korbin, če sploh še pokrivajo dohodki hotela obresti dolgov.

»Gospod Strada«, je dejal s pridušenim glasom Ivan, ki je bil ujel zadnje besede, »kaj pa Vam mar moji dolgovi?«

»O, prosim, gospod Korbin, meni so zelo mar,« se je smejal Lah. »Če kupujem jaz kakšno posestvo, se moram vendar poučiti, koliko leži na njem bremen. Porabite priliko, gospod Korbin, ki se Vam ponuja, in prodajte!«

»Nobene besede več, gospod Strada! Govoriva o drugih rečeh!« ga je ustavil Ivan in mrščil obrvi. Kakor žareče oči strupene kače, ki preži na svoj plen, se je upiral vanj Lahov pogled. Uničiti me hoče, ugonobiti me hoče, mu je šlo po glavi, in tak gnev mu je kipel v srcu, da bi kar zgrabil nož na mizi in ga zasadil temu človeku v prsi, da bi se ga iznebil za vedno.

»Kakor drago,« je nadaljeval Lah. »Morda se boste še kesali, da niste sprejeli moje ponudbe; zakaj jaz sem nocoj dobre volje, naravnost zapravljiv; drugič, ko boste Vi pri volji, bom tiščal morda jaz žepe. Kdo ve? Kaj pa les na Hribu, o katerem sva tudi že govorila, ali je na prodaj?«

Ivan je sedel za mizo kakor prikovan; razumel pa zopet ni tega vprašanja, ker je bil ves utopljen v svoja čuvstva. Ali poginem jaz ali pa on, mu je sililo v glavo; ali pa on, se mu je mešalo po glavi.

»Gospod Korbin, ali dremljete?« mu je stresel roko gospod Strada. »Les na Hribu, ali je na prodaj?«

»Na Hribu, da, na Hribu,« je ponovil Ivan. »Dobro. Bova videla, bova videla.«

Ves je prebledel, ko je to govoril; zakaj hipoma, brez njegove volje, so se zvezale besede z groznimi nadami, ki se niso dale več odgnati.

Nad Mrzlo grapo se razprostira proti jugu visoka planota, ki ji ljudje sploh pravijo Hrib, obrastla večinoma s svetlim bukovjem. Iz hoste pa se dvigajo tudi košati hrasti, ki gledajo zaničljivo na okleščene in oskubene brate po dolini, katerim odseka vsako leto sproti zeleno mladičje sekira.

Najlepše gozde na Hribu imata Gričar in Korbin, kolikor še nista posekala. Zemlja je gori dobra, po-

krita z mehkim mahom, s suhim vresjem, z borovničevjem in praprotjo, nastlana v pozni jeseni, kadar trga slana z drevja pisano obleko, s šumečim listjem. Proti grapi visi svet precej strmo, dokler se ne pretrga nanagloma v grozni prepad, ki zija nad Mrzlo grapo. Na tem bregu trepetaja samo tu in tam kakšna breza; tla pa pokriva dolga, ostra trava, obrnjena kakor počesana proti grapi. Tja branijo hoditi otrokom, ker je nevarnost, da izpoddrsne noga in se človek potem na strmini težko ujame; zato si tudi marsikdo natakne dereze, kadar grabi listje ali kosi vresje na tem koncu gozda.

Ta strmi breg, ta polzka trava in temna naključja so silila Ivanu v glavo, ko je bil omenil gospod Strada gozd na Hribu. Prilika se mu je predstavljala tako živo, kakor da bi stal sam na strmini. Zdajzdaj mu je izpodletela noga, in drčal je navzdol in se lovil za grmovje in zasajal peto v trdo travo; a nobena stopinja ni držala; nevzdržno, vedno hitreje je letel v prepad.

Bled in prepadel je bil Ivan, ko je mislil grozne reči in govoril prazne besede. Ker ni mogel dočakati, da bi se že vzdignil Lah izza mize, je vstal sam, voščil lahko noč in hitel proč. Zdelo se mu je, da se bo laže ustavil izkušnjava, če ne bo gledal tega človeka. Kakor omotičen se je opotekal proti svoji spalnici, naročil pa je gredoč, da njemu ni treba pripravljati zajtrka za drugi dan, ker pojde najbrž v Šmihel po opravkih.

Ivan je vedel, da vstaja gospod Strada zgodaj in kod da hodi vsako jutro. On je vstal še zgodneje; saj ni mogel spati vso noč od razburjanja. Odpravil se je tiho od doma in čakal zunaj na polju, kdaj da pride Lah.

Ni še čakal dolgo, ko se je prikazal izza hiš debeli možik in so se začuli hitri, drobni koraki.

»Ha, dobro jutro, gospod Korbin!« je pozdravljaj živahno gospod Strada. »Kam tako zgodaj?«

»Na Hrib. Pojdite z menoj!« je dejal Ivan, ko se je bil ozrl okrog, če ga ne sliši nihče drug.

»A jaz še nisem zajtrkoval.«

»Prosim, tukaj,« je dejal Ivan, natočil iz steklenice čašico konjaka in ponudil kruha in suhega mesa.

»No, prav, pojdiva! Morda se naredi te zadnje dni kupčija,« je dejal gospod Strada in jedel s tako slastjo, da mu je Ivan zavidal.

Zavila sta po polju proti Hribu, in gospod Strada si je zavihal hlače, ker je ležala težka rosa po travi, in obžaloval, da se ni bil bolje obul za na goro. Imel je namreč gosposke, gladke črevlje na nogah, kar je bil Ivan, ki je nosil nekoliko okovane, s tihim zadovoljstvom takoj zapazil. Menil je Ivan, da ni nobene posebne strmine, pot dobra in v gozdu tla suha. Potem sta govorila o kupčiji. Gospod Strada je zopet poudarjal ugodnosti svoje ponudbe, in da skleneta lahko kup na odprto roko, da postane veljaven čez dalje časa, magari čez dve leti. Ivan pa je hotel imeti denar takoj, zraven pa še pravico, da bi se smel skesati, da bi tedaj v dogovorjenem roku ali izročil gozd ali pa vrnil kupnino.

Tako sta prilezla na Hrib, in Ivan je začel razkazovati svoj les kupcu, ki se je delal nezadovoljnega, razočaranega.

»To so šibe, to niso drevesa,« je dejal in prijemal najtanjša debla, »in kako malo je hrasta! To ni ne za tesarja, ne za mizarja; to je kurjava.«

Ivan bi se bil jezil, če bi ga ne bile mučile druge misli. Zadnji konec njegovega naklepajestal še vedno v gosti tmíni, in lotevala se ga je plaha neodločnost. Zdaj se še ni zgodilo nič hudega, mu je sililo v misli; on se še vedno lahko obrne, in noben živ človek mu ne bo mogel očitati nič nepoštenega, še slutil ne bo nihče, kaj da se je pletlo v njegovem srcu. — Vraga! Kaj pa se je pletlo? Ali se hoče on količkaj udeležiti? Ali hoče le z mezincem geniti, da bi pomagal naključju? Naključje je naključje, in kdo more kaj za to, in kdo je kriv, če se kaj naključí? Zakaj se dela on sam pred seboj slabšega nego je!

Gospod Strada ga je začel zopet dražiti z Zefo, češ, da naj se je zdaj še nagleda, preden mu jo on odpelje.

Ivan se je zagrohotal in prebledel. Odgovoril ni nič; potegnil je zopet iz žepa steklenico s konjakom in ploščato kupico, natočil do vrha in ponudil gospodu Stradi. Ta je izvrnil čašico, zadovoljen zamokkal in pohvalil pijačo, da ga prijetno greje. Ivan mu je natočil iznova, in gospod Strada se ni dal prositi. Postal pa je zdaj še bolj vesel in zgovoren. Zbijal je šale na svoj in Ivanov račun, blebetal slane in neslane dovtipe in govoril čimdalje bolj sam zase. Ivanove misli pa so bile že splavale v drug kraj, in lotila se ga je neznosna nestrpnost in koprneča želja, da bi bila vendar že stvar končana. Vse je trepetalo v njem.

Gospod Strada je sedel mirno v senci košatega hrasta. Ivan pa je stopical semintja, ker ni mogel ne sedeti, ne stati na svojem mestu. Stresel se je sam pred svojim čudnim glasom, ko je povabil Laha, da naj gresta pogledat še Gričarjev gozd, od gornje strani.

Gospod Strada je vstal, se zleknil in momljal, da je truden, da bi najrajši spal. Kratke noge so se mu opletale, obraz je žarel, motne oči napol mežale. Hodila sta počasi in varno, ker se je spotikal Strada ob korenine in moral obiti vsak jarek. Govoril je pretrgoma in se smejal sam sebi. Ivanu pa so se mrzlično svetile oči. Vse misli so mu bile zastale, in kakor v groznih sanjah je vodil brezvoljen tovariša proti nevarnemu bregu. Zgenil se je od strahu in zdrhtel po vsem telesu. Iznad visokega hrasta, ki je stal na kraju gozda, se je vzdignil kakor temnosiv mrtvaški prt velik jastreb, in zrak je zastokal pod težkimi peruti, ki so plavale počasi čez Mrzlo grapo.

Ivan se je umiril. Dejal je poluglasno, da si laže ogledata gozd, če stopita na jasni breg. Umeknil se je, da bi šel tovariš naprej, in pokazal z roko, kod naj gre. Gospod Strada se je neumno smehljaj in poskušal oprezno z nogo, če je pot varna. Ivanu je zastala kri po žilah, in kar otrpnil je v groznem pričakovanju, kaj da se bo zgodilo, kakor brez zavesti, ali želi ali ne želi, kar se bo zgodilo. Prijeti je hotel Laha, da ne bi stopil naprej; a roka se ni iztegnila;

zaklicati je hotel; a nobenega glasu ni bilo iz grla. Zdajzdaj bo groza in konec, mu je šumelo po glavi. Tedaj pa se je vzdignila v bližnji gošči suha starka, Urša Petanova, ki je nabirala suhe veje in iskala gob, in zavpila: »Kaj pa hodita tod? Ali ne vidita, kako strm in nevaren je breg? Ali se hočeta zvaliti v Mrzlo grapo, neumna škrica?«

»Tiho bodi, Urša!« je dejal Ivan in potegnil gospoda Strada nazaj k sebi. »Tukaj še ni nobene nevarnosti.«

»Kaj pravi starka? Kaj pravi?« je momljal gospod Strada in se dobrovoljno smejal.

»Nič takega,« je dejal Ivan. »Pravi, da so škrici neumni.«

»Škrici neumni,« je ponavljal Strada, »ker za-
pravljajo denar.«

Ivan si je globoko oddehnil. Kakor da bi se bil prebudil iz težkih sanj in radosten spoznal, da so bile samo sanje, tako lahko mu je bilo pri srcu. Od veselja bi bil zavriskal, če bi ga ne bil zadrževal in motil neprijetni spomin. Urši je stisnil, ko je peljal Laha mimo nje, celo krono v roko in jo posvaril, da naj ne hodi preblizu k prepadu.

Gospod Strada pa je govoril kakor sam sebi, da je Gričarjev gozd lepši, da bo kupil on les od Gričarja, ki je pameten gospodar in ima lepo hčer. »Micika, da, Micika, dekle, kakor se spodobi, in denar bo imela.«

Ivan je poslušal samo napol, ves prevzet od burne radosti, da se je rešil krivde.

Solnce je pripekalo; mamljiv duh po cvetju, listju, smoli, ki se je parila v vročini, je bil zasopel vso hosto. Gospod Strada je tožil, da je truden, da mu je vroče in da se ne mudi nikamor, in ko sta prišla do hladne sence, je vrgel suknjo, ki jo je nosil na roki, na tla, se zarotil, da ne stori nobenega koraka več, in se iztegnil po tleh.

Ivan je sedel na debelo obrastlo korenino in se prepustil svojim mislim. Pred njim je ležal mladi, krepki Lah in spal z brezskrbno samozavestjo. Popolnoma varnega se je čutil in niti slutil ni, kakšni

nevarnosti, kakšni grozni smrti je bil utekel ravnokar. In živ človek ni slutil ničesar, in sumiti ni smel nihče nič, in kdor bi se predrznil izraziti najmanjši sum, tega bi zgrabil Ivan in vlekel pred sodišče, ker mu blati pošteno ime. Ivan je gubančil čelo in pogledal ostro okrog sebe, kakor da bi iskal predrzneža, ki bi si upal kaj slutiti, kaj sumiti. Nikjer ga ni bilo, in ponosno se je poravnal Ivan. V srcu pa se je oglasil tožnik in navajal dokaze in klical priče in pobijal ugovore, in nobenega zagovornika ni bilo, ki bi bil navedel vsaj eno olajševalno okolnost.

Ponižan in pobit je sklonil Ivan glavo, jo podprl s komolci in premišljeval, kako da se je mogel tako izpozabiti, tako zaiti. Jezil se je na Laha, ki mu hoče vzeti Zefo. Zakaj je ni vzel prej on sam? Zakaj je ni snubil? Ali more izbirati deklet, ki ima enega samega snubca? Sam si je kriv nesreče. — Ali res on sam? Kaj pa oziri in ovire? Na eni strani mati, na drugi Gričarjevi, okrog in okrog znanci, katerim to nič mar ni. Ti, ti so krivi, da je on zašel, kamor je zašel, in če bi bil postal on morilec, kdo bi bil pravi krivec? Tisti, ki so ga gnali tako daleč. In če bi ga ne bila prijela za roko prijazna sreča in ga potegnila pri zadnjem koraku nazaj, kakšno grozno krivdo bi si bil nakopal on, in kdo bi ga obsojal potem najhuje? Tisti, ki mu ne privoščijo mirne, nedolžne sreče. In kako krivični so! Ničesar ne morejo očitati Zefi, ker je poštena in pridna, in vendar jo opravljajo, samo da bi jo omrazili njemu. Če je ona sirota, ki ima nerodnega očeta, ali ni krivda tem večja, ki tepta pravico in usmiljenje? Oh, in on, kako je pravičen in nedolžen! Poslušal je ta opravljanja, dasi je vedel, da so neutemeljena; zametaval je blago srce, ker ni iz bogate hiše, in pridne roke, ker si same služijo svoj kruh. In kaj je bil vzrok? Strahopetnost. Krivičnih ljudi se je bal, svoje vesti ne; zato je zašel.

Lotila se je Ivana obupna otožnost. Sam sebi se je gnusil zaradi nemožatosti, ki je rodila toliko zla. Kako si je obtežil vest! Da bi se ne zameril drugim, je padel sam; da bi ustregel drugim, je vzel nase butaro, ki jo bo nosil vse žive dni.

Gospod Strada se je pregenil v spanju, ker ga je obsijalo solnce skoz listje, in vzdihnil.

»Hvala Bogu,« je vzdihnil tudi Ivan, »da se ni zgodila nesreča!«

Zdaj je presodil trezno svoj nespametni, brezglavi naklep. Petanka ga je obvarovala zločina, teta njegove Zefe. Če bi se ta ne bila oglasila o pravem času, bi se bilo zgodilo, in ona bi bila priča, ki bi postavila na laž pripravljeno tajbo, ko bi se izgovarjal on, da ga niti zraven ni bilo. In Bog ve, koliko drugih ljudi je tudi videlo njega in Laha, dasi jih sama nista zapazila. In kdo bi njemu potem še verjel, da se je ponesrečil Strada sam, da ni on nič zakrivil!

Pogledal je Laha, ki je še vedno spal, in domišljija mu ga je pokazala razbitega v Mrzli grapi, v krvi, ki kliče maščevanje na morilca. Gorka hvaležnost Zefini teti se mu je oglašala v srcu, in po čudno zvijačnem sklepanju, ki se ga ni prav zavedal, je prišel do zaključka, da mora samo prijazno srečo, ki mu je pripeljala Zefo v hišo, zahvaliti, da ga je rešila njena teta. Ali mu jo je pa pripeljala sreča res samo zato v hišo, da mu jo odpelje tujec? Morda se pa posreči njemu, da jo vendar še obdrži. Naj vsaj poskusi! Če izbere Zefa gospoda Strado, v božjem imenu! Čas in razdalja bosta zacelila rano. Morda se bo pa premislila, če izpregovori on pravo besedo; morda čaka na to besedo. Kolika sreča potem, in kako se bo on smejal Lahu, ki meni, da je za denar vse na prodaj!

Ivan je sklenil, da se ne bo oziral zanaprej na nikogar drugega ko na sebe in svojo vest, da zasnuje Zefo o prvi priložnosti kljubu vsem oviram. Celo mikalo ga je kljubovati sebičnim sorodnikom in bahatim Gričarjem, ki menijo, da imajo njega že ujetega v mreži.

Ivan je dregnil Laha s palico v nogo, da bi ga zdramil. Gospod Strada je nekaj zagodrnjal, zgrabil z roko za nogo, kamor ga je bil sunil Ivan, in spal naprej. »Kakor hoče,« si je mislil Ivan; »toda zapustiti ga ne morem,« Legel je v senco, in spanec je posilil tudi njega.

Tako sta ležala drug zraven drugega. Gospod Strada je spal trdno in mirno, Ivan pa se je prekladal in stokal in vzdihoval, ker se mu je sanjalo, da se ruje z Lahom, ki se ga oklepa z rokami in nogami, mu kaže bele zobe in ga prebada z majhnimi očmi in puha od jeze in zlobe; oba se valita po bregu v prepad in letita brez konca in kraja v velikem loku v globoko grapo. Mrzel pot je oblil Ivana po obrazu, in srce mu je koprnelo v grozni tesnobi, kdaj da se mu razbije glava ob ostri pečini. Zakričal je od strahu in planil pokoncu.

»Kaj pa je?« je zazeval Lah.

Hudega ni bilo nič. Krave so se bile pripasle po hosti, gledale nekaj časa začudene naša dva zaspanca, in ker se ni zgenil nobeden, se je približala najpredrznjša Ivanu, iztegnila hrapavi jezik in mu obliznila roko. Odskočila pa je, ko je zakričal Ivan, in preplašena gledala s tovarišicami oddaleč, kaj da to pomeni. Gospod Strada pa se je predramil in se zagrohotal tako glasno, da je vzdignila vsa čreda repe pokoncu in zbežljala po hosti.

Ivanu je še vedno tolklo srce, in obšle so ga neprijetne misli, če se ni morda sam ovadil v spanju. Toda gospod Strada je bil tako dobre volje, tako živahen, tako zavzet za svojo kupčijo, da se je Ivan potolažil; postal je celo tako mehak, tako popustljiv, da je kupil gospod Strada, preden sta se vrnila v Žvarovlje, od njega ves les, kar ga je imel on na Hribu. Gospod Strada je bil vesel dobre kupčije, Ivan pa tudi, ker je hotel nekoliko pokore delati in ker je potreboval denarja.

Pozno zvečer, ko so bili že odšli drugi gostje spat, sta še sedela pri pijači Ivan in gospod Strada in se šalila in pela laške pesmi. Vsak za eno roko sta držala Zefo in govorila vanjo, da se je smejala ona zdaj temu, zdaj onemu, ker ni razumela ne tega, ne onega.

Ko pa se je odpravljaj gospodar v spalnico, je ustavil Zefo, ki mu je svetila, in jo vprašal, če misli ena res vzeti gospoda Strado.

Zefa, ki se ni nadejala takega vprašanja, je osupla molčala.

»Pusti ga, Zefa,« je silil Ivan, preden je ona kaj rekla, in jo objel, »pusti ga, ker te vzamem jaz za svojo ženko!«

»Oh, kako se norčujete z ubogo siroto!« je dejala Zefa in si zakrila z roko obraz,

»Tu moja beseda in moja roka,« je dejal Ivan in ji obrisal z roko solze, ki so ji bile polile rdeča lica.

V.

Od pijače in razburjanja je bolela Ivana drugega dne glava, in nobene posebne blaženosti ni čutil v srcu. Da bi se ponorčeval s pogorelim Lahom, mu še na misel ni prišlo.

Prva mu je voščila dobro jutro Zefa s tako vablјivim smehom na ustih, s tako vročimi očmi, da je takoj vzplamtela stara strast. Ivan jo je prijel za roke, potrdil besede prejšnjega večera in menil, da bi napravila poroko še pred zimo.

»Ali ne bo prezgodaj?« je dejala Zefa tiho in zardela pobesila oči.

Ivan pa je dejal, da čim prej, tem bolje; samo zadnji gostje naj še odidejo, da bo mir v hiši; in Zefa se je dala pregovoriti.

»Ampak dotle bodiva tiho, Zefa,« je dejal, »in stvar naj ostane med nama.«

»Kar je Vam drago, je meni prav,« je menila ona ljubeznivo in šla po svojih opravkih.

Ivanu je bilo na jeziku, da bi jo vprašal, zakaj da ga viče, ko sta vendar zaročena; toda premislil se je, in ko je bila odšla Zefa, se mu je zdelo, da je ravnal prav. Nekaj, in sam ni vedel kaj, mu ni ugaјalo na tej ženski. Kadar jo je gledal, je gorel za njo; spominjal pa se je ni s posebno radostjo. Njen smeh se mu je zdel prenavaden, oči poželјive, vedenje predrzno, in vedno se mu je vsilјevalo primerjanje z

Miciko, ki ni bila lepa, ki ni gledala tako žareče, ki se ni znala tako sladko nasmihati, ne tako prikupljivo govoriti; toda svežo naravo in deviško sramežljivost je dihala vsa njena osebnost. »He, kaj!« je zagovarjal Ivan Zefo; »Micika je lahko poštena in nedolžna, ker jo varujejo oče in mati in brat in vsa soseščina; ampak da ostane kdo dober med pokvarjenim svetom, če je še osamljen, odvisen siromak, ki mora skrbeti za svoj kruh, to je drugačna čednost, ta zahteva vse več značaja.« Vendar se tega neprijetnega, prepoznega primerjanja ni mogel odkrižati Ivan. Vsak hip sta mu stopili obe dekleti pred oči; ena se mu je smejala in ga svetlo gledala, druga je umikala solzne oči, in njemu se je zdelo, kakor da bi hrepenela ena po svoji, druga po njegovi sreči,

»Kar je, to je,« je sklenil Ivan; »ampak če se ne bo vedla ta ženska, kakor se spodobi, če bo kolikaj preprijazna z Lahom, pojdeva zopet vsak-sebi.«

Zefa, ki je nekako slutila gospodarjeve pomisleke, pa se je vedla pametno in ponosno; zavračala je neumestne šale in odklanjala neslane poklone, tako da je časi celo gospodu Stradi zamrl smeh na ustih. Po hiši je ukazovala tako odločno, poslom odgovarjala tako samosvestno, da so se natihem jezili vsi, naravnost ustaviti pa se ni upal nihče. Ivan se je preverjal, da bo njena pridnost in preudarnost za- legla več ko velika dota.

»Gospod Korbin, jaz odidem jutri,« je dejal gospod Strada kmalu po teh dogodkih. »Pojdite drevi z menoj na večerjo h Gričarju v Šmihel!«

»Na večerjo?« se je začudil Ivan.

»Da, na večerjo. Jaz sem povabljen in vabim še Vas.«

Ivan je odklonil vabilo.

»Pojdite, pojdite!« je silil Lah. »Ne boste se kesa-li. Jaz sem namreč pregovoril starega Gričarja, da Vam bo dal posojilo na posestvo v Šmihelu.«

Ivan se je čudil še bolj, še neprijetneje. »Kdaj sem pa jaz Vas prosil, gospod Strada,« je dejal uža-

ljen, »da govorite za mene pri Gričarju? In odkod veste Vi, da sem prosil jaz posojila?«

»Odkod? Od Gričarja. Ali je to kaj čudnega?«

»Meni se vidi čudno,« je dejal Ivan, ogorčen, da se njegova zaupnost tako zlorablja.

Gospod Strada pa je pripovedoval, kako da mora on samo njega zahvaliti, da je pregovoril Gričarja, ki ni hotel zadnje čase nič slišati o tem posojilu; on pa da mu je dokazal, da sme na posestvo v Šmihelu še vedno posoditi brez nevarnosti par ti-sočakov.

Ivan se je na glas jezil na Gričarje, ki se posve-tujejo s tujcem o domačih zadevah, natihem pa se je veselil, da dobo posojilo. Saj se je bal, da se je preveč zameril Gričarjem, in vedel, da bo zamera še hujša, ko se zve zaroka z Zefo; tako pa je bila stvar uravnana, dasi neprijetno in žaljivo. Sploh pa prositi na posodo, ali je to prijetna reč? In kolikor so žalili Gričarji zdaj njega, toliko jim povrne kmalu z obrestmi njegova poroka.

Ko je bil Ivan to tako preudaril, je bil celo za-dovoljen, da je dobil dober razlog za zamero pri Gričarjih, in popoldne se je napravil na pot v Lahom.

Ivan, ki ga je bil gospod Strada tolikrat vlekel, je hudomušno potegnil zdaj njega.

»Ej, gospod Strada,« je dejal, »ali pojde Zefa z Vami?«

»Ne, noče,« je dejal Strada, »ker je neumna. Jaz bi ji bil dal v najem svojo gostilnico v Ajdovščini, kjer bi se ji godilo dobro in bi se morda tudi omo-žila.«

»S kom?« se je zavzel Ivan. »Ali je niste ho-teli vzeti Vi?«

»Jaz?« se je začudil Strada in se zagrohotal. »Jaz vzel Zefo? Prosim, gospod Korbin, Vi me ža-lite. Ali se Vam zdim tako neumen? Jaz Zefo! Ta je pa lepa.«

»Morda sem se prenaglil,« je bila prva misel, ki je padla Ivanu v glavo, ko je to slišal. Zakaj ni

čakal on z zaroko? Zopet se je razjezil na Laha, ki je bil njega tako preslepil, in vso pot ni izpregovoril besede več.

Gričarjevi so sprejeli svoja gosta prijazno kakor dva znanca, ki ju že dolgo ni bilo k hiši. Vendar se Ivan ni čutil domačega. Preslovesno so govorili z njim, in še neprijetnejše mu je bilo videti, da so prijaznejši s tujcem. Gospod Strada je govoril veselo in živahno o vseh domačih razmerah, se šalil z materjo in očetom, se klanjal hčeri in kar pod pazduho prijel sina Andreja. Proti njemu so se vedli vsi tako spoštljivo, da tudi njemu ni šla prijaznost od srca. Micika je nosila na mizo in stregla. Zdela se je Ivanu resna, skoraj otožna, in rad bi bil bral iz njenih oči skrivne misli; toda umikala jih je in kar tehtala besede, ki so bile njemu namenjene. Ivanu je bilo težko pri srcu, in da se je prenaglil s svojo zaroko, mu je bilo tem bolj žal, ker je videl in slišal, kako se prikupuje tujec Strada tovarišici njegovih mladih let. Visoko je zrastle njena cena v njegovih očeh, in zbujalo se je neprijetno prepričanje, kako površno da jo je bil sodil, kako je hodil slep in brezdušen mimo domače cvetke, ki se ni marala šopiriti s kričečim videzom. Zopet ga je jezil s sebično vsiljivostjo ta Lah, ki mu je stal vedno in povsod napoti. Obravnavo zaradi posojila je vzel kar sam ta človek v roke. Govoril je za vse Gričarje, kakor da bi bil njih zastopnik, in vmes se je šalil in smejal in spravljal s svojo pisano slovenščino vso družbo v smeh, celo Miciko; samo njega, Ivana ne. Njemu se je zdelo vse to govorjenje neslano, netečno, kakor prikrit zasmeh.

Dogovor zastran posojila se je sklenil, kakor je želel Ivan, ki se je čutil ponižanega med neprijetnimi dobrotniki. Potem pa je začel Strada jemati slovo z zatrdilom, da se vrne drugo leto zopet in da upa, da se razvijejo dotedaj razmere ugodneje.

Za koga ugodneje? je padlo v glavo Ivanu, ki se je čutil zadetega.

»Torej jutri se odpeljete, gospod Strada. Ali vzamete gospodično Zefo s seboj?« je vprašala mati.

»Skesala se je,« je zmignil Strada z rameni.
»Kakor se ji zdi.«

»Oh, pa bi jo vendar vzeli!« je dejala zopet Gričarka.

Ivan je sedel kakor na žerjavici, prepričan, da govore ti ljudje nalašč, zaradi njega, o njegovih zadevah. Izkušal se je pošaliti, češ, da je gospodu Stradi izpodletela namera; a na glasu se je poznalo, kako malo mu je do šale in smeha. Hvalil je Zefo, kako pridna in poštena da je; vsemu svetu seveda ne ugotovi nihče, in najboljšega človeka opravljajo ljudje najrajši, in čim rajši eni poslušajo, tem rajši drugi govore; kjer pa ni ušes, ni jezika.

»Vesela je Zefa, vesela, ker je mlada,« je dejal gospod Strada; »kakor smo veseli mi, gospodična Micika, kaj ne?«

Micika si ni upala pogledati Ivana, ker je čutila, kako neljub mora njemu biti razgovor, ki je bil njej tako mučen. Gospod Strada pa je potegnil, ko je jemal slovo, iz žepa darilce za Andreja, v ličnem toku cevko za smotke iz jantarja.

»Miciki za spomin pa nekaj okroglega,« je dejal in pokazal med palcem in kazalcem zlat prstan z lepim rubinom. »Če ne bo prevelik za Vaše prstke.«

»Oh, premajhen, premajhen,« se je branila Micika.

»Vzemi no!« jo je opominjala mati, ko je nataknil gospod Strada hčeri prstan na prst.

Poslavljali so se Gričarjevi od gospoda Strade z voščili, da bi se videli drugo leto zopet zdravi in veseli. Ivan je stal zraven, gledal zdaj enega, zdaj drugega in poslušal prijazne besede, ki niso bile namenjene njemu. Čutil se je tujca med domačini in težko je čakal odhoda. S hladno besedo: »Mi pa ne gremo daleč narazen,« so se poslovili gostitelji z njim. Roko mu je podala samo Micika, a tudi ta, kakor se je njemu zdelo, tako oprezno, da bi bil svojo najrajši umeknil.

Andrej je bil napregel in je odpeljal Ivana in Laha proti Žvarovljam. Gospod Strada je vso pot pel in žvižgal in govoril. Ivan pa je premišljeval

slabovoljen, zakaj da so Gričarji tako zvezani s tem človekom; kaj da jim mar Zefa; zakaj da je pomagal Lah, da je dobil on posojilo; kaj da pomenijo darila, kaj prstan. Za kupčijo z lesom, ki so jo bili sklenili oni med seboj, se je njemu zdelo preveč prijateljstva. Dozdevalo se mu je, da se nastavlja zanka, v katero bi se utegnil ujeti on.

Čimdalje bolj osamljenega se je čutil Ivan. Mati ga je vedno le svarila, naj se varuje, da ga ne ujame kakšna malopridna ženska; sosedje so se mu smejali, ker je storil več za druge ko za sebe, in Andrej in Micika, si je prigovarjal Ivan, imata že rajša tujca ko domačina. Nikogar nima on na svetu razen nje, ki jo črte ljudje zaradi njega. Toda ne bodo ga strmoglavili nasprotniki, naj se jih zveže še toliko, domačinov in tujcev, proti njemu.

Ivan je delal načrte, kako varčno da bo živel v zakonu; kako se briga zanaprej samo za svojo korist; kako izborna bo gospodinjala Zefa, ko bo delala za njega in sebe, in kako se bo v par letih poplačal ves dolg; zakaj pri takih podjetjih je samo začetek težak; kdor vzdrži, ta zmaga.

Mrzel jesenski dež je pregnal zadnje tujce, še preden je bila padla prva slana. Hotel Žvarovlje je zazeval od dolgega časa. Skoz odprta okna se je iztrepal prah in smeti; na dvorišču so se iztrkovale preproge; sobe, hodniki, stopnice so se snažile; pohišje je stalo razvlečeno po vseh prostorih.

V gostilnici so sedeli domači ljudje, za eno mizo posestniki, ki so se pomenkovali o tujcih in dognali nazadnje, da prineso sicer denar, da so pa sitnosti z njimi tudi, in premišljevali, koliko da bi kazalo priznati oblastvu prejete najemščine, da ne bi bilo preveč škode. Drugo omizje so bili vozniki, ki jim ni več dišalo kmetsko delo, ko so se bili privadili lažjemu in boljšemu kruhu s pijačo vred. Na jasnih obrazih se jim je bralo, da so prečuli nekaj noči, in nezadovoljnost je zvenela iz zadirčnih besed in zabavljanja čez tujce, ki naj bi rajši ostajali doma, če n'majó denarja, da bi se vozili po svetu.

Preudarjali so, kam da bi se obrnili sedaj, da bi jim ne bilo treba prijeti za koso in cepec.

Ivan, ki je bil izplačal in odpravil posle, kolikor mu jih ni bilo treba obdržati čez zimo, je napravljaval obračun. Posebno zadovoljen ni bil; vendar se mu je izkazal izboljšek proti prejšnjemu letu, zlasti odkar je bila pri hiši Zefa.

Nekdo je rahlo potrkal, in vstopila je v pisarno Zefa. Tiho je pozdravila, sedla na stol, si zakrila oči z robcem in zaihtela.

»Kaj pa je, Zefa?« jo je miril Ivan.

»Oh, tako me boli srce,« je zastokala, »če pre-mišlujem, kako malo sem vredna svoje sreče. Saj nimam reva nobene dote.«

»Meni tega ni treba praviti, Zefa, ker sem vedel to, preden sem te snubil. Sicer pa je blago srce in pridna roka najlepša dota.«

»Oče ima hišico in vrt, kar mi bo moral zapisati, in jaz toliko, kolikor sem si prislužila z delom. Toda kaj je to!«

»Nič se ne boj, Zefa! Midva se popeljeva v Ljubljano, da nakupiva to malo, kar je še treba. Saj vidiš, da imava vsega dosti doma, tukaj in v Šmihelu. K poroki pojdeva na Brezje, da se umakneva domačim zijalom; potem pa se odpeljeva za par tednov na Laško.«

Zefa je bila nekoliko razočarana. Poroko in svatbo si je bila ona predstavljala v Šmihelu in tako imenitno, da bi napolnila z onemoglo nevoščljivostjo srca vseh vrstnic. Toda vsega ne doseže človek. Popotovanje po Laškem ji je bilo všeč.

Par dni pozneje je pripovedovala Zefa gospodu majorju, ki je sedel sam v gostilnici, strogo zaupno, da je zaročena z gospodom Korbinom in da bo poroka še pred zimo.

Gospod major je gledal debelo; zakaj za tako neumnega ni imel Ivana; zavedel pa se je hitro in čestital iz vsega srca in pristavil kot kavalir, da je mnogo bolj čestitati gospodu Korbinu.

»Bog ne daj čestitati njemu!« se je prestrašila Zefa. »To mora še ostati tajno.«

»Ob svojem času seveda bo treba čestitati gospodu Korbinu, ki dobi najkrasnejšo soprogo na svetu,« je dejal major, ki si je mislil, da se morda še skesa Ivan, in zapel polglasno:

„Oj, ta profil,
Helenski stil!“

»Oh, nikar se ne laskajte, gospod major,« je dejala Zefa, »in molčite!«

»Kakor gromadni grob na bojnem polju. Častno besedo, krasna gospodična in kmalu še krasnejša gospa!«

»Tako po poroki,« je sklepala Zefa sama pri sebi, »mi mora povedati Ivan, kaj da je profil.«

Ivan pa je romal takrat s težkim srcem med praznimi njivami, ob pokošenih travnikih, mimo gozda, ki mu je mahal kakor v slovo s pisanim listjem, k materi v Šmihel. Povedati ji je moral, da je njegov sklep dozorel, in podreti zadnje ugovore. Prepričan je bil, da se ozira mati preveč na sebe in premalo na njega, ko si izbira ponižno, preprosto sneho, kateri bi ukazovala kakor nedoletni hčerki. Zakaj pa bi se on ne smel ozreti bolj na sebe? Njegovega podjetja ne more voditi kakšna Micika. Treba je odločne gospodinje, ki pozna svet, ki zna občevati z ljudmi in nadzorovati družino. Takšna je Zefa. Kako je znala v strah prijeti hišne in hlapca! Ker ve, kako težko se služi denar, bo tem varčnejša gospodinja, in njena pridnost bo več ko zaleгла za Gričarjevo doto. Gričarji bi bili tudi, ako bi vzel on Miciko, vedno nad njim z dobrimi sveti in sitnim nadzorovanjem. Tukaj pa ne dobi tašče nobene; tast ne pride v poštev, in svakinja, ki jo hvalijo celo Gričarji, bi samo koristila hiši.

Ko je tako v svoje misli utopljen koračil po bližnjici, ga je došla Micika. Njen pozdrav ga je zmetel, ker je mislil nanjo, pričakoval pa je ni. Če bi jo bil slutil za seboj, bi bil najbrž pospešil korak.

»Čisto tuji smo si postali, Ivan,« je dejala, »odkar so začeli tujci zahajati med nas.«

»Kako to, Micika?« jo je zavrnil Ivan. »Jaz tega nič ne čutim. Saj sem bil pred kratkim pri vas, s tujcem seveda, z gospodom Strado, ki je pa pri vas že domač.«

»Trgovske zadeve, Ivan. Ta gospod se misli naseliti pri nas in nagovarja očeta in brata, da bi stopila v nekakšno zvezo z njim.«

»Tebe pa najbrž tudi.«

»Da, res je, če si prav ti norca delaš.«

»Kaj si bom delal norca! Saj sem vendar videl prstan z rubinom.«

»Prijazen človek je, ampak tujec je. Oče se je peljal v Gorico nekoliko poizvedovat, kako je s tem Furlanom. Izvedel ni nič napačnega. Meni pa je bilo že večkrat na jeziku, da bi vprašala tebe, kako ti misliš.«

»Jaz? To je vendar tvoja zadeva. Ali ne veš, da je v ženitvanskih rečeh vsak svet odveč? Če ti je všeč gospod Strada, vzemi ga!«

Nastal je molk. Micika je pobesila glavo in si potegnila ruto čez obraz; Ivan je izvlekel smotko in jo oprezno prirezoval in prižigal, da bi se videlo, da ne utegne govoriti. Čez nekaj časa, ko mu je postalo molčanje mučno, je začel pretrgoma, med pušenjem, razlagati, da je v svojih zadevah vsak najboljši sodnik. »Tukaj pa se ločita najina pota,« je končal. »Lahko noč, Micika!«

»Zdrav, Ivan!« se je poslovila Micika tiho in se obrnila proti domu, prevarjena v mladih nadah, žalostna in užaljena, ker se ji je zdelo, da je govorila prejasno, in prepričana, da se ne govori nikoli dovolj jasno tistemu, ki noče umeti.

Ivan pa je zavil še malo na polje, ker je hotel zbrati zopet svoje misli, hud na Miciko, kaj da ga lovi s takšnimi vprašanji, ki njega samo vznemirjajo, še bolj pa na Furlana, ki bo lepo sedel za mizo, ki so jo drugi pogrnili. Kako so mu všeč ti kraji, kako mu diši ta kruh! Najpremožnejše dekle si je izbral, in najboljše, bi se bil kmalu zagovoril Ivan. Sebično, nizkotno se je zdelo takšno ravnanje Ivanu, in jezen si je kimal, kako dobro da je spoznal on

takoj od začetka tega polentarja, ki se je znal prikupiti vsem, samo njemu ne, njemu ne. Da ženske ne poznajo moških, to je dognana stvar; a tako pokvarjenega okusa bi on ne bil prisodil Miciki. Ali nima, za Boga! domačih snubcev? On bi jo bolj iz srca privoščil najslabšemu domačinu. O dekleta, dekleta, rodoljubna do preklica, do oklica! Ivan je osupnil, odkod da je postal on naenkrat tako goreč rodoljub; a gledal je že s pristnim gnevom, kako si znaša gnezdo ta tujec, kako sega vedno dalje, na vse strani, izpodriva domačine in jih goni iz gorke domovine v mrzlo tujino; in nihče se mu ne ustavlja, ker ne vidi nihče njegovih nakan, razen njega, ki vidi jasno, kako gladijo naši ljudje sami tujcu pot in kopljejo sebi jame. In na njih grobovih si bo stavil tujec dom.

Inako se je storilo Ivanu, ko je premišljeval zaslepljenost rojakov. Ali ni on zadosti zabavljajl čez tega Furlana? Svaril sicer on ni ljudi pred njim, ampak črtil ga je. Ljudje pa bi bili morali spoznati ali vsaj slutiti, da ga on ne črti brez povoda, ampak zato, ker ga smatra za prekanjenega, nevarnega človeka. Toda kdo se briga za njega! Kdo ne dere za tujcem! S tujcem so se posvetovali Gričarji, ali bi dali domačinu posojilo, in po njegovi milosti ga je on dobil. Ali se more človek še zanesti na takšne rojake? Oh, to bo tujski promet! Domačini iz dežele, tujci v deželo.

Prav nesrečnega se je čutil Ivan, ko so mu stopale pred oči te žalostne razmere. Tujec Gričarjev zet, tujec Micikin mož, tujec posestnik, gospodar v Smihelu! Da, takšen bo razvoj. Prokleta zaslepljenost!

Tako hud je bil Ivan, da mu niti na um ni prišlo, da je on tudi kupčeval s tem Lahom, on tudi sklepal pogodbe in vzel denar od njega.

Tako je prišel Ivan k materi zelo slabe volje.

Mati je slutila, da ima zopet ženitev v mislih, in srce se ji je stisnilo. Stopila je v klet in v kuhinjo in prinesla sinu večerje na mizo. Ivan se je branil jesti in premišljeval, kako da bi začel. Mati je

sedla k njemu in vprašala, zakaj da je tako otožen, in mu začela govoriti prijazno in prisrčno, kako da si gredi mlado življenje, kako si nakopava nesrečo za bodočnost; saj je že zdaj izgubil mir in zadovoljnost, ko še prvi korak ni storjen; kako lepo je, če se more ženin moško postaviti s svojo nevesto, če vidi na obrazih svojih prijateljev veselje in ponos, pri nasprotnikih pa vsaj zavist, a nikjer posmehovanja in zloradosti.

Ivan je ustavil mater, češ, da se ni prišel posvetovat, ampak naznanit svoj sklep in vabit, da naj pride ona enkrat v Žvarovlje, da se prepriča sama, kako pridna in dobra da je njegova nevesta, in da govori samo sovražna nevoščljivost iz opravljanja.

Mati je vzdihnila in molčala, in tudi Ivan ni vedel več, kaj bi govoril.

»In to posestvo si tudi že obremenil?« je dejala tiho mati. »In Gričar ti je posodil. Glej, Ivan! Če vzameš Miciko, izbrišeš takoj ves ta dolg. Koliko boš pa zdaj priženil?«

»Toliko, da poplačam lahko v par letih ta dolg. Jaz vem, kaj je Zefa za moj hotel. Na koga sem se pa mogel zanesti, ko je bilo vsakemu uslužbencu za svoj dobiček, za hišo pa nič in je živel vsak tem prijetneje, čim manj je bilo gostov! Gričarji so mi svetovali, da bi napravil žago namesto hotela. Kaj pa da, da bi mi prodajali prav drago svoj les. Denar sem vzel na posodo, po pet od sto, nosil mi bo pa po dvajset; torej ni slaba kupčija. — Kdaj Vas smeva pričakovati v Žvarovljah?«

»Ali ni navada, da pride nevesta na razgled?« je vprašala mati.

»Drugod pač; pri nas ne kaže. Razgled bi imeli samo Šmihelci, in tega jim jaz ne privoščim. Pridite Vi, mama, in prepričan sem, da se Vam razprše vsi predsodki, ki Vam jih je vcepila nekoliko Vaša želja, nekoliko pohlep sorodstva in sladke besede.«

Ivan je odšel mnogo boljše volje, ponosen, da je povedal naravnost svoje mnenje in podrl naj-

hujše zapreke. Denar je imel, z materjo se je bil pogovoril; kaj je še hotel? S starim Petanom bo treba še govoriti, zaradi lepšega in da se ne bo čutila Zefa užaljene.

Doma je bila večerja pripravljena. Obraz se je razjasnil Ivanu, ko mu jo je prinesla Zefa na mizo, in povabil jo je, da naj prisede. Povedal ji je, kako ga veseli, da je pri materi dobro opravil, in da pojde drugi dan še k njenemu očetu.

»To je pravzaprav nepotrebno,« je dejala Zefa, ki se je bala, da se bodoči tast ne bo prikupil Ivanu in da bi utegnil še njej škodovati. Ona je morala paziti, da se ne ohladi Ivanovo srce, ko je toliko pomislekov, toliko jezikov delalo proti njej. Stopila ji je pred oči zapuščena, razdrta koča. Ona ni hotela tam več prestopiti praga; Ivan naj pa gleda to zoprno, zanikarno revščino! — Menila je, da lahko pokliče ona očeta v Žvarovlje. Ivan pa je bil teh misli, da se to ne spodobi. Počastiti je namreč hotel svojo nevesto, ki je sramežljivo prosila, če sme poslati nekaj jedi in pijače gori, ker nima oče v hiši najbrž nič pripravljenega.

Ivan je rad dovolil.

»Oh, kako si dober!« je dehnila Zefa in šla pripravljat, kar se ji je zdelo potrebno.

Drugega jutra navsezgodaj je že nesla dekla velik jerbas jedi in pijač in s prti in prtiči potrebno posodo in drugo namizje v Šmihel. Kmalu za njo se je odpravila Zefa, ki je hotela pripraviti očeta na imenitni obisk in pričakati Ivana, da bi zabranila vsako neprimernost.

Začudila se je, ko je stopila v vežo domače koče, še bolj pa, ko je stopila v sobico. Tla so bila tako snažna, da ni bilo treba poprijeti krila; vse pohiše je stalo na svojem mestu, vse majhno in revno, a lično in prijazno. Za mizo je sedel oče Petan, kos mesa in odmašeno buteljko pred seboj.

»Zakaj ste pa že začeli, oče?« je dejala Zefa nejevoljna.

»Kdor nikoli ne začne, nikoli ne konča, Zefa,« je dejal mož in rezal mrzlo pečenko. »Pohvali ti,

Zefa, doma kuharico v mojem imenu! Kuharicam so ljudje vse premalo hvaležni.«

»Danes pride gospod Korbin k nam snubit.«

»Bodi brez skrbi, Zefa!« je dejal Petan, pri-griznil in pil. »Kolikor sem slišal jaz, je Korbin poštenjak, ki mu jaz brez skrbi zaupam svojo hčer.«

»Kaj mi boste pa Vi dali za doto?«

»Kaj? Tebe, tvojo mladost, tvojo pridnost. Pridne roke so najlepša dota.«

»To ni nič. Hišo mi zapišite in vrt.«

»Draga moja, ali nisi ti sama prepustila vrta in hiše Cili? Poglej, koliko se je trudila Cila, da je vse tako lepo uredila! Ti doboš dve veliki hiši in zemlje Bog ve koliko; pusti Cili to kočico!«

»Pismeno nisem prepustila nič, beseda pa ni konj. Jaz sem obljubila Ivanu, da dobim hišico in vrt, in to se ne da več preklicati. Ali hočete, da se razdere zakon? Pozneje lahko prepustim oboje komurkoli; zdaj pa ne. Vi ostanete notri do smrti; Cili pa še povedati ni treba, kako in kaj.«

Oče se je vlekel za Cilo, češ, da se je treba bolj ozirati na siromaka ko na bogatina; toda hči ga je ustavila, da je ta stvar že dognana; on pa da naj jenja jesti in piti, da ostane še kaj za malico, in da bo gospodu Korbinu bolj všeč, če ga dobi pri šivanju ko pri pijači.

»Od šivanja,« je razlagal Petan in sedal počasi k oknu, »bom vzel jaz slovo, ko postaneš ti Korbinka, ker bi se ne spodobilo za gospoda Korbina, da bi imel krojača za tasta.« Potem jo je lepo učil, kako mora ravnati z možem, da bo delala čast očetu in da jo bo mož spoštoval; predvsem da ne sme biti predomača s posli; sploh da bi bilo najboljše, če prenovi družino popolnoma, ker so nam večkrat tisti na poti, s katerimi smo bili v prejšnjih časih predobro znani; z vsem nastopom da mora ona pokazati, da ni nikakšna pritepenka.

Zefi se ni ljubilo poslušati. Pogrinjala je mizo, napravljala iz najlepših cvetic, ki jih je bila nasejala in nasadila sestra na vrtu in ki so krasile okenca,

velik šop, prestavljala pohišje, pazila, da ni oče zopet segel po jedeh, in čakala, kdaj da pride Ivan.

Oddaleč ga je zagledala, in srce ji je začelo tolči od strahu, da ne bi oče kaj pokazil. Goreče je temu naročala, da naj govori rajši manj in pametno.

Petan ni bil v nobeni zadregi. Sprejel je Ivana ravnodušno, stresel mu roko in prijazno pokimal, da že ve, kaj da ga je privedlo k njemu, da naj bo v tem oziru brez skrbi; zakaj on da je vso zadevo trezno premislil in spoznal, da sme njemu z lahko vestjo izročiti svojo hčer. »Zefa, daj gospodu Korbinu roko in poljubita se! — Tako. — Še enkrat! Bog vaju blagoslovi in daj meni srečo, da bi kmalu pestoval par čvrstih Korbinčkov! — Zdaj pa za mizo! — Prosim, Ivan. Jaz te ne bom vikal več. Sedi! Miza ponuja.«

Petan je zasedel častno mesto in začel ponujati in nalivati in vnemati z besedo in zgledom Ivana in Zefa za sodelovanje. Vmes je pripovedoval, kako lepo da je vzgojil svojo hčerko in koliko sreče da čaka Ivana v zakonu; zakaj Zefa je že zaklad sama na sebi, dobo pa povrh še hišo in vrt.

Ivan je ugovarjal, da bi ne bilo treba te dote, in pregovoril bi bil Petana, da ni segla vmes Zefa in odločno zahtevala hiše in vrta.

Ivan se je oziral po sobici in se čudil, kako da je prijazna, stene pobeljene, tla snažna, vse lepo pospravljeno, okna zunaj polna cvetlic, znotraj beli zastori. »Pravo dekliško stanovanje,« je menil.

»To je Cilina roka,« je dejal Petan. »O tudi Cila je zatega denarja vredna. Petanova kri.« Potem je razlagal, kak imeniten krojač da je on in kako malo razumevanja njegove umetnosti da je videti pri rojakih, ki jim ne ugaja nobena obleka, če ni izkažena. »To so tisti gostje, ki so bili tako navajeni prisموjenih jedi, da so zabavljali, če so morali jesti dobro skuhanu.«

Cila je nestrpno čakala konca razgovora in vzdihnila sama pri sebi: Hvala Bogu! ko se je vzdignil Ivan.

»Torej adijo, z Bogom, pozdravljena!« jima je zaklical v slovo Petan in sedel zopet za mizo.

Ko je prišla Cila zvečer domov, je vprašala najprej, kdo da je potrgal toliko cvetic po vrtu in po oknih. Oče pa je imenitno razkladal, kakšnega gosta da so imeli, kakšnega svaka da dobo Cila in da bo on tudi njej preskrbel kaj dobrega.

»Le še bolj pisano me bodo gledali zdaj pri Gričarju,« je dejala Cila in začela pospravljati po hiši.

VI.

Da Ivanova snubitev ni ostala tajna, za to je skrbel Petan, ki se je ž njo po pravici ponašal po vsem Šmihelu in po okolici. Cili pa ni bilo to nič na škodo. Narobe; njen ugled je rastel. Nihče več ni zabavljajl čez njo, in hlapci in dekle so se ji začeli celo prikupovati. Korbini so bili pač imenitni ljudje, in odsev te imenitnosti je osvetil tudi svaštvo. Andrej se je vedel tako spoštljivo, kakor da bi bila Cila njegove vrste in ne preprosta dekla; celo jezil se je, zakaj da ne občuje ona z njim bolj po domače. Toda Cila je bila previdna in se je ogibala njegove družbe, ki se ji je zdela mučna za oba, ker je on iskal besed in ona odgovorov. Tem bolj si je prizadevala, da bi si naklonila gospodinjo in Miciko in gospodarja.

To pa je bilo prazno delo. Z nejevoljo sta bila zapazila Gričarja, kako prijazna da je postala družina s Cilo, kako ji streže Andrej, in zbala sta se za svojega sina. Če je mladega Korbina, učenega človeka, preslepila ničemurna Zefa, zakaj ne bi neizkušenega Andreja Cila, ki je bila brhkejša, pridnejša in pametnejša? Boljših priporočnic, kot sta pridnost in pamet, nima brhkost. Da mora Cila o prvi priliki od hiše, to je bila gospodarju in gospodinji dognana stvar, in čim dalje bi šla ona od Šmihela, tem ljubše

bi jima bilo. Da se Zefa in Cila nista radi imeli in da Korbinka ni marala za nobenega Petana, to je bila sreča; zakaj če bi prišla Cila h Korbinki ali pa k sestri v Žvarovlje, bi Andrej hitro našel tjakaj pot. Tako sta čakala gospodar in gospodinja pametnega povoda in se nekako jezila, da jima ga pač ponuja brezskrbni Andrej, ne pa oprezna Cila. Da bi vsaj osornost in nezaupnost izzvala odpor in neposlušnost! Potem bi dala beseda besedo, in zadnja bi razdrla neprijetno razmerje. Cila je premišljevala žalostna, kako, da ne more ustreči Gričarjema. Kar je storila in kakor je storila, se ni zdelo prav. Če je vprašala, ni dobila točnega odgovora; če je delala po svoji glavi, je bilo še slabše, in kar je enkrat zagrešila, za to je slišala trikrat grajo. Vendar je ni mogla nobena beseda in nobena krivica toliko razjeziti, da bi se bila uprla. Vsak dan je sklepala iznova, da ostane mirna, naj pride nad njo karkoli; samo da ne bi izgubila službe. Kam pa naj bi šla, če bi jo zapodili? H Gostiču, ki ji je bil zamrzel že od začetka, ali h Korbinovim, ki ne marajo zanjo zaradi sestre? Druge hiše pa so imele komaj zase zadosti dela in kruha.

Čudno ravnanje Gričarjevih je doseglo prav nezaželen uspeh. Uprla se ni Cila; uprl se je Andrej. Staršem je začel očitati krivičnost in sestro je nakratko zavrnil, če je Cili kaj oponesla. Starša sta bila prav huda, in sestra se je naravnost zgražala nad njim.

Cili se je krčilo srce, kadar so se sporekli zaradi nje domači, in uvidevala je, da bo morala od hiše. Natihem je bila hvaležna Andreju, naglas si ga ni upala zahvaliti, da si ne bi nakopala novega nasprotstva. Ljubše pa bi ji bilo, da bi je nihče ne zagovarjal, da bi sama s potrpežljivostjo premagala nasprotnike. S takšnimi nadami se je samo varala. Njena potrpežljivost se je zdela sebična potuhnjenost, ki zavija pred starši hinavske oči, skrivaj pa gleda za sinom. Kdo je kriv domačega razpora, če ne hinavka, ki na videz vdana trpi, v resnici pa si gladi pot do Andrejevega srca prek staršev in se-

stre! Prihod te nesrečne ženske je pregnal mir in zadovoljnost, nahuskal otroka na starše, razdejal vso hišo.

Vsak dan se je bala Cila, da jo bo premagal srd, ki ga je s težkim trdom zadrževala toliko časa, in ena beseda preveč jo bo zapodila iz hiše in vrgla na cesto. Oh, če bi mogla to dopovedati sitnemu Andreju, ki misli, koliko dobrote da ji izkazuje, če se poteza zanjo! Izpostavlja jo le hujšemu preganjanju. Dan na dan mora ona slišati, da jabolko ne pade daleč od drevesa, da nikoli niso dosti prida malovrednih staršev otroci; Petani da so bili vedno kakor psi in mačke, brat zoper brata in oba brata zoper sestro; Urša mora gostovati pri tujih ljudeh, dasi bi bila kočja zadosti prostorna za brata in sestro; seveda, dobrim ljudem zadostuje vsak prostorček, hudobnim je svet premajhen.

Sramoto, da ne živita brat in sestra skupaj, je čutila globoko v srcu tudi Cila. Zato je nagovarjala očeta, da naj vzame sestro k sebi, da ne bo nadlegovala tujih ljudi. Petan, ki je slutil, da ima sestra nekaj denarja, se je dal pregovoriti. Teta pa se ni dala.

»Jaz? K bratu?« je vpila na Cilo, ki jo je zaman pogovarjala in mirila. »V to hišo? Pod to streho? Nikdar. Nikoli. To je hiša sovraštva, kjer ni poznal ne brat sestre, ne sestra brata. Prvo sta zapodila ljubezniva brata mene; potem sta se sklala med seboj, in odletel je tvoj oče, ki ga ni bilo nič prida. Jaz sem letela samo do Korbina, tvoj oče je odletel na Gornje Štajersko. Po kaj je prišel nazaj? Gori naj bi bil ostal in pokoro delal za svoje grehe! Tebe je sram, da jaz beračim; seveda, ker si gospodska, mestna gospodična. Vprašaj očeta, kdo da je kriv, da prosim jaz kruha po svetu, in reci mu, da naj on nikar ne berači! Ali ne pride vsak teden mene nadlegovat in prosit denarja, da bi ga nesel h Gostiču? Jaz beračim pri premožnih ljudeh, on pri beračih. Kaj se torej ti sramuješ mene, če se njega ne sramuješ!«

»Oh, teta,« je prosila nečakinja, »dajte se pomiriti in spraviti Vi in oče na stara leta. Saj ne ve-

ste, koliko časa boste še živeli Vi, koliko časa on. On Vas ne sovraži, in če je prej kaj zagrešil, bo zdaj popravil.«

»On popravil? Kaj pa hoče popraviti, ko je vse razbil in razdejal! To je hiša sovraštva, in jaz samo čakam, kdaj se bosta vedve gospodični začeli sovražiti.«

»Tega ne boste pričakali, teta. Jaz se še nikdar nisem resno sprla s sestro in se tudi ne bom.«

»Oh, kako te bo na laž postavila resnica, ko boš frčala iz hiše!«

»O ne, teta; zakaj hiša bo moja. Oče mi jo je obljubil, in sestra mi jo je prepustila.«

»In oba sta se zlegala. Hišo je zapisal Jože tvoji sestri, ki se moži pri Korbinu. To mi je povedal on sam.«

»To ni mogoče,« je dejala Cila presenečena.

»Sama ga vprašaj in prosi Boga, da bi se bil zlegal ljubi oče meni; mene pa pusti pri miru!«

Cila je hitela domov, da bi vprašala očeta. Kako se je ona veselila skromnega doma! In da ji ostane, o tem je dvomila tem manj, čim bolj se je trdilo, da postane sestra mlada Korbinka. Čemu bi bila tej še koč, ko bo imela najlepšo hišo v Šmihelu, najlepšo v Žvarovljah! Ali se je res polaknila še tega ubogega kotička njenih starih let? Verjeti si tega ni mogla Cila; pregnati pa je morala dvom, ki ga je bila zbudila teta.

Doma je naravnost vprašala očeta, če je res zapisal hišo Zefi. Oče jo je pogledal čez naočnike, ki so mu bili zlezli pri šivanju na konec nosa, in vprašal, kdo da ji je to povedal.

»Teta Urša,« je dejala Cila in gledala očetu strmo v oči.

»Še zmeraj dela zdrahe,« je dejal Petan in začel razlagati, da je on pravzaprav res zapisal hišo Zefi, ampak da je to pravzaprav brez pomena, ker ne bo Zefa nikdar stanovala s svojim možem v tej koči; stanovala bosta tukaj samo on, Petan, in Cila,

in to jima bo tem prijetnejše, ker bo davke plačevala Zefa, korist bo pa imela Cila, in kakšno korist! Le spomni naj se Cila, kakšna večerja jima je bila še ostala od tiste malice, ki jo je bila poslala Zefa; v cnem tednu da bo poroka, in potem bo konec vseh skrbi njemu in Cili, ker bosta oba dobro živela pri Zefi.

»Jaz nikdar, nikdar,« se je jezila hči. »Kako me je preslepila ona, sestra! Kako se je šopirila, da ne ostane v tej raztrgani koči! Prvi dan Vas je zapustila, in jaz sem s svojim trudom, s svojimi žulji vse spravila v red, in ves svoj denar sem vteknila v popravila, da se nam ni nad glavo razrušila streha, in upala sem, da sem našla zavetje za stare dni. In zdaj ste mi ga vzeli Vi, moj oče, in ona, moja sestra. In vendar bi jaz nič ne rekla, če bi bila Zefa uboga reva, ki se trudi za vsakdanji kruh. Toda kolike želje in nade so se izpolnile njej; kako ponižne so bile moje! In še teh mi ni privoščila ona. In kje so Vaše besede, s katerimi ste me tolažili in izpodbujali, ko sem obupovala v težkem delu? Saj delam za sebe, ste mi rekli, in kakor sejem, tako bom žela. Delala sem jaz, sejala jaz; žela bo pa druga. In naj bi mi bil vzel to malo, kar je bilo mojega, kdorkoli bi hotel; samo da bi ne bila oropala sestra, moja sestra, ki živi v obilju, mene, svoje sestre, ki nima ničesar pod milim Bogom razen svoje revščine!«

Solze jeze in obupa so se udrle Cili po licih. Oče Petan pa ni bil v nobeni zadregi, ker se mu je zamalo zdelo, da govori Cila tako sebično le o sebi, o njem pa nič; in vendar je on v svoji nesebičnosti oropal samega sebe, nikogar drugega; zakaj njegova last je bila hiša. Vprašal je, če misli Cila, da bo on, ki je tako lepo preskrbel Zefo, pozabil nje, ki mu je še ljubša in dražja; tudi ima on v mislih pregovoriti ob ugodni priliki zeta, da naj prepusti kočo svakinji; toda prenačiti se on ne sme s takimi namerami; zdaj pa je zahtevala čast Petanova, čast domače hiše, da ne stopi Zefa s praznimi rokami v zakon.

Cila pa se ni dala pomiriti. V misel, da jo čaka za starost vsaj lastna streha, se je bila zagrizla s toliko strastjo, da jo je vso potrla bridka prevara.

»Ne, ne,« je ihtela, »pod to streho ne ostanem jaz več; od sestre ne maram nobene dobrote, in pri njej ne bom gostovala.«

»Ali me hočeš pustiti samega?« je prosil Petan.

»Pospravljat Vam pridem še; spala pa ne bom več pod to streho.«

Cila se ni dala preprositi. Drugega jutra je prepeljala samotež svojo skrinjo h Gričarju, da bi se tam nastanila.

»Oh, Cila,« jo je prestregla Gričarka, prijetno iznenadena, ker se ji je ponudila tako lepa prilika, da si odvali kamen od srca, »kaj ti pa prihaja na misel! Saj pri nas ni prostora. Še za veliko in za malo deklo je pretesno podstrešje. Tudi je zima pred durmi, in tretje dekle ne bo več treba. Tebi je že vse eno, ali se posloviš danes ali pa v kratkem času. Veš kaj? Kar drugam zapelji! Tako greva brez zamere narazen.«

Cila je obdržala samokolnico v rokah in strmela predse. Premisliti je morala trde besede, ki se jih ni nadejala, ker so ji plale vse druge misli po srcu. Prebledela je, ko se jih je zavedela, in prikimala molče. Prositi ni hotela, ne iz ponosa, ampak prepričana, da bi ne preprosila gospodinje; domov se vrniti jo je bilo sram, ker se je bila v prvi trmi tako zarotila, in da bi šla k sestri, ji še na misel ni prišlo. Drugam ni vedela nikamor. Spomnila se je tete Urše. Pri njej bi odložila prtljago in potem mirno preudarila, kam da bi se obrnila. Zapeljala je samokolnico proti Korbinovemu dvorišču v koprneči želji, da bi bila teta doma, da bi njej ne bilo treba voziti naprej v zasmeh nepovabljenim gledalcem. Zakaj toliko dela nimajo ljudje po vaseh nikdar, da ne bi utegnili gledati in poslušati, kaj da se godi in govori pri sosedu.

Tudi Korbinka je bila slišala, kako je odpravila soseda Cilo. Kaj da je vzrok, kaj da hočejo pre-

prečiti Gričarji, to ji je bilo jasno, in takoj se je zgenila v dnu njenega srca tiha zavist in topla škodoželjnost, najspretnější režiserki vesoljnega gledališča. Nejevoljo, da se je njen sin ujel v zanko, bi vsaj nekoliko potolažila novica, da se je sosedov tudi, in to bi Gričarjem tem bolj iz srca privoščila Korbinka, ker so začeli nekako nosove vihati nad mladima Korbinoma. Da hočejo pregnati Cilo kar se dá daleč Andreju izpred oči, to je bilo umevno in naravno; ampak zakaj in čemu naj bi jim ona pri tej nameri stregla v roke! Obljubila je sicer bila, da ne vzame Cile v službo; toda razmere so se bile od takrat tako izpremenile, da nje ni vezala obljuba več in da bi si zdaj že lahko razvedrila srce s tem, da bi malo ponagajala ljubim sosedom.

Tako je prestregla zdaj Korbinka Cilo na dvorišču z vprašanjem, kam da pelje skrinjo.

»K teti,« je dejala Cila. »Službo sem izgubila.«

»Beži kam! In kam se misliš obrniti zdaj?«

»Nič še ne vem.«

»Ostani pri nas!«

»Oh, kako rada!« se je razveselila Cila.

Na to stran je bila rešena zadeva. Gričarka je pa seveda tudi poslušala s hčerjo vred, kaj da se govori na sosedovem dvorišču, in ni jima bilo všeč, kar sta slišali. Saj bi bil rad napregel Gričar magari par konj, da bi odpeljal Cilo tako daleč, da bi je ne bilo nikdar več nazaj. Zdaj bo pri Korbinki, in Andrej jo bo hodil gledat. Da le more biti kak sosed tako hudoben in tako nagajati sosedu!

Še tisti večer je oponesla Gričarka Korbinki, zakaj da je vzela Cilo, ko je vendar obetala, da ne sprejme nobenega Petana več.

»Ljuba duša,« je dejala Korbinka, »to je bilo prej, ko smo se branili tega svaštva. Kako pa morem zdaj zavriniti svakinjo svojega sina! Pa saj si ti sama hvalila Cilo, kako pametna da je. Če bo še Andrej pameten, se ne zgodi nobena nesreča. Jaz se ne bojim nič.«

»Ti vem da se ne bojiš; ampak jaz se bojim,« je dejala Gričarka, nejevoljna, da se je tako malo

zanesti na besede in da sosed sosedu tako nerad pomaga.

Na Zefo je bila Cila tako huda, da bi ne bila šla na njeno svatbo, če bi bila tudi povabljen. Odreči pa ji ni bilo treba, ker je bila Zefa namignila, da bo najboljša, če ne bo njenih sorodnikov nobenega blizu, češ, da tudi drugih svatov ne bodo vabili, marveč napravili poroko brez vsakega šuma. Ivanu je bil za pričo gospod major, Zefi gospod Tomažon. Oče Petan je dobil za odškodnino par litrov vina, suho pleče in eno pogačo, sestra pa razglednico s pozdravom z Brezja.

Pri Korbinki se je čutila Cila bolj domačo, in da je šla od doma, ji ni bilo posebno žal. Tožilo se ji je le po cvetlicah na oknih in v vrtičku, ki so zapuščene venele in se proseče ozirale, kdaj in kod da se vrne ljuba gojiteljica. Oče se namreč ni brigal za to vrsto rastlinstva. Tudi praznega, mrzlega doma se ni več toliko držal. Modroval je po gostilnicah, kako hudo da je skrbnemu očetu, kadar ga zapuščajo otroci, ki jih je zredil in vzgojil s tolikim trudom, in preudarjal, ali bi se še spodobilo, da bi šivaril naprej neizobraženim ljudem, ki nimajo lepočutja nič, cenočutje pa zelo razvito. Sklenil je, da bo opuščal polagoma, kakor se bodo boljšale razmere, nehvaležno delo.

Andrej je slutil, da je šla Cila zaradi njega od hiše. Rekel ni nobene besede, gledal je pa kakor huda ura. Zdelo se mu je, da bi bil on rajši navaden hlapec, preprost kočar, samo da bi si smel izbrati nevesto po svojem srcu. Zdaj pa skoraj pogledati ne sme nobenega dekleta. Postal je nedostopen prijazni zaupljivosti, ki mu je prihajala naproti, in odklanjal nakratko ljubeznivost, s katero so ga začeli obkladati domači. Oni že vedo, zakaj, jaz pa tudi, si je mislil in se vdajal svoji trmi.

Čez teden je delal, ob nedeljah je zahajal v Gostičevo krčmo. Starši mu niso branili, ker so želeli, da bi se razvedril, zadovoljni, da ni hodil h Korbinovim. Pri Gostiču je dobil Andrej navadno Petana, ki se je tudi tam otresal svojih skrbi in

spravljal med ljudi modrost, kolikor se mu je je bilo nabralo med tednom. Mož je mnogo vedel in malo naredil, mnogo pravil in malo napravil; zato so se mu smejali gostje, če je govoril še tako modro.

Neke nedelje zvečer je zopet dokazoval Petan, kako nespametni da so naši ljudje, trem možakom, ki so široko sloneli na komolcih za mizo in puhali drug drugemu tobakov dim pod nos. Govorili so o domačih nesrečah. Neki ženski je bilo ukradenih par sto kron.

»Prav se ji godi, neumni babi,« je dejal Petan. »Dandanes imamo hranilnice, posojilnice, banke, te nam hranijo in varujejo, te obrestujejo denar. Meni bi se kaj takega ne moglo pripetiti.«

»To je gotova resnica,« je pritrdil Gostič, ki je slonel za drugo mizo. »Sto kron ne bo Petanu nikoli nihče ukradel.«

»Molči, Gostič, ki ne umeješ teh reči!« ga je zavrnil Petan.

»Nikoli, pravim,« je popravljal krčmar, »ker ima Petan ves denar naložen po bankah in posojilnicah.«

»Petan, drži se!« je izpodbujal Tomažon. »Kaj bi zabavljaj Gostič, ki ima tolarje skrite po vseh kotih.«

»Gostič, ki si tako pameten,« se je zagovarjal Petan, »ali nisi poslal ravno ti lansko zimo hlapca po kupljene voli in dal denar z njim? Ali se ti ni vrnil sredi pota hlapec in se pridušil doma, da je izgubil denar? Kaj si mu ti mogel? Pod nosom si se obrisal za denar, kakor si premeten. Morebiti je bil pa hlapec še bolj. Tomažon, ti govori! Ali nisva sedela midva — koliko je tega? — pri Katarinjku? In ti si mencal in mendral, da si ne upaš piti, ker imaš osemsto kron pri sebi, in si se bal, da ti jih kdo vzame, če se napiješ in obležiš. Ali ti nisem rekel jaz: Osel? Kaj? Osel, sem ti rekel, pojdi na pošto in pošlji denar po pošti sam sebi. Par grošev obdrži, da ne bo sramote, če te kdo oropa; potlej se pa napij! Kdor se te loti, bo klel. — Ali ni tako?«

»Res je tako, Petan. Dobro si mi svetoval; zato pa pij! Kot krojač si pa drag, da boš vedel, in nič se ne dobo od tebe, še krp ne nazaj.«

»Tomažon, ti pa tega ne umeješ. Dober mesar ti useka toliko, kolikor zahtevaš, slab pa preveč ali premalo. Dober krojač ureže, da nikjer ne zmanjka, nikjer ne ostaja.«

»In naj bo blaga, kolikor hoče, kaj?« je dejal nejeverni Tomažon.

»Kolikor hoče, če je krojač za kaj.«

»Ženske so ti pa vse ušle,« je dejal Gostič. »Siromak si, Petan. Snoči sem te videl, ko si popravljal plot.«

»Davi je bil pa že zopet na tleh,« je pripomnil sosed. »Kako? Petan! Ali so mislili fantje, da so še dekleta v hiši?«

»To pa jaz vem,« je dejal Gostič. »Gričarjev petelin je skočil na plotnik, je pa polomil ves plot. Kaj pa zet, Petan, ali še zmerom popotuje? Vsa dota pojde.«

»Kar doboš po ženi, skoz grlo poženi! Pusti mlade ljudi, Gostič, da se naužijejo življenja. Saj tvoj sin Miha tudi popotuje.«

»Ta ti je ušel, Gostič; kaj?« je pristavil Tomažon.

»Ej, se bo vrnil, ko bo lačen,« je dejal krčmar. »To je tá tujski promet. Odkar je začel Miha vozariti, mu ni dišalo več kmetsko delo, ne kmetski kruh, gosposkega mu pa jaz nočem peči. Nazaj ga jaz ne bom klical; naj se sam spametuje! Jaz sem bil tudi tak. Tebe, Tomažon, so vzeli v vojake; jaz sem se pa sam zapisal, ker smo se bili nekaj sporekli doma. Ej, kako kmalu sem se kesal. Pisal sem očetu, naj prosijo zame, naj me oproste. Oče mi je pa odpisal, da to ne gre, da cesarja ne smemo imeti za norca; ko se preobjem vojaškega kruha, da mi bo domač bolje dišal. Ne krajcarja nisem dobil od doma, in to je bilo tako zdravilo, da sem ozdravel za vse življenje.«

Vstopila sta domač sin Janez in Andrej. Pozdravila nista nič, sedla tiho za posebno mizo pri

vratih in potegnila klobuke še niže na oči. Videlo se jima je, da imata svoje posebne pogovore.

»Sem sedita!« je dejal Tomažonov sosed. »Kaj se stiskata za peč kakor hišna mačka!«

Fanta se nista zmenila za prijazne besede. Janezova sestra jima je postavila liter vina na mizo; Andrej je nalil obe kupici; tiho sta trčila in izpila na en dušek. Sosedno omizje je omolknilo. Eni so gledali postrani naša dva fanta, drugi prezirljivo predse, Gostič je bobnal ob mizo. Vsi so vedeli, da fantoma nekaj ni všeč. Petan, ki ni mogel trpeti slabe volje, je poklical Andreja in Janeza, naj gresta pit.

»Kar pijte!« je dejal Andrej. »Midva ga imava za potrebo tudi.«

Petana to ni oplašilo. »No, Janez,« je povzel zopet, »kaj piše Miha? Kako se mu godi?«

»Bolje ko meni,« je dejal Janez in pil.

Očeta je grabila jeza; ker se pa ni hotel prepirati s sinom pred gosti, je zapustil s trdimi koraki sobo in zalopnil vrata za seboj.

»Kdor se hoče kaj naučiti, si mora svet ogledati,« je modroval Andrej. »Kdor čepi zmeraj za pečjo, je kakor hribovski vol, ki se splaši, če zagleda tujca.«

»Andrej, ti govoriš modro,« je pritrdil Petan. »Kaj bi bil jaz danes, če bi ne bil prehodil toliko sveta!«

»No, kaj pa si zdaj?« je vprašal Tomažon.

»Kaj? Mojster, ki nima para dva dni hoda naokrog, da boš vedel. Poglej, kako gosposki se nosi, komur šivam jaz! Na streljaj ga ločiš od drugih, ki jim stoje suknje kakor kozji hrbti, ali pa kakor bi v malin nesli. Marsikdo mora mene zahvaliti, da je lepo rasel. Česar si se naučil na tujem, ti prav pride doma. Kako ponosno nastopaš potem, kako govoriš pametno, kako si znaš pomagati iz vsake težave! Odkod pa imajo učeni možje, ki pišejo knjige in novine, svojo modrost? Od tujcev; nam pa jo prodajajo z dobičkom. Jaz pa pravim, da je treba kupovati iz prve roke, brez prekupcev.«

»Ej, Petan, po vsak žrebelj ne boš letel v tvornico, in ni vse dobro, kar je tuje, in ne vse slabo, kar je domače. Če bi bilo drugod vse boljše, bi tujci ne hodili k nam. Ti, Petan, si moral iti na tuje, ker te je bil brat pregnal od doma. Komur pa ni treba iti, naj ostane doma.«

»Jaz pa tako pravim, fanta,« je dejal Tomažon, ki se je hotel potegniti za vse očete po vasi, »da vama doma nobene sile ni; vama ne,« in pridušil se je, da ne.

»Kaj pa Vi veste,« je dejal Andrej, »ki niste še pogledali nikoli izza domačih hribov! Vi ne veste nič, in kdor nič ne ve, naj nič ne govori.«

»Kaj! Jaz da ne vem nič!« je udaril mož ob mizo. »Jaz vem to, da se je že marsikak smrkavec preobjedel doma belega kruha.«

»Molči, Tomažon, molči!« so skočili gostje po koncu. »Ti ne veš, kaj govoriš.«

Na vpitje je prihitel krčmar, odrinil fanta, ki sta silila k mizi, potlačil Tomažona na sedež in kričal, da se v njegovi krčmi nihče ne bo prepiral in pretepal.

»Jaz da ne vem nič,« se je jezil naprej Tomažon. »Jaz vem, kar potrebujem; več pa treba ni.«

„Saj treba vedet' ni ljudem,
Kar znano tihim je nočem,“

je zapel, nekoliko vinjen, dobrodušni sosed Tomažonov, ki je bil ujel zadnje besede.

»Pusti ga, pusti ga!« je vlekel Andreja Janez k sebi. »Ali se boš z bikom bodel? Miha mi je pisal toliko, da dobi on vsak dan meso na mizo. Jaz pa klepljem sok.«

„Od bel'ga soká
Pa trebuh klompá,“

je zapel zopet možiček.

Fanta sta se še nekaj časa poluglasno pomenkovala. Potem je Andrej plačal, in skupaj sta odšla oba.

»Ta-le dva ptička sta pa godna,« je dejal Petan. »Težko ju bo držati v gnezdu.«

»O vem,« je dejal Gostič. »Nekaj časa že stičeta glave vkup. Našemu je dolg čas po Mihi; Gričarjev ima pa svoje muhe. Naj gresta, kamor hočeta. Nisem Mihe držal, tudi Janeza ne bom. Ampak če se mi ne vrmeta o pravem času, bosta našla zeta na domu.«

»To je vse razvajeno,« se je jezil naprej Tomažon; »za nobeno težko delo ni več. Zemlja pa pravi: Obdelaj me, če ne, te obdelam jaz. Zajé se posestvo tudi, to je res; a hitreje se zapije, najhitreje pa zalenobi. Vse se bo izpremenilo, vse; zakaj svet se vrti in zemlja je okrogla.«

„So pesmi okrogle,
Prav lahke za pet’;
Če b’le b’ na štir’ vogle,
B’ ne mogle po svet’,“

se je oglasil zamolklo sosed in zadremal.

Kaj da se je govorilo pri Gostiču, so Gričarjevi kmalu zvedeli, in lotila se jih je nova skrb. Gostičevega Miha zgled je bil nevaren. Zadovoljnost mine tudi pohlevnega človeka, če se mu opisuje le preživo, koliko boljše da se godi drugim, koliko bolje da se živi drugod, zlasti ker ne vedo neizkušeni ljudje, kako radi da bahajo rojaki na tujem. Zdaj so vedeli Gričarjevi, čemu da se shajata Janez in Andrej in kaj da snujeta. Starša sta se posvetovala, kaj da bi bilo storiti. Oče je menil, da je fant užaljen, ker sta ga držala preveč natesnem; saj Andrej ni več otrok, in če pogleda za kakšnim dekletom, je to naravno in fantovska pravica.

»Jaz mu bom kratkomalo prepovedala občevanje z Janezom,« je dejala mati, »in v Gostičevo krčmo ne bo hodil več.«

Andrej, ki se je bil bal, da ga prime oče ali mati zaradi prepira v krčmi, se je čudil, da oba kar molčita. Svojih misli pa ni pregnal iz glave in rad se je spominjal, kako ga je vabil gospod Strada, da naj pride k njemu na Goriško. Saj je bil že tudi par-

krat pomočil pero v tinto, da bi pisal gospodu Stradi in ga spomnil njegovega vabila; a neodločen je bil odložil pisanje na poznejši čas, ker je tiho upal, da se razmere doma izpremene. Prejšnja dobrodušna veselost pa ga je bila minula. Videl je, kako se trudita starša, da bi ga spravila v dobro voljo in mu priljubila domačo hišo, in hud je bil časi sam nase, da čuti tako malo hvaležnosti v srcu, in kar inako se mu je storilo; potem pa mu je zopet presedala ta skrbnost. Za vsako lepo besedo je slutil sebičen namen; vsa prijaznost se mu je zdela preračunjena. S Cilo ni govoril on več, samo da ustreže staršem in sestri; a hudo jim je zameril to svojo pokorščino, in z večjo trmo so mu uhajale misli na prepovedano pot in z večjimi dražestmi so mu kitile oddaljeno podobo. Časi mu je tudi prišlo na misel, da bi razodel staršem svoje srce in prosil usmiljenja; a takoj je stisnil zobe in stresel z glavo, ki mu rodi tako otročje nade. On naj bi odkrival srce tistim, ki so s tako sebično skrbjo pazili na prve njegove utripe, da jih prestrežejo in zamore!

Tako so ležali nad hišo težki oblaki. Zdajpa-zdaj jih je pretrgal za malo časa solnčni žar, ki so mu hitro zopet zavalili oblaki tesno pot. Andrej je premišljeval sam zase svojo usodo; starši in sestra so se posvetovali zase, kaj bi bilo storiti.

Ko se je v nedeljo večerilo, se je odpravljaj Andrej h Gostiču. Mati mu je stopila nasproti, da naj ne hodi več tja, kjer se je bil spustil v tak nepotreben prepir; tam da se ne bo naučil nič dobrega, ker gledajo Gostičevi najbrž z zavistjo, kako lepo da se sporazumevajo pri sosedu.

Andrej je zmignil z rameni in gledal stran.

»Saj doboš tudi drugod družčino,« je silila mati.

»Pojdem pa h Korbinu,« je dejal Andrej, ne da bi pogledal mater.

»V božjem imenu!« je vzdihnila ona; »ampak ne ostajaj predolgo! Saj se doma tudi lahko kaj pogovorimo.«

Pri Korbinu v veži je srečal Andrej Cilo.

»Ali me še kaj poznaš, Cila?« je dejal.

»Še malo,« se mu je nasmehnila Cila.

»Cel teden se že nisva videla.«

»Ni čuda, ker sva tako daleč narazen.«

V pivnici je dobil Andrej nekaj tovarišev, in ker je bil sam dobre volje, se je prav dobro zabaval. Korbinka ga je odlikovala, kakor da bi še vedno živelo staro prijateljstvo; poklicala je tudi parkrat Cilo, da ji kaj naroči, in zadovoljna opazovala, kako zvesto spremljajo dekle fantove oči. Ej, kako je privoščila Gričarjevim sitnosti, kako rada bi bila spravila skupaj Andreja in Cilo, da ne bi vedno slišala samo ona, kako revno nevesto da si je izbral njen sin!

Ko pa je žagala Cila vodo na dvorišču, je prilezla tiho teta Urša, jo potegnila za krilo, se ji namuzala in mežknila.

»Ali ti nisem rekla,« je šepetala, »da bo prilezel za teboj? Ali ti nisem rekla?«

»Oh, teta, kako ste čudni! Kaj Vam prihaja na misel!« se je branilo dekle.

»Ti bodi pametna!«

»To ni nič, teta, trikrat nič.«

»In iz nič je Bog svet ustvaril. Kdo pa je mislil, da postane Zefa takšna gospa! Jaz tudi nimam nič. Kar pa imam, bo po moji smrti tvoje, in ti boš videla, da ni nič. Tvoj oče pa ne dobi nič, nič, dasi me nadleguje naprej in naprej.«

Teta je lezla zopet v svojo sobico in kimala zadovoljna sama sebi. Zaprla je skrbno svoje stanovanje, izvlekla izpod podnice v ruto zavito denarnico, začela preštovati denar in godla, da ne dobo brat nič, ona v Žvarovljah nič; pred njeno smrtjo nihče nič, potlej pa vse Cila, vse Cila.

Ko je šel drugega dne Andrej mimo Gostičeve hiše, ga je poklical Janez in vprašal, zakaj da ga snoči ni bilo v vas.

»Sem bil pri Korbinu,« je dejal Andrej, »ker se ne maram prepirati z neumnimi dedci.«

»Kaj pa najin dogovor? Ali si že premislil?«

»Ne še,« je dejal Andrej in šel. In res ni utegnil misliti Andrej na ta dogovor in tudi Janeza ni pogrešal. Rad pa se je pomudil pri Korbinovih, da je povprašal, kdaj da se vrne Ivan, kaj da bodo delali ta teden, kakšnega vremena da se je nadejati. Korbinka ga je prijazno zadrževala, in kmalu je bil Andrej tako domač v njeni hiši kakor v tistih časih, ko je vse pričakovalo, da postane Ivanu svak.

»Morebiti pa še bo,« si je mislila Korbinka, ki je postala nekaka varuhinja in zaščitnica Andrejeva.

Andrej je bil doma zopet prijazen, vesel in zgovoren. Delo mu je šlo hitro od rok, ko je premišljeval, kako prijetno je bilo, kako prijetno bo pri Korbinovih. Domači se niso posebno veselili te izpremembe; tolažili so se z zavestjo, da je Korbinova hiša poštena; da sina ne morejo zaklepati; da se izhodi tudi prepovedana pot. Ginila je vsaj nevarnost, da jim odide sin po svetu.

Sosednji rodbini sta se zopet bližali, in pozdrave je nosil Andrej semintja. Da se obnovi staro prijateljstvo, za to si je fant pošteno prizadeval. Cila ga je srečala, naj si je šla na polje ali s polja. Vedno jo je ustavil in vprašal, če je pri njih kaj novega.

Nekega večera je izvedel, da pojdejo drugega dne Korbinovi na Hrib vresje kosit in listje grabit. To delo se je zdelo njemu tako pametno in nujno, da je doma dokazal očetu, da bi bil skrajni čas, da se nakosi vresja in nagrabi listja za zimo, na Hribu seveda, kamor se tako težko pride pozimi.

VII.

Gričarjevi so se odpravili navsezgodaj na Hrib. Andrej je bil zadel koso in vrgel vrvi čez ramo; Micika in mala dekla sta nosili grablje in mreže in na glavi jerbase.

Jutro je bilo mrzlo. Slana je ležala po travnikih, ker je bil pregnal hladni krivec jesensko meglo, ki se je vlačila po dolih.

Onostran Petanove kočee se je ustavil Andrej, pogledal nazaj in vprašal, če ne gredo za njimi Korbinovi. In res so šli. Andrej je menil, da gredo morda tudi po stelje na Hrib; potem naj bi šli skupaj, da bi bil krajši čas. Tudi to je ugenil Andrej. Kmalu so jih došli Korbinovi, Cila z veliko deklo in hlapec.

Pred njimi je lezla proti gozdu Urša. Cili je bilo srečanje neprijetno, ker se je bala prepira, če bi se kdo po nesreči zasmel ali izpregovoril kakšno besedo, ki bi jo obrnila huda teta nase. Urša pa je bila že slišala njen glas in njen smeh in se veselila v srcu. Nobenega človeka beseda ji ni bila tako prijetna, nobeno oko je ni gledalo tako brez zvižgače in hinavščine kakor Cilino. Tudi Cili sta storila krivico oče in sestra; tem bolj jo je ljubila teta, ki je zopet premišljevala, kako se bo zavzela Cila, ko dobo po njeni smrti lepe stotake, in s koliko hvaležnostjo se bo spominjala svoje tete, in kako se bodo jezili drugi, ki ne dobe nič, ker so jo zaničevali; samo Cila, ta se je ni sramovala, ta jo je imela rada.

Družba je prišla bliže, da se je že razločila beseda, in Urša je vlekla na ušesa, da bi kaj slišala. Andrej je govoril s Cilo, duhovito kakor po navadi.

»Cila, ti si pa vzela senene grablje,« je dejal.

»Kaj pa še!« ga je zavrnila Cila. »Ali nimajo zadosti redkih zob? Hostne so.«

»Hostne, hostne,« se je smejal hlapec; »saj imajo zobe kakor Petanove Urše čeljust.«

Urša se je zgenila in prebledela. Slišala je bila vsako besedo, in jeza jo je grabila. Počakala je, da odide družba, in gledala srepo predse.

Mladina je umolknila, ko so prišli vkup; Korbinov hlapec pa je vzel Cili grablje z rame in jih pomolil starki pod nos: »Ali jih vidiš, Urša, hostne grablje?«

Takrat pa je vzdignila Urša palico in začela vpiti in zmerjati vso družbo in zlasti Cilo, da hodi s

takimi ljudmi, ki nje ne puste pri miru, da se ji bo že utepalo.

»Oh, teta, saj Vam nihče nič noče,« jo je pogovarjala Cila, osramočena in v zadregi.

»Pojdimo, pojdimo!« je naganjala Micika in bežala pred točo hudih besed. »Kaj pa ji je kdo rekel? Saj ji ni nihče nič rekel.«

»Oh, Matija ji je bil pomolil grablje pod nos,« je dejala dekla.

»Saj to ni nič takšnega.«

»Ovbe, Gostič ji je bil enkrat rekel, da ima takšne zobe kakor hostne grablje.«

»Hudoben si ti, Matija,« je oštevala Cila žalostna hlapca, »da ne pustiš uboge reve pri miru. Saj ti ni storila nič hudega.«

Urša pa je še dolgo kričala za njimi. Onemogla se je potem naslonila na ranto ob cesti in ihtela. »Le počakaj me ti, Cila!« je dejala sama zase in vzdigala pest. »Zdaj ne dobiš nič, nič, ker nisi nič boljša od drugih. Iz kočice so te že vrgli; kmalu boš gostovala in beračila kakor jaz.«

Gričarjevi in Korbinovi pa so kosili in grabili, spravljali vresje na kup in listje v mreže, da se naloži, ko se vrne hlapec, ki je bil šel po voz in konje.

Solnce je začelo pripekati, in iz doline se je oglasil zvon, najprej eden, potem drugi in tretji od blizu in daleč z različnimi glasovi, ki so se objemali v jasnem zraku. Delo je prenehalo, in ko so odmolile mlade delavke, so odgrnile jerbase in posedle vrh brega po trati h kosilu. Po kosilu so nekoliko pele, se šalile, pripovedovale, kar se je smešnega videlo in slišalo o tujcih, in gledale čez Mrzlo grapo, po strmem, nevarnem bregu, obrastlem z redkimi brezami, ki so bleščale v solncu in migetale z gibkim listjem. Spominjale so se, kdo da se je že ponesrečil, ker mu je izpoddrsnilo na strmini, koga da je ubila v grapi skala, ki se je utrgala na pečini.

Andrej je hodil smelo po bregu, ker se je nekako skazoval pred mladimi gledalkami.

»Andrej,« je dejala Micika, »ne hodi tako daleč, da se ti ne izpoddrsne.«

»Na, primi se za vrv; me te bomo pa držale,« je dejala Cila, razvezala vrv in vrgla Andreju konec.

»Meni ni treba vrvi,« je bahal Andrej in stopal pogumno proti prepadu. Da so se dekleta bala zanj, mu je ugajalo.

»Ne bodi neumen!« je zavpila prestrašena sestra in: »Križ božji!« so zakričale druge; zakaj v tem trenutju je izpodletela Andreju noga, da je padel na polzki travi. Lovil se je z rokami, ustavljal z nogami, a polzel in drčal vedno hitreje proti robu strmega brega. Dekleta so kričala in cepetala od groze. Cila, ki je držala vrv v rokah, je zavpila Miciki, da naj stečeta obe do breze, ki je stala prepadu najbližje; za drevo se bosta ujeli in z vrvjo, če Bog dá, rešili brata, ki je bil izginil tiho za robom. Cila je stekla prva in za njo preplašena sestra. Obe je obvarovalo drevo.

»Hitro vrv okrog breze, trikrat, štirikrat, da bo držala!« je hitela Cila in se spustila z drugim koncem proti robu. Oprijela se je vrvi in se sklonila leže čez rob in zagledala pod seboj Andreja, ki se je bil ujel z nogo za škrbino v skalovju in se z rokami držal brinovega grmička, ki je rastel iz razpoke.

»Popuščaj z vrvjo, Micika!« je dejala Cila, ko je videla, da Andrej še ne doseže konca. »In kaj kriči ona tam! Pomagat naj pride, da ne izpusti vrv. Popusti še in drži dobro!«

Nazadnje je dosegel Andrej konec vrvi. Previdno je plezal ob vrvi kvišku, in ko je priplezal do roba, ga je prijela Cila z eno roko pod pazduho in mu pomagala na breg.

»Hvala Bogu,« je dejal Andrej, poten in bled, »in tebi, Cila! Kako mi je žal, da sem vam napravil te sitnosti!«

»Naprej, naprej!« je klicala Micika.

»Naj se malo izpočijem,« je dejal Andrej. »Mislim, da sem si izpehnil nogo. Saj drugač bi se bil rešil sam.«

»Počakaj, te popeljem jaz,« je dejala Cila, »ali pa se nasloni name!«

»Prav sram me je, Cila,« se je nasmejal Andrej in zardel in stiskal zobe od bolečine, »da sem ti tako nadlego naredil. Pazi, da ti sama ne padeš, ko podpiraš mene!«

Tako sta priplezala ob vrvi vrh brega, kjer sta jima pomagali še obe dekli.

»Sedi, Andrej, da ti sezujem črevelj,« je dejala Cila, »ker ti noga v stopalu najbrž oteka.«

»Počakaj, ti ga sezujem jaz«, je dejala sestra in pokleknila k njemu.

»Prave usmiljene sestre!« je dejal Andrej in gledal, prevzet od gorkega čuvstva hvaležnosti, v prijazni, mirni obraz, kjer so se skrivale in svetlikale kakor izza temne zavesе rjave oči.

Medtem sta prišla s konji in vozovi Korbinov in Gričarjev hlapec. Stelja se je naložila in povezala; Andreja so spravili na voz, in vsi so se odpravili proti domu, ko se je začelo mračiti.

Andrej se je šalil v zadregi, da se mu je bila tako slabo izplačala predrznost, in se vdajal, kljubu boleči nogi prijetno razburjen, razmišljanju čudnega dogodka, in kako da bi poplašal rešiteljico. Oh, on bi že vedel, in poplačan bi bil tudi sam. Zbujala se mu je nada, da postane zanj ta nesreča začetek sreče, če ga imajo res radi starši.

Sestra, ki je hodila na eni strani voza, ga je vprašala, če ga boli noga, in kaj da bi bili počeli, če bi Cile ne bilo. Andrej je prikimal in se nasmehnil Cili, ki je bila prišla od druge strani vprašat, kako da se ima, in jo prijel za roko, ki jo je držala na lesniku. Cila se je rahlo oprostila, ker je bila zapazila, kako svetlo jo gleda dekla, ki je hodila za vozom. Tudi v njenem srcu so vstajale nove misli, kakršne niso toliko silile vanjo, dokler je upala, da dobo po očetu hišico. Zdaj pa so bile razmere drugačne. Očetov dom je bil prešel v druge roke; ozreti se je bilo treba po drugem, in ta se je dvigal prav blizu pred njo. Pokazal se ji je bil že parkrat poprej, toda v nedosežni daljavi, tako da je sama obračala oči proč, da je ne bi preslepil lepi videz. Zdaj pa jih je pogumno uprla v novo nado. Zdelo se ji je, kakor da

bi se bila nalašč, zaradi njene sreče, pripetila nesreča. Zapreke, ki so se videle prej nepremagljive, so ginile v njeni domišljiji, in nič čudno bi se ji ne bilo zdelo, če bi ji prišla z razprostrtimi rokami naproti oba Gričarja in jo sama prosila, naj jima postane ljuba hči, ko jima je rešila sina. Nasmehnila se je sama svojim mislim in plaha pogledala okrog, če je ni kdo videl.

»Mrzli obkladki bodo vzeli vse bolečine iz noge,« je dejala Miciki in odšla za svojim vozom.

Še preden pa se je vrnila Cila v Šmihel, je zvedela, da ji je nenadoma umrla teta Urša.

To ubogo starko je bridko bolela žalitev Ciline družbe. Obrnila se je bila zopet proti domu, ko so bili odšli mladi ljudje. Doma se je vrgla obupna in razjarjena na posteljo, si pulila lase, se tolkla po čelu in grozno ihtela. V svesti si je bila, da ne stori nikomur nič žalega in da vendar nima miru. Kamorkoli pride, sliši žaljive, zabavljive besede in zasmeh svoje revščine. In vendar je bila njo sključila in zgrbila sama nezakriviljena beda in stiska; glad in mraz in trud in vročina sta jo bila posušila; od dolge vrste žalostnih let so se krmežljive ugasle oči; vsa prijazna čuvstva so bila zamrla v sovražni okolici. Najhujše je bilo, ker ji je spomin tako hlastno grabil, tako krčevito držal vse, kar se ji je dogajalo hudega. Koliko časa je že bilo preteklo, odkar sta jo bila ogoljufala brata! Njej je stalo pred očmi, kakor da bi se bilo zgodilo ravnokar. Kadar je zagledala ali srečala ali se le spomnila kakšnega človeka, ki jo je bil razžalil, jo je zbolela z novo močjo stara rana, in tako preplašena je bila, da je slutila za najnedolžnejšimi besedami hudobne nakane. Enega brata smrt jo je bila nekoliko umirila; a kmalu je stal pred njo drugi brat, nič manj zoprni s hčerama vred, ki sta ji bili tuji, Zefa ošabna, da ni hotela poznati tete pred ljudmi, Cila toliko boljša, da se ji je samo umikala. Zadnje čase pa sta se bili nekoliko sprijateljili Cila in Urša. Teti se je bila zasmilila sirota, ki je tudi izgubila dom, in prisrčne njene prošnje, da bi se vrnila k bratu, so jo bile genile, dasi jih je odbila. To

ljubezen ji je hotela poplačati Urša s tem, kar je imela najdražjega na zemlji, z denarjem, ki ga je bila naberačila in pristradala. Zdaj pa je prišla nadnjo zadnja bridkost. Ona je mislila, da jo ima Cila rada, da jo spoštuje in miluje kot svojo ubogo, nesrečno teto; Cila pa jo je goljušala in še slabša je od drugih, ker pokriva s hinavščino hudobnost.

Onemogla togota je krčila Urši srce, ko ji je stalo naprejinnaprej pred očmi, kako nedolžno da se je delala Cila. »Saj Vam nihče nič noče,« je rekla, dasi je videla, kako nesramno jo žalijo.

Teta je zastrla okence, poskusila, če so vrata zaklenjena, vzdignila v kotu podnico in potegnila iz luknje v tleh skrbno zavit sveženj. Odmotala je motvoz, razgrnila po postelji bankovce in iztresla srebrnike. Oh, kolikrat je pasla oči in roke in srce nad tem svojim zakladom; kako je pozabljala takrat bridkosti svojega življenja! Ko se ji je bila priljubila nečakinja, je dobila strast nesrečnega življenja lepše lice. Predstavljala si je Urša, kako se bo razveselila Cila po njeni smrti, kako se bo jezil brat, kako huda bo Zefa, kako neprijetno iznenadene nekatere ženske, ki mislijo, da jim je Urša kaj hvale dolžna. Zdaj je bil konec teh prijetnih predstav, konec strastne radosti. Urša je sovražila hinavsko nečakinjo, ki je, sama usmiljenja potrebna, zasmehovala njo, svojo ubogo, nedolžno sorodnico. Raztrgati je hotela bankovce, ki so ležali po postelji, in zagrebsti srebrni denar, da bi ga ne dobil nihče, da bi ne imel nihče nič dobrega od smrti nje, ki je žive nihče ni mogel videti. Toda tej nameri se je ustavila stara skopost, ki se je spominjala, koliko stopinj, koliko znoja, koliko zasramovanja jo je stal ta denar. Padlo ji je tudi v glavo, da lahko še ukrene pozneje, kar se ji bo zdelo prav. Prevezelo pa jo je zopet obupno čuvstvo popolne osamljenosti. Vsak človek, vsaka žival, si je mislila, ima tovariša, tovarišico, kateri lahko potoži svoje težave; ona nima nikogar. Koli-krat je bila nagovorila, prijazno, kolikor je mogla, tega in onega in dobila zasmeh za odgovor, tako da si ni upala nazadnje nikogar več nagovoriti, nikogar

pozdraviti, v večnem strahu in vedno pripravljena, kdaj da jo napadejo odrasli z besedami, otroci s kamenjem, z lajanjem psi.

Jokati je začela od dušne tesnobe in žalosti. In koliko je imela povoda! Vsa preteklost je bila nepretrgana bridkost, sedanost brez upa in bodočnost smrt; tema za njo in pred njo. Tema se ji je začela tudi delati pred očmi, dasi od razburjenja ni čutila trudnosti. Nekaka črna lisa se je gibala počasi pred njo, se bližala, rasla in temnela. Urši se je začelo vrteti v glavi. Prijela se je z eno roko za postelnjak, z drugo potegnila prek znojnega čela. Dušila jo je čudna vročina, in jezik je lepel v suhih ustih. Oprijemši je lezla Urša do mize in vzela kupico, da bi si šla po vode. Opotekala se je naprej, da je otipala vrata. Odklenila jih je, da bi šla k vodnjaku. Tedaj pa so ji odpovedale prenapete moči, da je omahnila in obležala.

Ker je opoldne ni bilo v kuhinjo z lončkom po ostanke kosila, je potrkala proti večeru Korbinka na njena vrata in poskusila, če so zaklenjena. Bila so samo priprta. Korbinka se je začudila, ker je vedela, kako skrbno jih zapira Urša, da se celo vrača s pota in poskuša, če je zaklenila. Stopila je v sobo in zagledala siroto na tleh. Poklicala jo je, in ker ni bilo odgovora, jo je prijela za roko. Prestrašena jo je izpustila, ker je bila roka mrzla. Skočila je iz sobe, da bi poklicala kakšnega človeka. Na misel ji je prišla Cila; toda ta je bila z drugo družino na Hribu. Nalletela je na sosedo Gričarko.

»Urša je umrla,« je dejala; »pridi mi pomagat, da jo preoblečeva in deneva na oder, preden otrpne. Jaz stopim po blagoslovljene vode.«

Ko sta sosedu preoblačili Uršo, sta zagledali denar raztresen po postelji.

»Kdo bi si bil mislil, da je imela toliko denarja!« je dejala Gričarka.

»Kaj počneva z njim? Jaz se ga ne dotaknem po nobeni ceni,« je pristavila Korbinka; »zakaj ta ženska bo hodila nazaj strašit.«

Strašil je pa takrat po bližini stari Petan. Zmanjkalo mu je bilo zopet drobiža, in napotil se je bil, ali k Cili ali k Urši ali k obema, to mu še ni bilo jasno, to je prepustil dobri sreči. Cile ni bilo doma; zato je šel k Urši, oborožen z modrostjo potrpežljivosti, prepričan, da ni tako hude besede na svetu, da bi njega razžalila, če sam noče. Ker je slišal govorjenje in ropot iz Uršinega stanovanja, je počakal; zakaj kot izobražen človek je vedel, da je nespodobno, če sili kdo h komu, ki ima že kakšnega obiskovalca. Vrhutega je bila njegova zadeva zaupna in ne bi prenesla prič.

Komaj pa sta bili zapustili Gričarka in Korbinka sobico, je bil Petan že notri. Ženski ga nista bili opazili.

Tudi Petan se je stresel, in koža se mu je hotela ježiti, ko je zagledal sestro na mrtvaškem odru. Toda kmalu se je pomiril toliko, da je lahko trezno presodil nove razmere. Ozrl se je po sobici okrog in zagledal na postelji denar.

»Meni ga je namenila rajnica,« si je dejal in spraval hitro bankovce in srebrnike. »Bog ji daj na onem svetu večni mir in pokoj! Saj na tem je bila zadosti sitna.«

Pokropil je mrliča, pogledal, če je dvorišče prazno, in se tiho izgubil v mraku.

Korbinka je bila šla naznanjat Uršino smrt. Ves čas so jo obhajale čudne misli, ki so se vrtele okrog Uršinega denarja. Niti doteknila se ga ni bila ona; nikar da bi ga bila preštela, kar bi bilo vendar potrebno. Sosedo bi imela za pričo, da ne bi pozneje kdo kaj sumničil, in denar bi se spraval za pogreb in za dediče. Silile so ji v glavo tudi druge misli. Ali ni živela Urša že toliko let pod njeno streho? Ali ji ni prizadela premnogo sitnosti in tudi stroškov? Saj ni plačevala najemščine nič. Kar je pomagala, ni bilo imena vredno. In kolikrat je dobila jedi; postrežbo pa, kadar je bila bolna. Kdo bi se je bil usmilil, če bi nje, Korbinke, ne bilo! To je rajnica tudi drage volje priznavala. Kolikrat je njo zahvaljevala za izkazane dobrote in obžalovala, da jih ne

bo mogla nikdar poplačati! Bog ve, kako je to mislila, poplačati. Ampak da je bila to njena želja, njena volja, o tem se ni dalo dvomiti. In zakaj ne bi bila to tudi njena poslednja volja! Škoda, da je umrla tako zapuščena, tako nenadoma! Gotovo bi bila ob zadnji uri poplačala svoj dolg. Kaj pa, ko bi si ga ona, Korbinka, poplačala sama? Ali bi bil to kak greh? Zvedel ne bi nihče nič — če bi ne bilo takrat Gričarke zraven. Nespametno je bilo, da jo je ona poklicala, preden je sama uredila, kar je bilo potrebnega; še nespametnejše, da je pustila denar raztresen po postelji. Sicer ne obiskuje Urše nihče, razen brata, ki prihaja na večer, a ga odpravi Urša vedno tako, da bi mislil človek, da je prišel zadnji-krat. Toda kdo ve, kaj se vse lahko zgodi sedaj, ko nje ni doma in vrata niso zaklenjena?

Te misli so razburjale Korbinko, ko je hitela v župnišče, in jo podile nazaj proti domu, da bi preštela denar in ga shranila. Če bi vedela, da je nihče ne gleda, bi bila kar tekla po cesti. Čez dvorišče pa je res stekla in zasopena je odprla vrata.

»Oh, ti si tukaj?« se je zavzela in obstala Gričarki nasproti.

»Ravnokar sem prišla,« je dejala ta v vidni zadregi. »Ali nisi bila ti že prej tukaj?«

»Jaz? Ne.«

»Kje pa je denar?«

»Denar? Ali ga ni več na postelji?«

Strmeli sta druga v drugo.

»Čudno,« je dejala ena.

»Res čudno,« je odgovorila zamolklo druga. Brskali sta nekaj čas po postelji, predstavljali pohošje, iztreпали perilo in obleko, preteknili vse kote.

»Ni ga,« se je sklonila utrujena ena.

»Ni ga,« je potrdila druga. Povpraševali sta pri sosedih, če so videli, da bi bil prišel kdo v Uršino stanovanje. Nihče ni videl nikogar.

»Kaj praviš, ali naj bi se naznanilo sodišču?« je vprašala Korbinka.

»Sitnosti bodo in pota,« je pristavila Gričarka, in šli sta vsaksebi s čudnimi, sovražnimi mislimi.

Gričarki je bilo neprijetno, da jo je bila zalotila soseda samo pri mrliču. »Menda vendar ne misli, da sem jaz pobrala denar,« si je dejala. »Vzel ga je pa vendar nekdo. Toda kdo? Drugega človeka ni bilo k mrliču, razen Korbinke in mene. Tudi ni vedel nihče drug, da je umrla Urša. Prav čudno. Zakaj se ni preštel denar? Korbinka je rekla, da se ga ne dotakne. Čudne besede. Če se je doteknila mrliča, zakaj bi se denarja ne? Denar je preslepil že drugačne ljudi. Na postelji je bil; v zemljo se ni vdrl; izginil pa je. Videla sem ga samo jaz in ona; pri mrliču je bila samo ona in jaz. Človek bi sodil, da ga je vzela ona ali pa jaz. Jaz ga nisem.« Potemtakem je sklepala Gričarka, da nje ne more sumničiti Korbinka; pač pa sme ona njo.

Korbinka pa je bila prepričana, da ima za posebne misli in sumnje ona mnogo več pravice in povoda. Zapustili sta bili vendar mrliča, ko sta ga bili preoblekli, obe skupaj; ona, Korbinka, je šla potem z doma, za četrť ure k večjemu; drugega človeka ni bilo med tem časom nobenega blizu; ko pa je pogledala ona zopet k Urši, je bila Gričarka notri, denarja pa ne. Skoz okno ni izletel; torej? Zato je torej menila Gričarka, da bi bile sitnosti, če bi se naznanila zadeva sodišču? Kaj pa če bi ona sama ovadila? — Nevarna reč. Sum bi padel tudi nanjo; resnico dokazati bi bilo težko. O, dandanes ne zadostuje, da ima kdo pravico in resnico na svoji strani; če je ne more dokazati, je izgubljen, in svet ga ima za ležnivca. Kar ni dokazano, da se otiplje, ne drži. Čudno pa je le, zakaj se je ona ustavljala, da bi prišla stvar pred sodišče. Kakšne razloge ima? Zakaj brez razlogov ni govorila. Kdor se čuti nedolžnega, se ne bi smel bati sodišča.

Tako je legel sum na obe hiši kakor težka megla, ki zapira jasni razgled, in tiha sovražnost je dvigala zopet mejo med obema družinama. Korbinka je bila prepričana, da Gričarka ne molči, Gričarka, da govori in natolcuje Korbinka.

Gričarka je zato tudi zvečer precej razmišljena poslušala doma Andreja in Miciko, ki sta sla-

vila Cilo, kako premišljeno in pogumno je preprečila nesrečo. Razveselilo pa tudi očeta ni to pripovedovanje; samo oponesel je Andreju, zakaj da je tako neumno pederzen, da spravlja v nevarnost sebe in druge. Mati je spravila sina v posteljo, da se izpočije noga, in menila, da bo zahvalila Cilo, kakor hitro jo sreča, in tudi obdarila, kakor se spodobi. Zadeva je imela namreč svojo pusto primes. Naj bi bil rešil sitnega fanta kdorkoli drug, kako čisto bi bilo veselje!

Andrej in Micika sta umolknila in se spogledala, ker nista pričakovala tako hladnega sprejema doma.

»Oh, saj pojdem še ta večer, da zahvalim Cilo,« je dejala mati, ki je čutila nejevoljo svojih otrok, sama nejevoljna, da ji prizadeva sin toliko neprilik.

Gričarka pa je šla najprej nekoliko po vasi, da bi izvedela, če se kaj govori in kako se govori ob Uršini smrti. Srečala je Petana, ki je tudi nastavljal ušesa, ker ga je zanimala ta zadeva. Ustavila ga je, da se je Jože kar zgenil, in mu začela pripovedovati, kako je Cila rešila Andreja. Petan si je oddehnil in poslušal tem pozorneje, tem ponosneje, čim dalje je govorila.

»Lepo te prosim, Gričarjeva mati!« je dejal, ko je bila končala, »kako pa bi mogla drugač ravnati Cila? Saj je vendar moja hči. Samo na pomoč kričati bi bilo strahopetno in neumno. Če bi bila skočila za Andrejem v prepad, bi bilo to hrabro in neumno. Kaj torej preostane? — Andrejeve suknje še nisem vzel v delo, ker so drugi bolj potrebni; ampak tja drugi teden, če Bog dá, se spravim nadnje, in potem jo pridem pomerit; zakaj prijeti se ga mora kakor ulita.«

»Prve koline, Petan,« je dejala Gričarka, »pošljem tebi, ker si zapuščen siromak in se ti godi krivica. Zdaj grem pa k Cili.« Izrazila mu je sožalje ob bridki izgubi, ki ga je bila zadela, in Petan je spodobno skremžil obraz in menil, da je bila pač božja volja; Urša da je prestala in se veseli v ne-

besih; njega pa še čaka. Dasi pa je Gričarka v resnici milovala Petana, ki ne bo dobil Uršinega denarja nobenega krajcarja, mu vendar tega ni omenila nič, ker se še ni bila odločila, kaj bi bilo storiti, in ker mu ni hotela prizadeti trpkega razočaranja.

Cilo je bila smrt tete Urše potrla, ne tolikanj, ker ji je bila sorodnica, sitna sicer, a zadnje čase naklonjena, temveč zaradi neprijetnega dogodka na cesti. Kako rada bi bila popravila Cila nesporazumljenje in poravnali krivico! Zdaj je bilo prepozno, in morda je teti ravno ta žalitev priklicala nenadno smrt.

Korbinka je tolažila dekle zaradi mnogo hujše izgube, nego si je ona domišljevala; vendar je ni hotela z opisovanjem te izgube razžalostiti, ker ni še prav vedela, kako bi se uredila zadeva najbolje.

Prišla je Gričarka s svojo zahvalo, in Korbinka jo je takoj zapazila. »Cili je prišla povedat,« si je dejala. »Že stojita skupaj.« Takoj se jima je pridružila in ni se genila z mesta, dokler ni izvršila Gričarka svojega opravka.

Cili je zastajalo srce; tak mrzaj je dihal iz gostih besed hvaležne matere, in ko je omenila Gričarka, da bo kupila na prvem semnju rešiteljici svojega sina svilnato ruto, so oblile Cilo gorke solze neizpolnjenih želj in prevarjenih nad.

»Od veselja se joka,« je dejala Gričarka ganjena in se poslovila. »Naj ji le Korbinka kaj namigne,« si je dejala. »Jaz ji bom razjasnila to reč, da bosta debelo gledali Cila in Korbinka.«

Za pogreb Petanove Urše je skrbela Korbinka sama.

»Že ve, zakaj,« je dejala Gričarka.

»E, tudi Gričarka bi lahko iz hvaležnosti kaj primeknila,« je govorila Korbinka.

Petan je bil sicer prišel nekoliko pogledat in povprašat, kako da bo s pogrebom; ker je pa videl, da hoče Korbinka sama vse stroške in sitnosti nase vzeti, ni silil vmes, ampak lepo zahvalil gospodinjo. »To je dobro delo,« je dejal, »dobro delo usmiljenja,

in Bog ne daj, da bi jaz zdaj, ko ste že toliko dobrega storili rajnici v življenju, branil, da ji preskrbite še krščanski pogreb. Nihče naj ne reče: Glejte ga Petana; prej se ni brigal za sestro, pokopal bi jo pa rad. Ve ženske tudi umejete te stvari bolje od nas moških. Kaj pa, ali ji boste napravili sedmino tudi?»

Korbinka ga je grdo pogledala.

»Sedmino naj pa napravi tisti,« je dejala, »ki ima korist od njene smrti.«

»Kakšno korist pa mislite Vi da imam jaz od Uršine smrti?« je dejal Petan. »Koliko pa mislite da je imela denarja Urša?« Nekoliko v zadregi je bil Petan, toda ne toliko, da bi se prenaglil ali zaletel; pripravljen je bil, da se umakne samo toliko, kolikor bo neogibno treba. Delal se je ogorčenega in vprašal, če morda misli Korbinka, da je Urša njemu kaj dala. »Meni ni dala nobenega krajcarja,« je dejal. »To potrdim jaz lahko s prisego.«

»Poslušaj me, Petan,« je dejala Korbinka; »ampak zazdaj naj ostane to med nama! Urša je zapustila precej denarja; to vem jaz, ki sem ga sama videla.«

»In kje mislite Vi da je zdaj ta denar?« je oprezno osupnil Petan.

»Mislim pač, kje da bi bil; ne vem pa ne.« Pravila je, kako je ležal denar na postelji in da ni bilo v sobo nikogar razen nje in Gričarke. »Jaz ga nisem vzela. Če pa hočeš ti, ki si pravzaprav dedič, spraviti stvar pred sodišče, sem jaz pripravljena pričati.«

»Jaz sem Vam prav hvaležen, gospa,« je dejal Petan pomirjen, »da se zame potezate, kakor se spodobi za svaščino. Kaj bom jaz storil, tega še ne vem zdaj. Preudaril in premislil bom dobro vso zadevo. Sodišče je pač sodišče, in boljša kratka sprava ko dolga pravda. Saj veste, kako je. Jaz sem prijatelj Vam, prijatelj Gričarjevim. Čemu naj bi se zameril tukaj ali tam? Kaj? Ali ni tudi mogoče, da je prišel kak cigan, kak baraba medtem, ko Vas ni

bilo doma, k Urši in pokradel, kar je bilo moje? Ali ni to mogoče?»

»Ne, Jože, to ni mogoče.«

»Ljudem se zdi marsikaj nemogoče, kar se je že zgodilo. Meni se je zdelo nemogoče, da bi imela Urša denar. In vendar ga je imela, kakor pravite Vi. Vam se zdi nemogoče, da bi ga bil kdo vzel; meni pa ne, ker sem že mnogo skusil po svetu.«

»Jaz sem ti povedala, Petan, kar mi je bilo na srcu; ti pa stori, kar hočeš; oškodovan si ti.«

»Ne prvič, Korbinova gospa, ne prvič. Jaz sem že pretrpel mnogo na tem svetu; toda vedno si pravim: Jože, nič se ne boj! Boljše je krivico trpeti ko storiti. Ali ni tako?«

»To je že res. Ampak če bi vsak tako govoril, bi bilo še več krivice na svetu. Če se pa ti nočeš potegniti za svojo pravico, kaj bi se vlekla jaz!«

Pri Korbinki se je bil Petan dobro držal, kakor se mu je zdelo. Ko pa je šel, zadovoljen s svojo pravičnostjo, proti domu, ga je skrivnostno poklicala k sebi Gričarka in mu z drugimi besedami povedala isto stvar in se tudi ponudila za pričo, če bi hotel zahtevati Jože svojo pravico. Petan je obljubil tudi njej, da si hoče dobro premisliti zadevo, da pa si ne more misliti, da bi bila Korbinka kaj kriva in da je najbrž kak potepuh porabil priložnost in pograbil njegovo dediščino; on da ne more sumničiti poštenih ljudi; če se mu je zgodila krivica, jo bo ljubi Bog lepo poravnal; saj pogrebne stroške je vzela Korbinka nase.

»Ona ve, zakaj,« je dejala Gričarka, »jaz pa tudi, in ti, Jože, si lahko misliš.«

»Bog vse vidi, Bog vse ve; jaz si pa ne mislim nič,« je dejal Jože vdano in se poslovil.

»Tepec!« si je mislila Gričarka, huda, da mu ni mogla dopovedati, kaj da bi bila njegova pravica in dolžnost.

Korbinka in Gričarka sta se gledali pisano, in od te in od one strani so letele pikre besede, ki jih ljudje niso razumeli od začetka. Razlaganja pa sta se hitro lotili obe sosed.

Petanu je bilo to jako neljubo. On je hotel v miru živeti, v miru umreti; zdaj je pa zahtevala Korbinka, da naj bi se sprl on z Gričarko, Gričarka, da naj bi bil hud na Korbinko. Zakaj? Čemu? Prepirati se on ni hotel z nikomer; hud pa je bil na obe ženski. Po pravici. »Če se jaz ne jezim, ki imam edini nekoliko vzroka, zakaj bi se jezili drugi!« si je dejal, in tako mu je presedal ta razdor, da mu je prišlo na misel, da bi obiskal za en teden ali dva svoje stare prijatelje na Gornjem Štajerskem. Denarja je imel; Zefa je bila preskrbljena; Cili se je godilo dobro; zakaj bi si on ne privoščil nekoliko oddiha v duhomornem šivarstvu!

Oblastvu se je bilo naznanilo, da je umrla v Šmihelu osebenjka Urša Petanova, dninarica in beračica. Jože Petan pa se je odpeljal na Gornje Štajersko.

VIII.

Andrej je bil zopet na nogah. Prva pot ga je peljala h Korbinovim, ker se je moral zahvaliti Cili. Mati je sicer menila, da je zahvale že dosti in več, kot je mogla pričakovati Cila; zakaj svilnate rute so drage; toda Andrej si ni dal dopovedati; nehvaležnega se on ni hotel kazati.

Cila se je nadejala, da pride; zato je bila sklenila, da se mu skrije. Ko ga je pa zagledala na cesti, je še o pravem času prelomila svoj sklep in mu šla naproti. Od veselja ji je utripalo srce, ko je poslušala ljube zmetene besede in gledala v zgovorne oči, ki so ji tako iskreno potrjale tihe nade. Zdaj sta se zopet videla vsak dan in tudi večkrat na dan, in če se nista videla nekaj časa, sta pogrešila drug drugega in se potem pozdravljala, kakor da bi se že dolgo ne bila videla.

Gričarka pa ni mogla pozabiti dogodkov ob Uršini smrti. Zanašala se je bila, da bo Petan podregal v sumno gnezdo; toda ta Petan, ki se je sicer toliko ustil, se je pokazal v tej važni zadevi mevžo.

Ni se hotel potegniti za svojo pravico in zdaj se je celo umeknil Šmihelcem. Ali naj ta stvar zaspi? Pravičnost, poštenost je zahtevala, da se žene naprej. Za Petanom sta bili prizadeti še njegovi dve hčeri. Z Zefo ni hotela imeti Gričarka nobenega opravka; Cila pa je bila pri rokah in ta je bila Gričarjem hvalo dolžna. Ali naj jo pokliče ona k sebi? Ali naj gre sama k njej? Oboje bi zbudilo nepotrebno, nevarno pozornost. Andrej bi pa lahko zaupno opozoril Cilo, kaj da zahteva njena korist.

Andrej je prevzel rad to nalogo. Ko se je nekega dne vračala Cila s polja, se ji je pridružil in ji razodel čudno skrivnost. Cila se je tako zavzela, da ni mogla verjeti besedam. Andrej pa je imenoval pričo, na katero se Cila lahko zanese. Cila je premišljevala novico, ki je bila tako prijetna slišati, in menila, da gre prva beseda očetu.

»Seveda očetu,« je potrdil Andrej; »toda očetu je treba dopovedati, da se mora on potegniti, če ne za sebe, vsaj za svoje otroke, v prvi vrsti za tebe, ker je Zefa že odpravljena.«

Cila je obžalovala, da je oče ravno zdaj odpoval, in obljubila, da ga bo izkušala pregovoriti.

»Ti ga moraš pregovoriti, Cila. Ali slišiš? Ti moraš,« ji je prigovarjal Andrej s toliko vnemo, da jo je prijel ponevedoma za roko. Razkladal ji je goreče, kakšna sreča da bi bila, če bi ona podedovala toliko denarja; on sicer da jo vzame tudi brez denarja, če mara ona zanj; toda drugi, drugi gledajo žalibog! tako na denar, in ona naj se ga ne brani, denarja namreč, in njemu naj bo nekoliko bolj naklonjena; zakaj sicer ne pomaga njemu nič, čisto nič, če ga je rešila; pustila naj bi ga bila rajša takrat ko sedaj. »Ali ni to res, Cila? Ali ni res? Govori vendar! Oh, kako si čudna!«

»Andrej, če bi te kdo slišal!« je šepetala ona.

»Kaj briga to mene!« je dejal Andrej. »Naj me sliši, kdor hoče. Ali si ti huda name?«

»Kako bom huda! Besede so besede,« je dejala prijazno Cila in stekla po bližnjici naprej. Za njo pa se je rotil Andrej, da to niso besede.

Veselila pa se je Cila vendar, in ne samo ona. Korbinka in Gričarka sta videli vsaka skozi svoje okno, kako se razgovarja Andrej s Cilo, in obe sta se veselili, vsaka na svoj račun.

Cili pa so se zdele Andrejeve besede tolikega uvaževanja vredne, da jih je razmišljala po cele dni in tudi ponoči. Preudarjala je tudi, kako lepo bi bilo, če bi podedovala par stotakov. Dote so bile sicer po boljših hišah večje; toda marsikdo tudi ni priženil Bog ve kaj, in ona ni bila ne grda, ne stara, tako da bi se ne mogel nihče spotikati. Potem pa so je obšle zopet druge misli, in sama sebe je dolžila, kako nespametna da je, da si vteplje take muhe v glavo. Tako je prijazno gledala Andreja, kadar so ji šle njegove besede po glavi; potem mu je pa zopet umikala oči in gledala strogo predse in gubančila čelo in odkimavala. Nestrpno je vendar čakala očetovega prihoda.

Petanu pa se ni mudilo domov. Kakor je popotoval Ivan s svojo mlado ženo po svetu, tako se je veselil Petan svojih starih prijateljev v tujini in spravljal tam med ljudi denar, ki mu ga je bila doma nabrala varčna sestra.

Prišla je zima, in sneg je zapadel goro in dol. Moški so spravljali seno s planin in žagali in sekali drva; ženske so opravljale živino in hišo in predle. V dolgih večerih je sedela vsa družina v zakurjeni sobi pri raznem delu. Cepile so se treske, rezali štori, melo korenje, in vmes so brneli kolovrati.

Andrej je presedel te lepe večere najrajši pri Korbinovih, kjer je gledal in poslušal samo Cilo. Njej je kimal in pritrjeval, naj je izpregovorila, kar je hotela, in taka blaženost mu je sijala z obraza, da je Cila zardevala od zadrege, ker je videla, kako se drugi muzajo in dregajo. Zato je bila tudi huda, če ji je snel Andrej, kadar je predla, motvoz s kolesa ali izmeknil kobilico iz perutnice na vretenu. Za kazen ga je pričakala nekega večera z veliko kepo snega v rokah.

»Varuj se, Andrej!« je dejala in stiskala in krožila kepo.

»Saj ne boš zadela,« se je smejal Andrej, si odpel suknjo in nastavljal prsi. Cila pa ga je zadela tako dobro, da ji je bilo takoj žal. Skočila je k njemu, da mu strka sneg, ki se je bil prijel telovnika.

»Ali si hud, Andrej?« je dejala tiho.

»Oh, pojdi no! Na tebe še nisem bil nikoli hud in nikoli ne bom. Vrzi še enkrat!«

»Ne, Andrej; to se ne spodobi.«

»Počakaj; bom pa jaz pomeril.«

Cila ga pa ni čakala. Nastrgala mu je korenčka in izginila v veži.

Par večerov se je še nastavljal Andrej in pričakoval, da ga okepa Cila.

Petanu pa je rastlo v tujini domotožje tem bolj, čim bolj mu je ginil denar, tako da se je nazadnje zopet vrnil v domače kraje. V Šmihelu so ga pričakovali teže, nego je bilo njemu ljubo. Upal je bil Petan, da se bo razburjenost zaradi Uršine smrti poglobila, vsa stvar pozabila; zgodilo pa se je narobe. Prej sta samo dve rodbini govorili o Urši in njeni zapuščini; zdaj je bila vznemirjena vsa vas. Bila je seveda zima, prostega časa mnogo, novic malo in ljudje veseli, da so mogli rešetati to čudno zadevo. Kamorkoli je prišel Petan, kogarkoli je srečal, povsod je slišal najprej vprašanje, kako da je pravzaprav z Uršino zapuščino, ali je res, kar se govori po vsej vasi in kaj da misli ukreniti on.

»Vi me hočete imeti za norca,« se je branil Petan v Gostičevi krčmi. »Ali mislite, da sem jaz res tako neumen, da bi mislil, da je Urša kaj zapustila? Kdor nima nič, ne zapušča nič. Urša je bila beračica. Vi me hočete potegniti. Ali mislite, da sem jaz vaš norec?« Petan se je tako razjezil, da so ga morali miriti, češ, da se pač tako govori.

»Kar se govori, naj se pametno govori!« je dejal Petan. »Ali se to spodobi, da možje otrobe vežejo in prazne čenče razdirajo?«

»Naj bo to, kakor hoče,« je dejal Tomažon; »prepirali se ne bomo. Kaj pa sestra, ali te je že prišla strašit?«

»Predsnočnjim se mi je prikazala prvič,« je dejal Petan. »Do enajstih smo sedeli tukaj-le; saj veste. Ti, Tomažon, si še obvisel. Komaj sem jaz doma zatisnil oči, je bila že Urša pri meni in me je začela lasati, da so me še drugi dan boleli lasje.«

»Številke naj bi ti bila povedala,« je menil Gostič, »da bi zadel ti kakšno terno.«

»Sta se prelepo gledala, dokler je bila živa,« je dejal Tomažon.

Tukaj se je dobro otresel svojih prijateljev Petan. Drugod so ga nadlegovali in milovali naprej, in od vseh strani so leteli nanj dobri sveti, kakšno pot da naj nastopi, da pride do svoje pravice. Petan je poslušal milovanje rad, dobre svete je pa odklanjal, češ, da se bo pravica izkazala sama, da krivičen denar nikomur nič ne zaleže, da človek obrača, Bog pa obrne.

S temi nazori ni ustregel Petan nikomur. Vsi so zahtevali, da obrne on sam, in marsikako pikro besedo je moral požreti siromak, ker se je zdelo njegovo ravnanje večini strahopetno, šlevasto. Njegova naravnost sveta potrpežljivost ni žela nobenega priznanja. Ljudem ugaja najbolj tista svetost, ki ne nasprotuje njih tihim željam; Petanovo vrlino pa so pisano gledali, ker jih je bila nekako ogoljufala. Nadejali so se bili, da pridejo po tožbi in pravdi zanimive reči na dan. Ali naj jih zdaj oslepari tak kočar, tak krojač? Kaj pa še!

Gričarjevi so poklicali Petana v hišo, posadili za mizo in prinesli vina, da bi dobil mož več poguma. Potem so mu začeli od treh strani govoriti na srce, da naj se potegne za pravico uboge Cile, na katero je bil pozabil, ko je možil Zefo. Petan, ki se je obračal sem in tja, odkoder se je pač govorilo vanj, je pazljivo poslušal, počasi pil in trezno premišljeval.

»Kaj je treba premišljevanja!« je dejala nepotrpežljiva Gričarka. »Za pravico in resnico se mora potegniti vsak človek.«

»To je res,« je dejal Petan in primeknil kupico, da mu je nalila mati še vina; »res je pa tudi, da je pravica že marsikoga snedla in da razbijejo gosli ti-

stemu, ki gode resnico. Recimo, da bi bila Korbinka kriva, česar pa jaz ne verjamem, ker ne dolžim in ne sumničim nikogar, toda recimo, da bi bilo tako, ali ne pride potem ta denar moji hčeri na dobro, ki je njena sneha?»

»Ali imaš ti samo eno hčer, Petan?» je vprašal Gričar, ogorčen nad tako trdovratno dobrodušnostjo.

»Dve, hvala Bogu! ki sta sestri po duši in telesu. Kar koristi eni, ne škoduje drugi, in kri ni voda.«

»Kaj pa, ko si zapisal eni hišo, ali nisi oškodoval druge? Ne bodi vendar eni oče, drugi očim!«

»Jaz sem obema dober oče,« je dejal Petan. »Ampak premisli, ljuba duša, kako bo mojima hčerama pri srcu, če postavim jaz pred sodnika Korbinko, ki je eni tašča, drugi gospodinja! Ali ne bo takoj zavrgla ene in dejala druge ob kruh? Jaz uničim tako obe hčeri, jaz, njiju oče, oh! Premisli ti to in preudari stiske mojega srca! Če se potegnem za pravico, moram storiti krivico. To je hudo; to boli.«

»Kakšno krivico?»

»Hudo moram storiti tistim, ki jim samo dobro želim. Ali ni lepše, če jaz potrpi in počakam, da speče vest krivca, da povrne storjeno škodo? Pravica ne zastara; en krivičen vinar pa požre deset pravičnih. Pomisliti je pa tudi, da je človeška pravica zaklenjena in da je treba potrkati na njena vrata z denarjem.«

»En petdesetak ti posodim jaz,« je dejala Gričarka. »Kadar iztožiš svojo pravico, mi ga vrneš.«

»Ta je moška, in nič se ne boj, mati! Jaz preudarjam to reč noč in dan in premišlujem, kaj bi in kako bi, da bo na vse strani prav. Pravdar jaz nisem; če pa začnem, ne pojde za mačkine solze. Jaz hodim varno pot in premislim vsak korak, preden ga storim. Recimo, da vzdignem jaz tožbo in ne morem ničesar dokazati, ali ne bom grdo pogorel? In komu se smili tak pogorelec? Če hočeš pogoreti, se moraš

zavarovati zoper ogenj. Jaz bom odprl oči in ušesa, razpel mreže, nastavljal zanke, in gorje, kogar ujamem! Toda to ne gre tako hitro. Zazdaj je treba počakati, neumnega se narediti, nič govoriti, samo poslušati, da se ne preplaši krivec. Zatorej bi tudi jaz vas vse prosil, da prepustite stvar meni, da ostanete popolnoma mirni; zakaj drugač, z nepremišljenim govorjenjem, boste koristili krivcu, meni pa škodovali.«

Gričarji niso vedeli kaj ugovarjati tem modrim besedam; Petan pa se je nadejal, da bo imel zdaj mir. Zmotil se je zopet. Poslala je ponj Korbinka in mu začela dokazovati, kaj da je njegova in tudi njena dolžnost; njena sneha da ni dobila toliko dote, da bi smela kar tako zavreči lepe denarje, ki jih je bila zapustila Urša; Cila, ki služi pri njej, pa sploh še nima nobene dote.

Petan je dejal, da živi on sploh samo za svoji dve hčeri, ki jima je oče in mati, odkar je vdovec; da je pa hudo na celem obdolžiti kakšnega človeka, ki je nemara nedolžen; on da ima Gričarko za tako pošteno ženo, da bi prisegel, da ni ona vzela denarja.

»Ali misliš ti, da sem ga vzela jaz?« ga je trdo prijel Korbinka.

»Bog ne daj! Jaz prisežem tudi za Vas, da ga niste vzeli; saj si pravim vedno: Jože, boljše je imeti na umu ko na sumu.«

»Potrpežljiv si, Jože.«

»Potrpežljiv. In zakaj bi ne bil potrpežljiv z ljudmi, ki imajo tudi z menoj potrpljenje? Trpež in krpež držita kočje pokoncu, pravim jaz, kadar mi prinese kdo staro suknjo, da jo drugič obrnem.«

»Saj jaz ti ne prigovarjam, da zatožiš kogarsibodi; ti napravi samo ovadbo in naznani mene kot pričo!«

»To je nevarna stvar. Marsikdo je že obsedel, ki je za pričo šel.«

»Kako to misliš?« je dejala ona ostro.

»Jaz mislim, da mislite Vi, da je ona kriva, in da ona misli, da ste Vi krivi.«

»Kaj? To da misli ona? To je lopovščina, in jaz jo bom tožila. Kaj pa je govorila o meni? Kaj pravi?«

»Kaj pravi, tega jaz ne vem; kaj pa si misli, to si lahko mislim. Zato pravim jaz tako: Če ste pripravljeni Vi, gospa, izpričati pred sodiščem, da je res ona meni vzela dediščino, sem jaz pripravljen vzdigniti tožbo.«

»Ni treba tožbe. Ti napravi ovadbo!«

»Ovaduh jaz nisem bil nikoli. Vrhutega nastanejo tudi stroški.«

»Tukaj imaš dvajset kron.«

»Jaz jih vzamem, gospa Korbinova; ravnal pa bom s preudarkom in premislekom, da ne spravim nikogar v nesrečo. Če se meni ne mudi, kaj bi se mudilo drugim!«

Korbinka in Gričarka sta čakali, kdaj da ji pokličejo za priče; Petan ji je pa učil potrpežljivosti. Če Šmihelce srbi, zakaj bi se on praskal? Za tako neumnega bi ga vendar ne smeli imeti.

Prišla je pa nad očeta Cila s prošnjo, da naj vendar ne zavrže denarja, ki se tako težko služi.

Petan jo je poslušal nekaj časa; potem pa ji je segel v besedo, da naj nikar ne pripoveduje njemu takih čenč. »Ali bi se nama ne smejalo vse sodišče, če bi se priglasila kot dediča za beračico? Kdo pa je tebi vse to natvezel?«

Cila je povedala, odkod da ima te vesti in da bi bila Gričarka pripravljena izpričati resnico svojih besed.

»Ljuba moja, to je nevarna reč,« je dejal resno Petan. »Da se Gričarjevi in Korbinovi pisano gledajo, to ti je znano, in da je naša Zefa vmes, to veš ti tudi. Odtod opravljanje in sumničenje. Potolkli pa se vendar ne bodo sami med seboj, dasi bi Korbinka jako rada videla, če bi kdo drug potolkel Gričarje, Gričarka pa tudi, če bi se kdo drug znosil nad Korbinko. To se pravi s tujimi rokami gade loviti. Midva morava pa paziti, da naju ne ujedo ti gadje. Zakaj premisli, Cila! Vzemiva, da je res, kar se pripoveduje, ali misliš ti, da bova midva imela kaj koristi?

Bog ve, kje je že tisti denar. Bog ve, kdo ga je vzel. Pustiva torej to stvar, in Bog ne daj, da bi ti količkaj natolcnila ali posumnjala, da ga je vzela Gričarka ali Korbinka. To sta najpoštenjši ženski, in jaz prisežem za vsako, da je nedolžna. Sitni pa sta obe in prepirljivi. Toda čemu bi se midva mešala v njune prepire! Naj se tožite sami. Toda verjemi, da se ne bosta, ker je nevarnost, da obsodi sodišče tožnika zaradi obrekovanja. Ta kazni zadene lahko naju oba in potem še druga. Zakaj pomisli! Ali ne bo takoj zapodila Korbinka tebe iz službe, če jo jaz zatožim? Ali te bo vzela potem Gričarka nazaj, ki je komaj čakala, da se te iznebi? Morebiti si ji ostala ti preblizu, in bi te ona zdaj rada pognala naprej. In jaz naj ji pomorem? Bog ne daj! Zamota se človek lahko in hitro, izmota težko. In navsezadnje, Cila, če pokličem jaz pred sodnika Korbinko, ali ne stoji takorekoč pred sodiščem z njo vred njena sneha, moja hči, tvoja sestra, in poleg nje njen sin, moj zet, tvoj svak? Ali naj zdivjam jaz sam zoper svojo kri in ugonobim vso rodbino zaradi sitnih muh prepirljive Gričarke? Ti, Cila, se zanašaj na Boga in poslušaj mene! Ali ti drugi ljudje tudi dobro žele, ni tako gotovo in jasno.»

Cila je popolnoma odobravalala očetovo stališče. Iz vsake njegove besede je čula očetovsko ljubezen in skrb in preverila se je, kako nevarno, pogubno bi bilo zanjo, če bi nastopil oče proti njeni gospodinji. Takoj bi morala ona od hiše proč in potem z Bogom, gorke nade! Kako hitro ohladi razdalja srca, ki jih je vnela bližina! Enkrat proč, dvakrat pozabljena.

To je sama sebi prav lahko dopovedala Cila; težje pa je bilo dopovedati Andreju, zakaj da ne more ustreči oče Gričarjevim željam. Sebe ni smela vzeti v misel Cila; nasprotstva med obema rodbinama ni mogla omeniti; samo ozir na mlado Korbinko Zešo je moral opravičiti njeno stališče. To je tudi pojasnila Andreju Cila s tako prisrčno zgovornostjo, da je uvidel fant, da oče res ne more nastopiti sam proti svoji hčeri.

Gričarje pa to ni zadovoljilo. Le še trdnejše korenine je pognal sovražni sum, ki je padel zdaj na

vse tri, na Korbinko, Zefo in Petana. Vsi trije so se zdeli Gričarjem zvezani, da izpodrinejo Cilo, kakor se že godi rado pri dediščinah, da dobo najpotrebnejši najmanj, če se že ne da odriniti popolnoma. Tako je dobila Zefa koč in zdaj naj bi dobila še denar. To ravnanje se je zdelo Gričarjevim tako krivično, tako grdo, da so si šteli v sveto dolžnost dognati stvar do konca.

Vnemale so jih govorice, ki so se širile po vasi. Prihajale so znanke s skrivnostnim smehom na stisnjenih ustih. Vsaka je pogledala najprej svetlo po kotih in mignila potem Gričarki, da ji hoče skrivaj nekaj povedati. Stopili ste skupaj; ena je šepetala, druga poslušala in ježno segala vmes, da je to preveč, da je nesramno obrekovanje, ki ga ona ne bo trpela več.

Kaj da se govori, to je zvedela Gričarka sproti vsak dan, kdo da govori, tega nikoli; to vse se je zavijalo v gosto meglo; nobena ženska se ni mogla spomniti, kdo da bi bil pravzaprav rekel tako, tudi ni hotela nobena hoditi za pričo ali delati zdrahe; vsaka je pričakovala, da ne bo govorila Gričarka naprej ali celo nje imenovala, ki ne ve sama nič, ampak je le hotela njej ustreči, in v zahvalo ji ona vendar ne sme nakopati sitnosti.

Zdaj je šlo Gričarjem za dobro ime, za razžaljeno čast; toda koga prijeti, ko se jim je vrivala misel, da obrekuje vsa vas, dokazati se pa ne more nikomur nič! Ej, kako pazljivo so začeli zdaj gledati po obrazih, če se ne drže zaničljivo ali porogljivo, vleči na ušesa, da bi ujeli kakšno sumno besedo, obračati nedolžne pomenke! Če sta šepetala dva vaščana med seboj, je bila prepričana Gričarka, da govorita o njej; če sta se ločila, ko se je približala ona, ju je pač razgnala slaba vest; če sta umolknila, sta že vedela, zakaj. Zdelo se ji je, kakor da bi se bila zarotila vsa vas proti njeni hiši. Tega življenja ona ni mogla prenašati, zlasti ker je bila še v vednem strahu, da se zagovori v razburjenosti, da reče kakšno besedo preveč in stisne sama nasprotnikom orožje v roke. Kolikrat je že moral kdo preklicevati

in obžalovati pravično besedo, prositi odpuščenja, da je govoril resnico, in zahvaljevati krivičnega tožitelja, da ni bil kaznjen zaradi pravice in resnice! Nekaj se je moralo zgoditi. Gričarka je začela sama napeljevati pomenke tako, da bi lahko prijala katerega za besedo. Toda ljudje so postali oprezní, besede gladke in polzke, da so se izmuzovale iz rok. Vsak je samo slišal; vedel ni nihče nič, še tega ne, kje, kdaj in od koga da je kaj slišal. Najrajša bi bila ovadila Gričarka stvar sama. Toda ali se je to spodobilo za pošteno, ugledno hišo? Ali ne bi izzvala sama mučnega preiskovanja, kjer bi letel sum tudi nanjo? Ali se ji ne bi podtikala zavist in sovražnost? In kaj je brigala njo ta zadeva? Če je bilo Petanu vse prav, naj bi bilo še njej. Tako bi govorili ljudje in še to, da je imela Korbinka vendar nekaj pravice do denarja, ker je gostovala Urša toliko let v njeni hiši, ker je tašča njene nečakinje. Korbinki bi odpustili ljudje, če bi bila tudi res vzela denar; njej bi zamerili tudi ovadbo.

In vendar niso mogli mirovati Gričarjevi; preveč so se bili zagrizli v neprijetno zadevo.

»To mora iti naprej, naj stane, kar hoče,« je dejala Gričarka in učila Andreja, kako da naj govori s Cilo; mevžastega Petana da naj deneta kar v kraj: Cila mora vzeti sama stvar v roke; zakaj njej se godi krivica. Namigne naj Andrej postrani, kako čudno je, da se brani Petan ne samo tožbe, ampak celo ovadbe; če ni zopet vmes tihe zveze, ki je prej ogoljufala Cilo za hišo in jo hoče zdaj oslepariti za doto; Cila naj se potegne za svojo pravico, in vsi poštene ljudje jo bodo podprli.

Andreja ni razveselilo to naročilo. Privoščil je iz vsega srca Cili podporo, kakršne je bila tako potrebna; a zadeva se mu je videla čimdalje bolj zavita in zmetena. Ali se je zmotila njegova mati, ali je res kdo kradel, kako bi se dalo to dognati? In če je kdo vzel, kje bodo iskali? Vendar je izpolnil materi željo in prigovarjal zopet Cili, da naj ustreže tem željam ali, če hoče, tem muham njegove matere.

Cila se je razžalostila, ko je slišala te prošnje. V spominu je bila ohranila modre besede očetove in po njih se je ravнала. Zdaj naj pa stori ona, česar si ni upal storiti oče, da ne bi škodoval svojim otrokom. Res, da ji je bila storila Zefa z očetovo pomočjo krivico; toda vedno jo še lahko poravna; ali bo pa ona kaj boljša, če poskusi škodovati sestri? Sebi najbrž nič ne bo koristila; zasejala bo samo nepotrebno sovraštvo. Oče jo bo sovražil, sestra preklinjala, Korbinka vrgla na cesto, in kdo se bo usmilil nje, ki se ji ni smilil ne oče, ne sestra! Tako nesrečo bodo rodile te čenče, ti marnji, ki so morda brez vsake podlage. Omenila je Cila, kako hudo bi delo njej, če bi morala tako čudno ravnati s svojo sestro in s svojo gospodinjo, in kam da se bo obrnila potem, ko bo morala iti od hiše in bodo vsi ljudje s prstom kazali za njo, hudobno sestro, hudobno deklo.

Ti razlogi so se zdeli Andreju tako važni, da se je začel sam natihem hudovati na svojo mater, ki je prej zapodila Cilo iz svoje hiše in dela zdaj na to, da izgubi še drugo službo. Stisnil je Cili roko, presil, naj nikar ne zameri, da jo nadleguje; naj pa ne stori v tej zadevi nobenega koraka, ker mora on še govoriti s svojo materjo.

In prav resno je govoril Andrej z materjo, ker ni mogel več krotiti čuvstev, ki jih je toliko časa zadrževal, ker se je moral potegniti za Cilo, ki je že toliko trpela zaradi njega in se ji je zdaj nalagalo novo trpljenje.

»Od nas ste jo zapodili, mama,« je dejal poln srda in žalosti, »ne zato, ker bi ne bila pridna ali zvesta, ampak zaradi mene, ker je jaz nisem zaničeval kot hčer ubogega kočarja. Ali je to njena krivda? Da pa je dobra in poštena kakor katerasibodi, zato naj zahvali samo Boga in sebe. In če sem jo jaz rad videl, ali je to zakrivila ona? Umikala se je moji ljubezni, kakor da bi vedela, da se umika s tem Vašemu sovraštvu. Umekniti pa se temu ni mogla; doseglo jo je in pregnalo od hiše. Trpela je zaradi mene, in če bi šlo po Vašem srcu, bi trpela še več, bi morala iti po svetu, Vam izpred oči. Tako jo

bom jaz pozabil, ste si mislili Vi in se slepili. To Vam jaz danes povem. Jaz bi bil šel za njo, po svetu. Toda Korbinka je bila bolj usmiljenega srca; ta Vam je prekrižala srčne želje, in Cila Vam jih je prekrižala, ko je rešila mene, da se nisem razbil v Mrzli grapi; zakaj če bi se bil jaz ubil, bi se bili Vi odkrižali Cile.«

»Oh, nikar tako, Andrej!« mu je segla v besedo užaljena mati. »Nikar mi ne trgaj srca! Bog mi je priča, da sem bila v skrbeh samo za tvojo srečo. Ti ne poznaš ljudi nič, sodiš samo po videzu in ne veš, kako se znajo takšna dekleta hliniti, dokler ne dosežejo svojega namena. Potlej se pa pokaže, kakšne da so v resnici in kako da znajo računati. S kratko pridnostjo si kupijo dolgo lenobo; par let ponižnosti in pohlevnosti jim zagotovi potratno ošabnost za vse življenje. Ker se je morala prej zatajevati takšna ženska, se potlej znaša. Ali bi ti rad gledal, kako bi ona, ki ne bi prinesla k hiši pod milim Bogom nič, odrivala od mize tvojega očeta, tvojo mater, brate in sestre in se šopirila po naši hiši?«

»Oh, mama, Vi pravite, da sodim jaz po videzu; po čem pa sodite Vi, da tako govorite? Če bi bila Cila kot dekla ošabna, ali bi sklepali Vi, da bo kot gospodinja ponižna; če bi bila zdaj zapravljiva, ali bi smeli pričakovati, da postane pozneje varčna? In kdaj se je Vam hlinila? Ali je pobrala že kako stopinjo za menojo? Jaz hodim za njo, jaz, in Vi me pošiljate za njo zaradi Korbinke in zaradi Petana. Pač, enkrat je skočila za menojo; to je bilo na Hribu.«

»Zato je dobila svilnato ruto, ki je veljala tri goldinarje in pol.«

»Da, svilnato ruto, kakor jo dobi dekla, kadar prodaste kravo, v Vaših očeh imenitno, nezasluženo plačilo kakor vse, kar storite Vi zanjo. Kar pa stori ona, to je brez pomena, takorekoč dolžnost. Kaj to, če zahtevate Vi sedaj, da naj se ona zameri svoji gospodinji! In če izgubi zopet službo, to in pa nič, Oh, mama, kako ste Vi čudni!«

Gričarka je bila v stiski, ker je uvidela, da je njena zahteva za Cilo res nevarna, še bolj pa, ker je zdaj vedela, da je trmasti sin že tako zapleten, da ga bo težko spametovati. Kaj ji je pomagalo, da je odslovila Cilo? Oddalila je njo za par korakov od sina, sina pa, ki mu je podžgala trmo, za dan hoda od sebe. In kaj, če bi šel tudi sin od hiše! Mladina je dandanes vsa na škripcih. Tujci k nam, domačini v tujino.

Mati se je vdajala polagoma sinovim razlogom. Svitalo se ji je nekako v glavi, da je samo prijazna sreča preprečila, da ni šla Cila iz Šmihela. Če bi bila šla, bi bili Gričarjevi izgubili sina, ki bi bil odšel po svetu ali pa se ubil v Grapi. Ta možnost je stopila materi tako živo pred oči, da jo je pretresel mrz in ji zrahljal trdo srce. Pokazala vendar tega ni sinu; posvetovala pa se je z možem, ki je tudi spoznaval, kako rastejo z otroki skrbi. Obema je bilo srce težko, ko sta gledala, kako mešajo Petani, ta živa nesreča, njih račune; Zefa je bila vzela hčeri ženina, Cila hoče vzeti staršem sina. Kako preprečiti to drugo nevarnost? S silo se ni dalo nič opraviti; prijazno prigovarjanje bi morda izdalo več, zlasti ko se mladenič nekoliko naveliča malo imenitne izvoljenke in izvoljenka čakanja. Spoznala sta oba, da je vse eno, ali služi Cila pri Korbinki ali pri njih; to poslednje se jima je zdelo celo priličnejše, ker je bilo nadzorovanje lažje. Vsa zadeva pa je bila zašla na napačen tir. Začel se je bil razgovor o Uršini dediščini, končal pa s srčno zadevo Andrejevo, ki je prišla, nezaželjena, s strahom pričakovana, vsem prezgodaj na vrsto.

Ko se je bila pomirila Gričarka, so se obrnile njene misli z novo silo v staro mer, in ker je bila sklenila, da vzame, če bo treba, Cilo nazaj v službo, ni bilo nobenega pomisleka več, zakaj bi se ne potegnila Cila za svojo pravico, naj bo to komu ljubo ali ne, brez ozira na posledice. Prijazno je razodela te svoje želje Andreju in namignila, da se ni treba Cili nič bati, ker dobi takoj pri njej zavetje, če bi ji hotela nagajati Korbinka; o drugih stvareh se bo

govorilo pozneje; on naj se samo ne veže prehitro; zakaj mlad človek misli danes tako, jutri Bog ve kako.

Andrej je bil zadovoljen sam s seboj. Moško je bil branil svoje stališče, odbil krivične napade in si olajšal srce. Materin opomin je budil več nade ko strahu, in čim bolj ga je obračal Andrej, tem bolj je ginil strah. Povoljnejše mu sploh ni mogla odgovoriti mati; vsega ni mogla takoj popustiti, ker bi se zdelo, da jo je sin ugnal; a izbero je prepustila njemu; svari ga samo, da naj se ne prenagli. Nič bati! Za oklice se nič še ne mudi.

S tako veselim ponosom še nikoli ni govoril Andrej s Cilo ko zvečer po tem razpovoru. Tudi dekletu so se svetile oči, in hvaležna je stisnila roko Andreju, ki ji je vedel toliko povedati, kako da je stvar zdaj napeljana, da ni razen nekoliko čakanja nobene ovire več; čakata pa lahko oba, ker sta še mlada in se zanašata drug na drugega; materi da je naravnost žal, da je šla Cila od hiše; čim prej se vrne, tem ljubše bo vsem; zato naj se ona kar nič ne boji gospodinje; čim huje se bo zamerila tej, tem bolj prikupila novi. Kako da naj naredi ovadbo? To se bo spisalo vse pri Gričarju; ona naj samo pride podpisat, kadar jo pokliče skrivaj Andrej.

Vse pomisleke je izbil Cili iz glave mladenič, ko ji je dokazal, da pelje samo ta pot do srca njegove matere, njene bodoče tašče, če Bog dá; da mora ona toliko ljubezni že izkazati svojim ljudem, da se zanje bolj zmeni ko za tujce. Ali se je sestra kaj ozirala nanjo? Ali ne bo on njej kmalu bliže od sestre? In sploh, kaj pa je prizadeta sestra? Če ni dobila tistega denarja, je stvar ne zadene nič; če ga je pa dobila, se spodobi, da vsaj deli s sestro in je ne prikrajšuje naprej. Zatorej če ga ima ona res rada, naj mu stori to majhno uslugo, naj ustreže materi, ki se je vdala njegovim prošnjam. Koliko ovir, koliko težav bi nastalo, če bi se ustavljala mati njuni ljubezni; kako hudo je, kako malo sreče obe-tajo zveze, ki se sklepajo prek materinega srca!

To prigovarjanje je bilo odveč, ker je bila Cila že sklenila storiti, kar so želeli Gričarjevi, prepričana, da se jim z največjo uslugo ne more zadosti zahvaliti za srečo, ki se ji je obetala. Z zatrdilom, da naj se zanese Andrej nanjo brez skrbi, se je poslovila, ker se je sramovala kazati radost, ki je kipela v njenem srcu. Sreča, ki se ji je bila pokazala z nejasnimi obrisi v megleni daljavi, se je bližala, obličevala, stala mlada in lepa pred njenimi očmi. In kako poceni jo je dobila ona, to je spoznala, če si je predstavljala, koliko bi bila pripravljena še trpeti zanjo. Zdaj pa jo je zaklenila v svoje srce, da bi je ne zagledala zavist, ki ne privošči zadovoljnosti ne sebi, ne drugim; le kadar je ni videl nihče, se je smejala sama sebi in sklepala od blaženstva roke in hvalila Boga, ki je vse tako srečno obrnil.

Svojih nad tudi očetu ni hotela razodeti; pač pa mu je morala povedati, da bo ona sama ovadila vso sumno zadevo; zakaj pripraviti ga je morala, da ne bi bilo pozneje iznenadjenja. Zamere se ni bala ona nič; kaj bi se je bal on?

Očtov dom ni bil več tako prijazen, odkar ga ni urejala Cilina roka. Po mrzli sobi je bilo vse razvlečeno, postelja razdrta, po mizah in stolih krpe, papir, ostanki jedi, vzduh prepojen s kislomezkim duhom slabega tobaka. Gospod Petan je sedel, ko je vstopila tistega večera Cila, razmrščen, neobrit pri oknu, zavrt v debel plašč z ovratnikom pokoncu.

»Kaj si prišla, Cila?« je nagovoril hčer in jo gledal iznad naočnikov.

»Zaradi tistih reči sem prišla,« je dejala Cila, obrisala stol in sedla, »ki sva jih imela oni dan v mislih, zaradi Uršinega denarja.«

»Ali še ne miruješ?« je dejal on nejevoljen. »Ali ti nisem že dopovedal, da je najboljšo pustiti to zadevo pri miru?«

»Jaz sem se premislila in bom naredila sama ovadbo.«

»Tega ti ne boš naredila, če si moja hči, ker ti jaz to naravnost prepovem.«

»Jaz se ne bojim nikogar, naj se zgodi, kar hoče, če izgubim tudi svojo službo. Naj se izpriča resnica, in naj trpi, kdor je kriv. Če pa ni kriv nihče, naj se naredi konec obrekovanju in natolcevanju.«

»In sestra se ti ne smili nič, ki se je komaj nekoliko sprijaznila s taščo?«

»Ali sem se jaz kaj smilila njej, ko mi je vzela kočo? In če dobi zopet ona denar po Urši, ali nisem zopet jaz prikrajšana? Da bi se ona katerikrat ozrla name, tega ni pričakovati; naj se torej jaz enkrat ozrem sama nase.«

»Ampak ti škoduješ tudi meni. Jaz bom trpel zaradi tebe, ker ne bom dobil nobenega dela več.«

»Od Korbinovih ga nimate tako nič, Gričarji Vas bodo pa še rajši imeli, in drugi se ne bodo brigali nič za te zmešnjave.«

»Ali veš ti, česa se jaz bojim? Ti si rekla, da se ni Zefa nič ozirala na tebe, da je brezobzirna, in to je res. Ali misliš, da bo pustila mene tukaj v tej borni kočici, če se ji midva zameriva? Odpovedala mi bo stanovanje, vrgla me bo na cesto, in kam naj se potem jaz siromak obrnem? Pazi, Cila, da ne odješ ti sama svojemu očetu bornega koščka kruha, ki mu je še ostal! Ti veš, kako hudo je, če nima človek doma. Toda kaj ti, ki si mlada! Jaz pa sem star, in ta nesreča bi bila moja smrt.«

Cili je bilo hudo, in premišljevala je, kako bi odgovorila očetu. Gnala si je k srcu njegovo stisko, čutila že kesanje, če bi mu res ona nakopala nesrečo. Na drugi strani pa jo je vabila in osrčevala nada, in težka žrtva se ji je zdelo zavreči svojo gotovo srečo zato, da ne bi morda zadela kakšna škoda očeta. Saj je bilo tako negotovo, najbrž samo namišljeno, česar se je bal oče. Cila mu vendar niti te morebitne škode ni hotela prizadeti. Zatrčila mu je, da ne stori nobenega koraka za Gričarje, ako se ti ne zavežejo, da bodo vzeli očeta pod streho, če mu odpove Korbinka ali Zefa stanovanje.

Petana niti ta obljuba ni pomirila. Tarnal je, kako se drži nesreča še vedno sestre Urše. Dokler

je živela, ni bilo miru, in za dediščino je zapustila sorodnikom prepir in sovraštvo. Če pa je res zapustila še kaj drugega, je dedič on, samo on; drug se nima nihče mešati v njegovo zadevo.

Cila je menila, da se hoče ona le toliko mešati, da se izkaže resnica in da pride oče do svoje pravice, in kdo more zameriti otroku, ki se potegne za očetove pravice.

»Lepo te prosim, Cila,« je dejal oče, »pusti pri miru to reč! Jaz sem odpustil vsem, ki so meni storili kaj hudega; odpusti jim še ti!«

»Tistim pač, ki so meni kaj storili; čemu pa še tistim, ki so storili Vam krivico? Kaj bi bilo, če bi sodnik rekel tožniku, da se mu je krivica res zgodila, toda on jo odpušča zločincu? Čemu pa so sodišča?«

»Ljuba moja, ti nisi sodnik, Bog bo sodil.«

»Seveda, če ne moremo priti na tem svetu do pravice. Če si jo pa lahko poiščemo tukaj, si jo moramo poiskati, da dobe krivičniki priliko, da poravnajo krivice, preden stopijo pred božjega sodnika. To sem Vam hotela povedati, da Vas ne iznenadijo dogodki. Jaz pa grem svojo pot.«

»In me nočeš poslušati?«

»V tej zadevi ne, ker ne vidim pametnih razlogov.«

Petan se je jezil, pretil, nazadnje prosil; toda Cila se ni dala preprositi, ker se ji je zdela prepoved res neutemeljena. Vstala je, da se poslovijo; on pa jo je zadrževal, govoril o četrti božji zapovedi in njenih obljubah, tako da je posilil Cilo jok. Potem se je zopet razjezil Petan in grozil, da ne sme stopiti Cila več pred njegove oči, če mu naredi to sramoto.

»Kakšno sramoto vendar, oče?« je ihtela hči. »Saj se ni treba sramovati tistemu, ki je bil oškodovan, okraden.«

V strahu, da ne bi prošnje in grožnje podrle njenega sklepa, se je obrnila Cila in šla. V obupni stiski je skočil oče za njo, jo ujel za roko in jo začel rotiti, da naj se ga usmili. Poklekni je hotel pred njo, da bi ga uslišala. To vedenje se je zdelo Cili tako čudno, da ji je prišlo na misel, da je oče morda

preveč pil. Kako bi mogel počenjati sicer take reči zaradi malenkosti, ki njemu najbrž ne bo prizadela najmanjše sitnosti. Zavračala ga je, da je vse prazen strah, kar si on domišljuje; ona pa mora ravnati tako, kakor se ji prav zdi, in odgovarjala bo sama.

»Neusmiljena hči, ki postavljaš očeta na sramoto,« je prosil Petan, »kaj sem ti vendar storil, da ravnaš tako z menoj?«

»Oh, ne govorite tako čudno, oče! Jaz Vas ne morem umeti.«

»Torej poslušaj me in stori potem z menoj, kar hočeš!« je hitel oče poluglasno. »Ampak obljubi mi, da ne boš povedala nikomur, kar ti bom jaz odkril. Ti si me prisilila; na tebe pade odgovornost. Torej, da boš vedela, jaz sem pobral tisti denar, ki je bil ostal po Urši. Toliko ni bilo, kolikor govore ljudje; a naj bo, kolikor hoče, moje je bilo kot zapuščina moje sestre. Toda kaj, ko se ti mora prisoditi vsaka stvar po sodišču, da postane tvoja! Torej če hočeš mene osramotiti, mene spraviti pred sodišče, meni nakloniti obsodbo, daj, naredi ovadbo, da bodo spoznali vsi Šmihelci tisto dobro, hvaležno hčer, ki tira sama svojega očeta pred sodnika!«

»Ne bojte se, oče! Jaz Vas ne ovadim,« je dejala Cila tiho in omahovala potrta, uničena po zmrzlem snegu proti vasi. Po ušesih so ji zvenele čudne besede, in po glavi so begale pred njimi preplašene misli, in srce se je krčilo v bridkosti. Kakor nezavedna je opravila doma, kar ji je bilo še ostalo dela, pogasila luči, ker se je bila družina že spravila spat, se naslonila na okno, sklenila roke in gledala v tiho, temno noč, zavito v meglo, ki je ni mogel predreti nobene zvezde svit. Vse temno, vse mirno, kakor smrt. Cila se je stresla in se ozrla po veži. Nobenega glasu ni bilo slišati. Skoz okno je soplja zimska noč, in mrzla groza je izpreletela Cilo. Obrnila se je, meže od strahu, po znanih stopnicah, otipala na hodniku kljuko spalnice in vstopila oprezno. Tovarišici sta spali trdno. Cilo je pomirila zavest, da ni več sama. Da bi se ogrela, je legla v posteljo in skrila glavo pod odejo. Zdaj pa so se

začele zbirati in vračati zbegane misli in polniti srce s tako grenkimi čuvstvi, da je drhtelo vse telo od ihtenja, in neutešne solze so močile blazino. Zdaj je čutila Cila, kaj je sreča, kaj so nade. Slepila, ki mamijo nekaj časa, da se tem bridkeje čuti pozneje muka; puh in pena, ki jo razprši prva sapa. Zakaj, zakaj se je vdajala ona tem nadam! Zakaj ni živela oprazna, previdna mirne dni, v skrbi samo za stara leta! A tako živo so cvetle, tako sladko so dehtele nade; kdo bi si bil mislil, da bodo rodile tako grenak sad! — Proti jutru šele je premagalo utrujeno telo razburkanega duha, ki je v spanju še pretresal tesno bivališče.

Drugega dne je dejala gospodinja Cili, da naj ostane v postelji, če ji je slabo; ona ji bo skuhala čaja, da se dobro spoti. Cila je menila, da bo vse samo prešlo, šla po svojih opravkih in si izbijala iz glave brezplodne misli in čakala strahoma, kdaj jo pokliče Andrej. Polagoma se je vdala v izpremenjene razmere. Če mi je namenjena sreča, si je mislila, se bo še ozrla name; če ne, pa v božjem imenu! Padla ji je v glavo nespametna misel, da bi stvar zavlekla. Morda se vse pozabi, morda se premislijo Gričarjevi. Zato se je umikala Andreju in pazila, da ni mogel z njo govoriti na samem. Videla in čutila pa je, kako jo išče z nejevoljnimi očmi, kakor da bi slutil, kaj da mu bo povedala. Ko ga pa nekaj dni ni bilo k hiši, ga je pogrešila ona in kar zakoprnela je, da bi zopet prišel, da bi padla odločitev. Zakaj mučiti jo je začela negotovost, kako da sprejme on sklep, ki ga ona še utemeljiti ni mogla.

Prišel je Andrej zopet in jo vprašal, zakaj da se mu umiče. Cila je gledala proč in ni vedela nič odgovoriti. Vprašal je, če še misli na to, o čemer sta se dogovorila. Molče je prikimala Cila in se ozrla vanj.

»Stopi drevi, kadar utegneš, k nam, da podpišeš!« je dejal Andrej.

»Ne zameri, Andrej,« je prosila ona tiho, »da sem se premislila! Jaz ne podpišem.«

»In zakaj ne?«

»Usmili se me in nikar ne izprašuj!«

»Čudno, ko si vendar obljubila. Toda kakor hočeš; tvoja volja, tvoja pokora.« Fant se je obrnil in šel, hud na nepremišljenega, trmastega dekleta. Spominjal se je še vseh pomislekov, s katerimi se je bila ona branila; a nijeden se mu ni zdel važen; tudi ji je bil on že vse izpodbil, in ona mu je bila obljubila, da mu izpolni materino željo. In zdaj je snedla besedo, brez vzroka, brez razloga; saj se ji niti ljubilo ni, da bi se opravičila, tako neumno svojeglava.

Malodušen, nejevoljen je prišel Andrej domov, kjer so čakali njega in nje. Ko pa je povedal, kako da je opravil, se je oče porogljivo zasmel; mati je rekla: »Korbinka jo je pregovorila. Le meni verjemi! Ona že ve, zakaj. In da Cila rajša njo posluša ko nas, ni nič čudnega. Potuhnjena je bila odnekdaj in meni nikoli všeč. Če pa je že zdaj takšna, kakšna bo šele pozneje!« Sestra ni rekla nič; natihem pa se je veselila, ker je upala, da se zdaj razdere zveza, ki se je zdela njej neprilичna.

Andreju je bilo hudo, ker ni mogel zagovarjati Cilinega ravnanja. Čim bolj je obračal čudno zadevo, tem bolj mu je postajala nejasna, ker ni mogel najti nobenega pametnega razloga, dasi jih je iskal s toliko ljubeznijo; tem bolj je pa tudi rasla njegova nejevolja. »Takšna je torej ljubezen,« si je dejal, »ki se brani vsake žrtve! Kaj žrtve! Majhne usluge. Kaj pa misli dekle! Če se kdo žrtvuje tukaj, ona se ne.«

Nejevolja je zbudila Andreju ponos, ki je tako hitro rastel iz njegovih vrlin, da so se komaj še videle Ciline. Kakor da bi gledal te skozi narobe obrnjen daljnogled, tako so se bile oddalile in skrčile. Kaj tista rešitev! Saj se je bil vendar on sam obdržal za grmovje in sam bi se bil najbrže tudi rešil ali vsaj držal bi se bil toliko časa, da bi ga prišel reševati, kdor bi hotel.

Človek, ki se zaveda svoje popolnosti, ni z nikomer zadovoljen in se čuti vedno osamelega. Tako je osameval Andrej, nejevoljen na domače in

na Cilo. Da so se domači tudi jezili na Cilo, mu ni bilo všeč, ker je bil prepričan, da vodijo lepi, čisti nagibi nejevolje samo njega. H Korbinovim ni hotel več iti, ker je imel svoje opravičene razloge, preverjen, da odobravajo starši njegovo ravnanje iz umazanih razlogov. Tudi za drugo družbo ni maral; žel je zato pohvalo staršev. Kolika sebičnost! Andrej je postopal sam, zamišljen po dvorišču, po hlevih in se dolgočasil. Polagoma mu je začela presedati popolnost, in začel je zopet premišljevat, kaj da bi storil, ali bi šel zopet h Korbinu ali ne. Na obe strani so se mu vrivali razlogi. Ali naj gre in se naredi neumnega? Ali se ne bo osmešil? Ali naj prosi odpuščanja on, ki je bil razžaljen? Toda čim dalje odlaša, tem težja bo pot. Oh, kako sam je bil Andrej! Drugi so se zabavali v družbah; on je zehal doma. A kakor so se zdeli drugi pusti njemu, tako on drugim, ki so le čakali, kdaj da prejdejo muhe.

Nekega dne pa so dobili starši pismo od gospoda Strade, ki jim je zaupno naznanjal, da mu je pisal Andrej, da bi šel rad k njemu na Goriško za žagarja; o tem da sta se že menila, ko je bival on na letovišču; starši da naj ukrenejo, kakor se jim zdi prav.

Starša sta takoj ugenila, odkod da piše veter, in ker sta želela oba, da bi se sin izmotal iz mreže, kamor je bil zašel, nista preveč branila, ko jima je sam odkril svojo namero.

IX.

Ivan se je bil vrnil s svojo mlado ženo s popotovanja po južnih deželah in pripeljal s seboj velik zaboj raznovrstnih nepotrebnosti za dom in za spomin znancem in znankam.

»Oh, kolika razlika med Firenco in Žvarovljami!« je vzdihnila Zefa, ko je snemala doma klobuk in odlagala plašč. »Kako pusta bo tukaj zima!

Ali bi ne bilo lepo, če bi šla midva še za en mesec v Ljubljano? Gledališče, koncert, ples, to je življenje. Ali tebe nič ne miče, Ivanček? Premisli moj nasvet! Priprav bi ne bilo treba za odhod nič, in stalo ne bi toliko; zakaj živeti morava tukaj tudi.«

Ivan je resno odkimal in menil, da ona ne zna ceniti denarja.

»Jaz denarja?« se je zavzela Zefa. »Kdo pa je bolje kupoval kot jaz? Kar sva pripeljala s seboj, sem vse jaz izbrala in kupila.«

Na jeziku so bile Ivanu trpke besede; toda premagal se je, ker je menil, da se bo izlepa laže privadila ženka gospodinski varčnosti. Imel je namreč pripravljen že ves učni načrt za vzgojo, kakršne je bila Zefa, kakor je bil Ivan kmalu razvidel, hudo potrebna. Saj si še svojega dostojanstva ni bila prav v svesti mlada gosa. Kazala je zdaj preveč, zdaj premalo ponosa, in oboje je spravljalo Ivana na popotovanju v nejevoljo in zadrego. Po gostilnicah bi se bila ona najrajša zabavala z natakariji. Imela je za norca zdaj tega, zdaj onega; marsikateri pa je odgovoril tako po domače, da bi ga bil Ivan najrajši klofotal. Tega pa ona ni pustila.

»Jaz ga bom tako izplačala,« je dejala, »da bo debelo gledal, da ne bo vedel, ali je dedec ali babica. Jaz ne ostanem nikomur nič dolžna.«

Kaj se je brigala ona za znamenitosti, za umotvore v Benetkah, Padovi, Firenci? Najrajša je gledala mlade Lahe, ki so se za majhen denar prekopicavali ali z opicami in dudami beračili, glumače, ki so ogenj žrli, nože požirali in se z belimi mišimi skazovali. Kupovala je z otročjo dobrodušnostjo vsakovrstno drobnjav, čaše z mamili, slepiva zrcala, podobne, ki so se dale naviti, da so zagodle znane poskočnice.

To je zdaj razstavljala doma in se čudila, da se noče zabavati z ljubkimi igračicami Ivan, da rajši pregleduje, kako gre gospodarstvo. Za to so vendar najeti in plačevani hlapci in dekletke.

Ivanu pa je bilo srce težko in glava polna. Domišljija mu je bila slikala Zefo kot imenitno gospo-

dinjo, ki bo povzdignila vso hišo, odvzela njemu velik del skrbi, s pridnostjo in varčnostjo nadomeščala doto, oskrbela obema prijetno domačnost in dokazala zavistnim zabavljajem, kako prav da je storil Ivan, da jo je vzel. Zdaj pa se ni hotela dotekniti nobenega dela. Posedala in postopala je v spalni obleki po prijetno topli sobi, prestavljala po nepotrebnem pohištje, se kratkočasila z igračami, brala neumne knjige, češ, da se izobrazuje, gledala skozi okno, kako se drsajo in kepajo otroci, kako smuče sani po cesti, kako teče Bistrica, in vabila Ivana, naj se zabava z njo.

»Ali ne greš nič pogledat v hlev?« je dejal Ivan.

»Oh, kjer je tako gost in slab zrak,« je vzdihnila ona.

»Ali pa doli goste pozdravit?«

»Me tudi nič ne miče. Pijancev sem tako sita, da hvalim Boga, da mi ni treba več hoditi mednje.«

»Kuharica je vprašala, kaj da naj pripravi za večerjo.«

»To bi morala vendar ona sama vedeti. Naj izbere in odloči sama. Ali ni prijetno, Ivan, če se dava midva presenetiti in ugibljeva pred kosilom in pred večerjo, kaj da je skuhalo? Takšne stvari, Ivan, morava prepuščati poslom. Čemu pa jih drživa? Gospodar in gospodinja se ne smeta mešati v malenkosti. Če grem jaz v kuhinjo, imam tudi več škode ko koristi, ker se mi umaže obleka. Kako pa se kadi notri! In duh po zelju, po repi, in če se kaj prismodi, tudi ni prijeten. To mi boš potrdil, Ivan. Ostani torej pri meni!«

Ivan je zmignil z rameni in odšel, nejevoljen sicer, a s trdnim sklepom, da izučil ljubo ženko, ko pride prava prilika; izlepa seveda in polagoma.

V pivnici je sedelo par možakov, ki so tožili čez slabe čase, težke davke, kako je vse poceni, kar prodajajo sami, kako drago, kar morajo kupovati, in zahtevali odločno, da pokaže Ivan svojo gospo, da naj pride gospa Zefa pit, ko se vendar poznajo. Ivan se je izgovarjal, da je še trudna od potovanja, in pri-

povedoval, kaj je vse videl po svetu. Nekaj so mu verjeli gostje, vsega pa ne, ker so bili zaradi gospodinje, ki se ni hotela pokazati, bolj drenove volje.

»Moška je postala,« je dejal eden, ko so odhajali.

»Ej, bomo pa še mi,« je dodal drugi. »Saj gremo lahko drugam. Kar se tiče števila gostilnic, je nekaj časa sem dobra letina.«

»In kaj nam je vse nakvasil o laških krajih!« se je jezil tretji.

»Ali misli, da smo tako neumni?«

Ko je drugega dne ob devetih zjutraj vstajala gospa Zefa in premišljevala, kaj da bi oblekla, jo je opozoril Ivan, da morata obiskati mater v Šmihelu, da naj se torej gorko obleče in dobro obuže.

»Peš vendar ne bova hodila!« se je začudila Zefa.

»Oh, te pol ure,« je dejal Ivan. »Prijetno se izprehodiva, da nama bo bolj dišala jed in da bova slaje spala.«

»Meni diši jed zmeraj dobro, in zastran spanja se nič ne pritožujem. Toda kaj jed, kaj spanje! Naše hiše čast zahteva, da se peljeva. Sanenec je izboren, in na saneh se voziti je divota, kakor bi rekel tisti hrvaški slikar, ki sva se seznanila midva ž njim v Benetkah. Ali še veš, kolikrat je rekel, da sem jaz divna? Jaz sem pa zmeraj rekla, da nisem nič divja. In tisti laški portir — ali se ga še spominjaš? — ki mi je rekel: O che bella! Bela in rdeča, sem mu odgovorila jaz.«

To je bilo prijetno žvrgolenje; Ivan se ga je pa bil že naveličal. Vedel je, kako malo se bosta prikupila materi, če ne prideta peš; zakaj njej se bo zdelo to bahaštvo in potrata, ker bi se konji lahko porabili za drugo delo; zato je ugovarjal želji svoje ženke, ugovarjal v svojem moškem srcu, z besedami seveda se je vdajal; zakaj trinog on ni bil, in načelnega pomena ni imelo vprašanje.

Oh, kako je bila vesela gospa, da se bo mogla pokazati v vsej svoji krasoti ali, kakor bi bil rekel tisti hrvaški slikar, divoti strmečemu šmihelstvu!

Koliko časa je pa tudi moral čakati Ivan, da se je oblekla! Krila so zašumela, baršunasta jopica je tesno objela vitko telo, klobuk je zaplapolal od nojevega perja; zdaj še nekaj dišavine za robce in obleko, potem rokavice, boo in muf! Tako je prišumela gospa po stopnicah.

»Ah,« je dejala in poprijela krilo, »po veži bi morala tudi biti razpeta preproga.«

»In po hlevih,« bi bil kmalu rekel Ivan.

Zefa je bilo na moč všeč, da so ljudje postajali in zijali vanjo in njen klobuk, Ivanu pa nič, ker je slutil, kaj da govore.

»Oh, Ivan, moje darilo za mamico!« je vzkliknila Zefa na saneh, ko ji je Ivan toplo zadelaval noge.

Ivan je skočil v prvo nadstropje in prinesel v ličnem zabojčku gramofon, ki ga je bila kupila Zefa za Šmihel.

Kraguljci so zažvenkljali, in sami so zdrčale proti Šmihelu.

»Ti, Ivan,« je dejala Zefa in se stisnila k možu, »jaz bi pa navila gramofon, da bi godel med potom.«

»Oh, nikar, Zefa!« je branil Ivan. »Ljudje bi se nama smejali.«

»Zakaj pa da bi se smejali?«

»Nikar, nikar! Konj bi se začel plašiti.«

»No, dobro. Mamico bova pa presenetila. Ti jo boš zabaval; jaz bom pa skrivaj navila gramofon. To bo radost!«

»Zefa,« je dejal tiho Ivan, »daj lepo govoriti z mojo mamo in pristrčno! Saj znaš, če hočeš. Ona ima tako dobro srce, da se že smeš potruditi, da si ga pridobiš.«

»Ti si krivičen, Ivan,« je dejala žena in napela usta. »Kako moreš trditi, da se jaz nisem že zadoستي trudila?«

»Oh, saj ne pravim tega.«

»Slišati pa je bilo tako, Ivan, in jaz slišim dobro.«

Molčala sta oba, Zefa užaljena, da ji očita mož prevzetnost, kakršne si ni bila v svesti; v prah se-

veda se ne bo ponižala ona pred nikomer; Ivan nejevoljen nad toliko občutljivostjo svoje soproge.

V Šmihelu so drli ljudje vkup, ko sta se pripeljala Ivan in Zefa. Dolgo že ju niso bili videli in utegnili so, ker je bila zima.

»Kako pa, da sta se pripeljala?« je vprašala mati, ki je bila prihitela na prag, pozdravljala sina in sneho in ju peljala v sobo, da se ogrejeta. »Tako upadel si, Ivan!« je dejala in mu gledala v oči, ki jih je sin nekako umikal. Izražala je veselje, da sta se že vendar enkrat vrnila; a nekak oblak nejevolje ji je izpreletel obraz, ko je pogledala po strani našopirjeno sneho.

»Pojdimo rajši v gornjo sobo!« je menila Zefa.

»Ni zakurjena, ljuba moja,« je dejala mati. »Nič se ne boj! Samo en domačin je v pivnici, Tomažon.«

»Težak človek.«

»Ali pokličem Cilo?«

»Kakšno Cilo?«

»Tvojo sestro.«

»Ali je pri Vas?«

»Že dalje časa.«

»Pozneje, mamica, pozneje.«

V pivnici je sedel Tomažon, ki je kupoval eno kravo od Korbinke. Ivan ga je pozdravil, in mož je menil prijazno, če smo že doma in kaj je po svetu novega, in ponudil pijače. Ivan se je doteknil z ustnicami kupice.

»Še gospa,« je dejal Tomažon in pomeknil kupico Zefi, ki je ogorčena strmela vanj.

Ivan jo je opravičeval, da je ravnokar pila kavo doma.

»Ej, koliko litrov mi je nanosila na mizo v Žvavorljah!« jo je slavil mož. »In koliko grošev sem jaz pustil doli! In napitnino sem dajal tudi, kakor se spodobi. Kaj ni res?«

»Res, oče, res,« je dejala Zefa; »toda odtedaj se je izpremenilo marsikaj.«

»Za Vas se je izpremenilo, za mene nič. Toda kakor hočete. Silil ne bom. Vsak misli, da je njegova prava.«

Ivan in mati bi bila rada videla, da bi bila Zefa prijaznejša z ljudmi, Zefa pa, da bi ljudje bolj jemali v poštev izpremenjene razmere.

»Oh, mama, če bi Vi vedeli,« je dejala Zefa, ko je bila odložila plašč in klobuk, »kako prijetno se popotuje po Laškem, Vi bi se čudili, da sva se že vrnila.«

Mati je bila naročila v kuhinji, da se vina zavre, in stopila v klet, da prinese nekaj prigrizka; Zefa pa je vzela skrivaj iz zabojčka gramofon in ga navila. Ko se je vrnila mati, je zabučala hohnjava godba, da je nekoliko obrnil oči celo Tomažon, ki je bil že toliko izkusil na svetu, da se ni nikoli ničemur čudil.

Zefa je gledala s svetlimi očmi, kakšen da bo učinek. S Tomažonom ni bilo nič, in mati je samo pomilovalno napela usta; pod oknom pa so začeli postajati ljudje in poslušati; hlapec in dekla sta pritekla v pivnico, in za njima so rinili skoz priprte duri otroci, ki so drli skupaj iz vse vasi. Še enkrat je navila Zefa, in otroci so se prerivali že okrog mize. Potem pa je prijel Ivan ženo za roko, da naj miruje.

»To sem kupila za Vas, mamica,« je dejala Zefa.

»Ali ni škoda denarja?« je menila Korbinka in odpravljala otroke, češ, da so zdaj že vse videli in slišali.

»He, Korbinka, pusti burke,« je dejal Tomažon, »ker si že prestara! Povej naravnost zadnjo besedo! Ali daš kravo za sto dvajset?«

»Ne morem, Tomažon, ne morem.«

»Torej pa drugič, ko se premisliš.«

Tomažon je šel, zadovoljen, da ni še sklenil kupa, da so mu ostali še razlogi, da pride med tednom v gostilnico. Domači so ostali sami. Zefa je pripovedovala dogodke na popotovanju, o hrvaškem slikarju in laškem portirju. Korbinko je to zanimalo še manj ko Ivana.

»Kaj pa je doma novega?« je vprašal Ivan nepotrpežljiv.

»Urša je umrla,« je dejala mati.

»Kaj pa ji je bilo?«

»Kap jo je zadela.«

»Hvala Bogu!« je dejala Zefa. »Vi ste imeli velike sitnosti z njo, dokler je živel.«

»Še večje pa po smrti,« je vzdihnila Korbinka in pripovedovala, kaj da se ji je bilo zgodilo z Gričarko; kakšna sumničenja in natolcevanja da so se raztrosila po vasi, in koliko si je prizadela ona, da bi pregovorila Petana, da ovadi pusto zadevo; toda Petan se ozira najbrž na Gričarje; morda je celo zmenjen z njimi, ker je služila Cila prej pri Gričarjevih in je hodil Andrej za njo; in da ni neopravičen sum, se razvidi iz tega, da tudi Cila, ki jo je ona zadnje dni zelo nagovarjala, noče nič slišati o ovadbi kakor tudi oče nič.

»Sploh čudna rodbina,« je pripomnila Zefa.

»Ampak še to,« je dejala Korbinka. »Komaj sem začela jaz prigovarjati Cili, je izginil Gričarjev Andrej. Na Goriško pravijo da je šel, v Ajdovščino ali kam. Pri nas se še poslovil ni. To pa vem, da sta se dolgo razgovarjala s Cilo in da je imelo dekletke nekaj dni vse objokane oči. Nekaj mora to pomeniti. Ampak če je tudi pridobila Gričarka Petana in Cilo zase, ostaneš vendar še ti, Zefa, ki si kot nečakinja prizadeta. Tebe ne morejo izločiti, in za svoj denar se sme potegniti vsak.«

»In jaz se bom tudi potegnila,« je pritrdila Zefa. »Ta bi bila lepa, da bi ostala jaz brez deleža. Te Gričarje sem enkrat že ugnala. Saj veš, Ivan, kakšno reč so počeli zaradi Micike. Zdaj naj se pa zopet varujejo.«

»Odvetnika si bova vzela,« je dejal Ivan; »in jaz si že sedaj lahko natanko zapišem, kar ste Vi videli, mama. Paziti morate na besede, ker bo najbrž treba govoriti pod prisego.«

»Jaz se ne bojim nobene prisege,« je dejala Korbinka.

Ko so bili obravnavali to zadevo, so poklicali Cilo, ki je pozdravila gosposko sestro, a ni hotela sesti za mizo, češ, da se to ne spodobi. Potem so se

začeli poslavlјati, ker se ni hotela zbuditi prava dobra volja.

»Oh, Zefa, vzemi gramofon zopet s seboj nazaj!« je dejala Korbinka. Zefa pa se je branila, češ, da je zase kupila dva druga.

Ko sta sedala mlada dva na sani, jima je še naročala mati, da naj ne pozabita Uršine zadeve; ie proti drugim ljudem da naj molčita.

Molčala sta res oba vso pot, ker je čakal vsak, kdaj da izpregovori drugi. Zefi se je zdelo zamalo, da ni zbudil gramofon večje pozornosti, in natihem je dolžila moža, da se vleče bolj za mater ko za ženo. Ivan pa se je vdajal čuvstvom svojega razočaranja. Kako pridna in vljudna je bila Zefa poprej; kako hitro se je prevzela in omehkužila! In kaj bo, če se ne izpreobrne! Ona niti ne sluti, kako težko je njegovo gospodarstvo, kako obremenjeno z dolgovi in skrbmi. Parkrat ji je bil on pač namignil, da naj ne zapravlja tako nespametno; toda smejala se mu je kakor razvajan otrok, ker misli gotovo, da sedi z njim vred v denarju. Strože bi jo bil moral prijeti takoj v začetku, in razložiti ji bo treba kmalu denarne razmere, da se bo znala po njih ravnati. Saj sta vendar skupna gospodarja, in oba morata skrbeti za hišo; zakaj če eden nabira, drugi raztresa, ne bosta imela nikdar nič. Ona je tako otročje neumna, da se tem bolj veseli, čim več izvabi iz njega denarja; a ne ve, da ga bo zmanjkalo tudi njej, kakor hitro ga zmanjka njemu. Morala bi tudi biti resnejša, modrejša. Kar se mlademu dekletu še pregleda, se ženi že zameri. Spominjal se je Ivan, kako ga je pred poroko svarila mati, in dozdevalo se mu je, da ni govorila iz njenih ust sebičnost, ampak ljubezen. Toda vse še ni bilo zamujeno. Lepa beseda dela čuda o pravem času. Pravega časa, prave prilike bo treba počakati.

Tako sta se pripeljala domov oba slabe volje. Ivan se je odpravil po opravkih; žena se je šla kujat v svojo sobo, ko je bila naročila hišni, da naj jo pusti družina pri miru in gre gospodarja vprašat, če bo kaj treba.

Ivan je hodil iz pivnice v klet, iz kleti v pisarno in premišljeval, na kak način bi privedel ženo na pravo pot. Preden je pa še dognal ta način, se mu je stožilo po njej. Prepričan, da bo le takrat kaj opravil, kadar bo soproga dobre volje, je sklenil, da jo mora najprej potolažiti. Šel je k njej in jo prijazno nagovoril, če bi ne kazalo, da se popeljeta popoldne še k majorjevim, ker sta že napravljena.

»To se vsekako spodobi,« je menila ona milostno.

V Lamprečvrhu pri majorjevih naj bi se gospa razvedrila in pozabila neprijetno nespornazumenje. Ko postane tako njeno srce dostopno dobrim naukom in resnim opominom, bi poskusil Ivan svojo srečo.

Po položni rebri je peljala cesta na holmec, kjer je stal Lamprečvrh. Dvorec je bil zidan v eno nadstropje. Proti Bistrici se je odpirala v pritličju veranda, in na to stran je bilo pobočje nasajeno s sadnim drevjem. Za hišo se je razprostiral vrt z zelnikom, in hiši je bil prizidan majhen hlev.

Ko sta se pripeljala Korbina, je prihitela na verando najprej majorjeva sestra Ema in kmalu za njo gospod major v spalni suknji, s copatami na nogah, turško kapo na glavi, v eni roki pipo, v drugi novine.

Pozdravili so se po domače, gospodinja je naročila čaja, in potem se je pričelo popraševanje in pripovedovanje, kako da se je godilo gostoma v domovini pomaranč in limon. Zabavali so se prav živahno.

»Gospod major,« je prekričala glasno družbo gospa Korbinova, »vedno ste trdili, kako da sem lepa; kaj pa pravite sedaj?«

»Da ste še desetkrat lepša, milostiva,« se je priklonil major.

»Da, res, gospod Korbin,« je pristavila Ema, »kako srečni ste, da imate tako lepo gospo!«

Ivan se je nasmehnil in prikimal, nejevoljen v srcu, da govori Zefa tako nespametno. Toda ta si ni dala vzeti besede. Ko je puhtel gorak vonj iz skodelic in je ponujala Ema gostoma raztepene smetane

in gospod major ruma, je pripovedovala ona na dolgo in široko o smrti Urše Petanove in kako hoče nekdo, naj bo kdorkoli, opehariti njo za nekaj stotakov. Ivan je zardel od jeze in sramu in opozoril ženo, naj nikar ne pripoveduje teh malenkosti, ki ne zanimajo žive duše.

»O, prosim,« je dejal major, »mene zanima vse, kar pove milostiva.«

»Saj je tudi zanimivo,« je pritrdila Ema. »Kako je bilo, gospa? Kdo je bil prvi pri Urši, ko je bila umrla? In koliko se je našlo pri njej denarja?«

»E, gospod major,« je dejal Ivan, »govorimo o važnejših rečeh! Kako je z našimi Žvarovljami? Ali ste že izpeljali besedo?«

»Popolnoma še ne, gospod Korbin; ampak za par kilometrov, mislim, sem se približal izviru,« je dejal major in si tlačil pipo.

Ema in Zefa sta bili steknili glave skupaj; ta je pripovedovala, kako skrivnostno da je izgubila svojo teto in še skrivnostneje njen denar, ona pa jo je spremljala z živahnim kretanjem in pridušenimi vzkliki. Medtem je razkrajal gospod major Žvarovlje.

»Ta reč,« je dejal, »ni tako enostavna, kakor si jo predstavljajo nestrokovnjaki. Izsledil sem jaz novo pot, ki me privede morda do pravega izvira.«

Major je pomolčal, si zavihal brke, nagubančil čelo in pihal zamišljen dim predse, kakor da pozivlje poslušalca, da naj se pripravi, da naj se odhrka in odkašlja. »Jaz sodim zdaj tako,« je nadaljeval, »da tiči v Žvarovljah ne samo slovanska končnica, ampak tudi slovanski koren.«

»Ni mogoče,« se je oglasila Zefa, ki je mislila, da se ne spodobi prepuščati besede samo majorju.

»Prosim, gospa,« je dejal major. »Kaj se pravi žvariti? Žvariti se pravi težko žvečiti, žvečiti kako jed, ki se vleče kakor kavčuk. Odtod Žvarovlje.« Gospod major je pomenljivo umolknil.

»Prav gotovo je tako,« je podprla Ema dokazovanje. »Nam vsaj daje mesar v Žvarovljah meso tako trdo,«

»žvarasto,« je pripomnil major.

»da ga jaz časi ne morem prežvečiti,«

»prežvariti. — Evo, gospod Korbin!«

»Kaj pa tvoji načrti, Rudolf, za povzdigo tujkega prometa?« je povzela zopet Ema.

»Da, res. Prav, da si me spomnila, Ema. Daj mi sem iz omare tiste zriske!«

Gospod major je razgrnil načrte, zrisane v treh barvah, podolžne in prečne prereze imenitnega sankališča, ki bi se spuščalo s Hriba, zdaj strmo, zdaj položno, zdaj naravnost, zdaj po ovinkih, z vabljivimi nevarnostimi proti Žvarovljam. Pod načrtom je bilo pririsano merilo in na drugem listu pristavljen na debelo troškovnik. S temi načrti se je bil toliko trudil gospod major, da je zahteval zdaj po pravici od poslušalcev dobro uro pozornosti, ki jo je budil s pogostnimi vprašanji, če umejo načrte in razlago.

»Poglejte, milostiva,« je dejal, »ta profil, ta podolžni presek!«

»Ta profil?« je pogledala Zefa majorja po strani in napela usta. »Pojdite no, gospod major! Ali mislite, da sem tako neumna, da ne vem, kaj je profil? Kolikrat ste mi zapeli Vi:

Oj, ta profil,

Helenski stil!«

»Istina,« se je klanjal major in poljubil gospe roko. »Tisti profil je neizmerno lepši.«

Ivan se je obrnil proč in pobobnal po mizi; Ema pa je vzdihnila: »Oh, da, tujski promet! Vi ne veste, gospod Korbin, kako sva Vam hvaležna midva, da ste vzeli Vi v svoje spretne roke tujski promet. Kaj je bila prej najina hišica vredna? Toľiko, da sva imela z bratom stalno in ne predrago stanovanje. Zdaj pa oddajeva vse gornje prostore tujcem, kar vrže štiri do pet sto kron. Dobre so. Saj veste, posebno velike pokojnine brat nima, in vsak priboljšek nama pride prav. Iz vrta in zelnika prodam jaz tudi vse, in če bi imela dvakrat toľiko. Potlej rediva dve kravici, in mleko gre sproti v

denar. Če se napravi sankališče, pride gotovo še več in še bogatejših tujcev. Zakaj poleti gre na kmete marsikdo, ki nima preveč denarja, po zimi samo bogata gospoda.«

»Da, gospod Korbin,« je dejal major, »še to sankališče morate izpeljati; potem ste si stekli za blaginjo vsega kraja neprecenljivih in nevenljivih zaslug.«

»Nič se ne bojte, gospod major!« je dejala Zefa. »To sankališče Vam izpelje Ivan še to zimo.«

Ivan je gledal mračno predse. Po glavi mu je šlo, koliko da je že storil on za blaginjo svojega kraja, kako malo za svojo. Na jeziku mu je bila pikra beseda, da naj si pa steče zdaj kdo drug kakšno zaslugo za njegovo blaginjo; toda žena je bila že sklenila kupčijo in se vnemala boljinbolj za lepi načrt, ki ga je ogledovala s svetim strahom in popolno nerazumnostjo.

Z vse drugačno spoštljivostjo je gledala ona zdaj gospoda majorja. Prikupil se ji je bil kot uslužen kavalir; zdaj ji je imponiral.

»Ta načrt sem naredil za Vas, gospod Korbin,« je dejal major. »Jaz Vam ga prepustim; kak petdesetak mi boste dali zanj.«

»Oh, gospod major,« je dejal Ivan, »saj se jaz ne utegnem pečati s takimi stvarmi.«

»To sem si jaz tudi mislil. Prepustite torej Vi, prosim, izvršitev meni! Jaz najmem v Vašem imenu ljudi, ki bodo pod mojim vodstvom in nadzorstvom naredili sankališče, da mu ga od Semeringa doli ne bo para.«

Ivan se je ustavljal zaman, ker mu je stala nasproti vsa družba in najodločneje njegova žena. Ali je mogel povedati naravnost, kako je zadolžen, kako težko plačuje obresti, kako se boji, da bodo Žvarovlje navsezadnje prežvarile in požrle tudi šmihelsko posestvo, če se še tako trdovratno upira pod pridnimi rokami skrbne matere? Saj niti ženi še ni bil tega povedal, od začetka ne, ker ji ni hotel zagreniti prvih tednov zakonskega življenja, pozneje ne, ker je bil spoznal njeno čud, ker se mu je zdela tako

otročje lahkomiselna, tako površna in zabavoželjna, da bi niti ne razumela pomena njegovih besed.

Ko se je bil Ivan vdal skupnim prošnjam in najnovejšim zahtevam tujskega prometa, so začeli kvartati. Joj, kako je bila vesela Zefa, ko je sedaj prvič igrala v odlični družbi, ki se je vsa njej klanjala! Kako se je smejala, če je izgubila! Kako malomarno je vzela, kar je dobila, kako brezskrbno delala napake, ki jih je bilo treba drago plačevati! Seveda, ker je morala pripovedovati o hrvaškem slikarju in laškem portirju.

»E, gospod Korbin pa danes stiska in pritiska,« je dejal major, ko je bil izgubil eno igro. Neprijazno je pogledala Zefa moža, ki se ne sramuje takšne umazanosti, in zadovoljna izgubila svojo igro.

Ivan se je bil drage zabave tako naveličal, da je že dolgo silil domov; toda izpočita ženica se je zabavala tukaj bolje ko doma, in nikamor se ji ni mudilo. Govoriti z gospodom majorjem in z gospo sestro kakor z vrstniki, to je bil neznan, nov užitek. Prej seveda je govoril gospod major z njo tudi z laskavo šaljivostjo, a ona mu ni mogla takisto vračati; zdaj sta si bila takorekoč enaka, in lahko si ga je privoščila; zato ga je tudi ona, če jo je hotel gospod major količkaj vleči, tako imenitno potegnila kakor tistega slikarja. Sramoval se je namesto nje Ivan.

Poslavljeni so se začeli z vabili sem in tja, z naročili zastran sankališča, z nasveti, kako da naj se postopa v zadevi Uršine zapuščine, in skoraj s silo je moral iztrgati Ivan svojo soprogo iz gostoljubnih rok.

Tudi med to vožnjo sta malo govorila mlada soproga. Zefo je začelo jeziti, da se ne šteje mož več neizmerno srečnega poleg takšne žene. Moški se ji klanjajo, ženske jo gledajo; samo mož se drži pusto. Oh, pač res, za kar se človek ne boji, to mu ne dela skrbi. Na misel ji je prišlo, kako smešno, kako laskavo ljubosumen je bil Ivan, preden je njo dobil, kako hladno malomaren je sedaj.

Toda ne samo malomaren, naravnost krivičen se ji je zdel, ko ji je začel doma očitati, zakaj da je razbobnala rodbinsko zadevo Uršine smrti, ki ne briga drugih ljudi čisto nič.

»Drugih ljudi!« se je zavzela Zefa. »Ali so majorjevi drugi ljudje? Ali niso naši najboljši prijatelji? Meni je storil gospod major že mnogo dobrega, in njemu in njegovi ljubeznivi sestri ni treba ničesar prikrivati. Sploh pa sovražim jaz hinavščino in skrivanje in ljubim odkritosrčnost. Kar mi je v srcu, to na jeziku. Ti pa nimaš zame nekaj dni sem ne odkritega pogleda, ne odkrite besede.«

»Ker te nočem žaliti, ljuba moja. Če bi bil izpregovoril jaz odkrito besedo, bi te bil najprej opozoril, da se ne vedi tako nespametno, ne govori tako otročje.«

»In s čim sem si nakopala ta očitek?«

»S tem, da se smešiš povsod s svojim hrvaškim slikarjem in laškim portirjem. To je skrajna brezokusnost.«

»Okusa, dragi moj,« je poudarjala Zefa, »me ti ne boš učil, ker ga imam jaz precej več od tebe. In to ni čudno. Ti si živel večinoma na kmetih, jaz v mestu.«

»Tebi manjka izobrazbe, Zefa,« je ugovarjal Ivan. »Koliko lepih knjig imaš doma! Zakaj jih ne bereš, da bi se izobrazila?«

»Oh, izobrazbe!« se je trpko nasmehnila Zefa. »Smejati se ti moram, Ivan. Prej sem znala jaz nemški ko ti in bolje govorim še sedaj.«

»Tvoja izobrazba zadostuje za natakario, za gospodinjo ne. In zakaj si mi nakopala s tem neumnim, nepotrebnim sankališčem toliko novih stroškov?«

Zefa je rdela od jeze, in iz oči ji je bliskala nevihta. Razdraženo čuvstvo jo je prevzelo tako, da se je tresla po vsem telesu in ni spravila nobene besede iz grla. Zavest groznega ponižanja, brezsrčnega žaljenja in sramočenja ji je napolnila razburjeno srce. Onemogla se je vrgla na divan, si

zakrila obraz, in v krčevitem ihtenju je bruhnila na dan notranja bolečina.

Ivan, ki je čutil, da so segle njegove besede predaleč, je hodil po sobi, hud na njo in na sebe v borbi s kesanjem in sočutjem. Sklonil se je nad njo, jo prijel za roke in jih izkušal odtegniti od solznega obraza. Ona se je branila in ihtela, in Ivan jo je začel pogovarjati, miriti, prositi odpuščenja; trmasto se ga je otresala. Ko pa jo je hotel, skrušen in obupen, ostaviti samo, se je sklonila pokoncu, si obrisala oči in mu začela očitati brezsrčno ravnanje, ki se ne ozira na njen trud, njeno prizadevanje, kako bi ugodila njemu. Za koga pa se oblači ona v prvi vrsti tako lepo, če ne zanj? Koga spravlja ona tolikrat zaman s svojo veselostjo v dobro voljo? Ona pridobiva njemu prijatelje, hiši goste. Koliko je on vedno govoril o povzdigi tujskega prometa, in zdaj, ko mu je začela ona pomagati, je hud nanjo. Ona se ni izpremenila nič; on, on se je izpremenil. Zakaj je vendar ni pustil pri miru, ko je živela srečna v svoji službi!

Ivanovemu prizadevanju se je posrečilo na posled toliko pomiriti ženko, da se je dalo ž njo govoriti. Poslušala ga je, ko ji je razlagal, kako da mora gledati on na vsak krajcar, ko ga je že toliko stal tujski promet; kako padajo nanj vedno le stroški, dohodke pa potegnejo drugi.

Ihtenje je zdajpazdaj še vedno pretreslo lepo ženko, dasi je uvidela, da je premagala moža. Toliko premetena se je pa tudi zdela sama sebi, da ni verjela moževega toževanja. Bogati Korbin da bi zašel v denarne stiske! To naj pripoveduje ljubi možiček komu drugemu, ne bistrooki ženici, ki je bila celo tako zvita, da ni pokazala, kako da gleda možu v dno srca, kako hitro da je razkrila puhlo slepilo. Celu hlinila je, da verjame, da je možu res trda za denar; samo toliko je modro pripomnila, da je varčnost na nepravem mestu pravzaprav zapravljivost. In njo imenuje on nespametno! Preverjena, da je Korbinovo bogastvo neizčrpno, je z besedami pri-trjevala dobrodušnemu Ivanu, v srcu pa se je

smejala njegovim hinavskim tožbam, ki bi bile preslepile marsikatero drugo, a nje ne, nje ne; njo so samo zabavale. Saj je vendar gledala imenitni hotel v Žvarovljah in videla najlepšo hišo, največje posestvo v Šmihelu, vse že sedaj ali v kratkem času Ivanovo last. Oh, kako kratkovidni so možje, ki mislijo, da bodo preslepili svoje ženice!

X.

Zastran Uršine zapuščine si je najel Ivan odvetnika, in ovadba je šla na sodišče.

Major Rabič pa je najel na Ivanov račun delavcev, da se napravi sankališče. Kmalu se je vila dolga drča po brdu, tu brzo, tam polagoma, skozi gozd in po planem. Nekaj drevja se je posekalo; vendar ga je ostalo še dosti ob robih, da si je mogel kak sankoč zlomiti roko ali nogo. Gospod major je vodil kot strokovnjak vso napravo in naročil medtem na Gornjem Štajerskem! dvoje smuč, ene za sebe, druge za gospo Korbinovo, ki je imela zdaj nove skrbi, ker si je morala omisliti za sankanje primerno obleko.

Gospod major je obiskaval Korbinove dan na dan, in dolge ure so presedevali pri igri. Zefa je bila tako prijazna z njim, da se je začel Ivan natišem, potem pa tudi na glas proti njej jeziti.

»Kaj pa hočem,« se je zagovarjala ona, »ko je pa on tako prijazen! Ti, Ivan, se pa nikar ne smeš vpričo gosta s svojo jezo!«

Veselila se je sama pri sebi moževe ljubosumnosti; če jo je pa pokazal, se mu je smejala, češ, da njenega srca ne vznemirja tak starec nič, in sprejemala je naprej s hvaležnostjo poklone, s katerimi jo je obsipal gospod major.

Ivan je spoznal žalosten, da žena nima zanj srca, da nima prave pameti, da ne pozna hvaležnosti, da jo je zgolj sebičen pohlep po uživanju. Odtu-

jeval se ji je bolj in bolj, in kadar je gledal njeno ničemurno počenjanje in poslušal netečno govorjenje, mu je zamrzela, da je bežal od nje. Ljubosumnost ga je gnala zopet na njeno stran, ker mu je dražila domišljijo s slikami vseh možnih dogodkov. Tako se je odpravil Ivan večkrat od doma po svojih poslih in se vrnil napol pota in hitel domov. Če ni takoj dobil žene, jo je vznemirjen iskal; če jo je zagledal doma, se je zopet obrnil in odšel, da bi je ne gledal. Najbolj mu je presedala igra z njo in majorjem. Odtegoval se je, kolikor je mogel; vedno pa ga je potegnilo razdraženo čuvstvo k mizi, kjer je dvorjanil major in se je otročje smejala Zefa. Vedno je obsedel tudi Ivan. Igral je nejevoljen, govoril pikro in prosojno in meril zdaj na ženo, zdaj na majorja, ki sta se dobrovoljno posmehovala in požirala zabavljive besede. Vmes je silil majorja piti in pil sam, da je laže govoril naravnost in da je topil nejevoljo.

Medtem so došle smuči s Štajerskega; novine so udarile v boben, in sankališče se je odprlo. Stalna sankaača sta bila major in gospa Korbinova, major učitelj, ona učenka. Semtertja je prišlo tudi kaj tujcev, in ob nedeljah je pritisnila domača mladina s svojim preprostim orodjem. Z zmagonosno eleganco je smučala gospa Korbinova, s strokovnjaško samozavestjo gospod major, z veselim kričanjem vaška mladina. Kadar so pridržali v dolino, je bilo pravo veselje v kraju, in pričel se je tišči pretežni del sankanja, ki edini ima za zdravje pomen: sopihali so navkreber in vlačili smuči za seboj.

Mlada, čvrsta, spretna gospa Korbinova je bila kmalu najboljša sankalka, in zdaj je ni bilo spraviti s sankališča. Kako je vabila Ivana, da naj jo pride vsaj gledat, kako drči smelo s hriba v dol! Toda Ivanu je presedalo sankališče, ki ga je toliko stalo, s sankanjem vred. Gostov ni prihajalo toliko, kakor so se bili nadejali; tako je ostajala pripravljena jed, in v pijači je bila gospoda zmernejša, nego je bilo želeli; kazalo je zopet na izgubo.

Ivana ni veselilo nobeno delo več. Videl je, kako mu izpodleta načrt za načrtom, kako brez-

uspešen je trud gospodarjev poleg takšne gospodinje, kako se pogreza posestvo bolj in bolj v dolgove. Pravi prijateljev ni imel. Od kmetijskih vrstnikov se je bil oddalil, za gosposke ni maral, in v družbi je rinila žena sebe naprej, njega v ozadje. Da bi se zatekel k materi, ga je bilo sram, in bal se je očitanja, da mu je ona že vse te nadloge prerokovala. In če bi mu tudi ničesar ne oponesla, ali bi mu ne obtežila srca še bolj njena onemogla žalost? In kaj bi mu pomagal njen jok? Sam si je bil naložil breme; sam ga je hotel nositi. A za enega človeka je bilo pretežko. Tako je hodil Ivan okrog ali posedal in premišljeval svoje zgrešeno življenje. Časi se je lotil kakšnega opravila in ga kmalu zopet opustil. Ogibal se je znancev in taval sam brez cilja, sklonjen na mračne misli, po okolici, koder je slutil da ga nihče ne sreča.

»Kako je, Ivan?« ga je ustavila nekega popoldne Micika, ki ga je bila došla neopažena.

»E, tako, Micika,« je dejal Ivan in porinil klobuk s čela nazaj.

»Ti se nič ne sankaj?«

»Saj se sankaj žena za dva.«

»In kako lepo se sankaj gospa! To se mora priznati. Jaz bi si nikoli ne upala.«

»In kako vriska! Saj se noter do sem sliši. — Kaj pa gospod Strada?«

»Mislim, da se bova vzela,« je dejala Micika zardela in pobesila oči. »Kaj pa hočem? Prijazen mož je in tako domač, nič gosposki. Doma mi na moč svetujejo. Andrej je zdaj pri njem v Ajdovščini.«

»Glej, da se ne boš kesala!«

»Kdo more to naprej vedeti? Če ne moreš, kakor bi rad, stori, kakor svetujejo dobri ljudje! Starši mi žele gotovo vse dobro.«

»In jaz ti želim vso srečo, Micika,« je dejal Ivan, obstal in ji podal roko.

»Tudi jaz tebi, Ivan,« je dejala ona tiho; »saj smo je potrebni vsi.«

Z bolečim smehom na ustih ji je gledal Ivan v dobre modre oči in se obrnil proti domu. »Meni srečo!« se je bridko namuzal sam sebi. »Prepozno, Micika, prepozno.« Ozrl se je in gledal za njo, ki je hodila počasi po snežni stezi. Zdaj je obstala. Ozrla se je tudi ona; ko pa je videla, da gleda Ivan za njo, se je obrnila in nadaljevala svojo pot. »He, tujski promet!« je stisnil Ivan zobe in pesti. »Imenitno sva menjala s Furlanom; onemu zlato, meni lošč. Da, starši žele res vse dobro otrokom; a kaj, ko so ti vedno modrejši od staršev!«

Ko je tako hodil, se je vzdignila v njegovem spominu tista grozna pot, ko je peljal Furlana na Hrib, da bi zdrčal v Mrzlo grapo; nekoliko drugač nego drči zdaj njegova žena po položni strani s Hriba. Od tistega časa se mu je zdelo da se ovija, sklep za sklepom, težka veriga njegovega življenja. Zakaj je bil on znorel? Zakaj je vzel Zefo za ženo? Zakaj se je ta predruščila? Zakaj ne uspe njemu nobeno delo? Vse nesreče so se mu zdele ena sama, nepretrgana kazen. Izmučeni duh in težka glava sta klonila k tlom pod bremenom, in črne misli so rinile v srce. Tem se ni hotel vdati Ivan, tem ne. Siloma si jih je izbil, hitel domov, kjer je dobil vesele ljudi; sedel je za mizo in začel zbijati šale, da se je grohotala vsa družba. Najglasneje se je smejal on sam. Potem je igral, drzno in za kakršne vsote je kdo hotel, in pil, pil.

Ta Ivan je bil gostom bolj všeč. Prej čemeran, je postal zdaj čez mero vesel. Norca si je delal iz vsega sveta, zbadal na vse strani, prenesel vsako šalo. Prisedel je k vsakemu gostu, govoril in pil z vsakim.

Tako so se v Žvarovljah sankali in zabavali, tako igrali in pili, dokler ni začel kopneti sneg. Zadeva Uršine zapuščine pa je hodila svojo odkazano pot. Začela se je preiskava, ki je Jožeta Petana burno zdramila iz mirnega zimskega dremanja. Jože že ni bil več mislil na to sitnost; tudi vaščani se niso več toliko menili za govorice in domnevanja. Zdaj je skočilo zopet vse pokoncu, najvišje Petan. Temu se je

zdelo, kakor da bi se hotela še z onega sveta znositi rajna sestra nad njim. Vznemirjen je hodil po vasi od krčme do krčme in dokazoval, da so sumničenja brez vsake podlage, da se preiskava zdajzdaj ustavi, ker se bo izkazalo, da je odveč, zlasti da sta popolnoma nedolžni Korbinka in Gričarka, kar je on pripravljen potrditi s prisego, kolikorkrat in kjerkoli kdo hoče; obema da se je samo zdelo, da vidita denar, ko ga nikjer bilo ni. »Urša pa denar! Saj so jo vendar vsi poznali, kakšna reva da je bila. Ampak kaj misli vse človek, razburjen človek, da vidi, ko ne vidi nič! In kaj razburi človeka bolj ko smrt in mrlič! Ali ni že videl Tomažon zaklada goreti? Ko je prišel zraven, je bila pa gnila slama in trhel les. No, torej! In Tomažon je mož. Kaj pa takšne ženske! Pojdite no! Ženske so ženske in vidijo in slišijo več, ko je res; vedno so polne strahov, spominov, vraž. Moška vera in babja vera je vse kaj drugega.« Vmes se je jezil, kdo da je ovadil to stvar, ki se je že tako srečno pozabljala. Prijel je hčer Cilo, ki se je rotila, da ni storila nobenega koraka prek svoje obljube. Najbolj pa je trpel, kadar je miril Gričarko in Korbinko; zakaj ti trmasti ženski sta se bili tako zagrizli v nesrečno zadevo, da sta bili obe veseli, da se preiskuje. Obema je ponujal Petan kot priča svojo prisego, obema namigaval, v kakšno nevarnost da se spuščata. Krivih obsodb da ni tako malo, kakor si ljudje domišljujejo; zakaj sum se hitro vname in težko pogasi; marsikomu je pred sodnikom vsak izgovor dober; kdor v jamo leti, se za robido lovi, in laže se dokaže krivda ko nedolžnost.

Ali mislite, da je pregovoril zagrizeni ženski? Kaj še! Vsaka je tiščala svojo, brez strahu, brez ozira na nevarnost, kakor da bi vsaka hotela nase vzeti vsako kazen, samo da bi zadela kazen tudi sosedo. Tako nespametni, tako zavistni, tako osvetljivi so ljudje, zlasti ženske, si je mislil Petan.

Po ovinkih je izvedel Jože, da je ovadila temno zadevo njegova ljuba hčerka Zefa, Korbinova gospa. Takoj je tekel nadnjo, da bi jo poučil, kako in kaj. Če je pregovoril Cilo, zakaj bi Zefe ne, ki jo je bil on

tako lepo preskrbel? Todaj do nje ni bilo tako lahko priti. Zdaj je bila še v postelji, zdaj že v družbi, zdaj zopet z doma. Čakal jo je ob sankališču in ji migal in žvižgal, ko je drčala ponosno po pobočju. Toda ona se ni zmenila za taka znamenja in vabila; toliko, da ni vprašala majorja, kdo da je ta človek. Tako je prezebal Petan več dni zaporedoma dolge ure ob drči, se prestopal z noge na nogo, mahal z rokami, se usekaval na glas in kašljal pomenljivo in čakal prilike, kdaj da bi mogel izpregovoriti eno besedo s svojo hčerko. Enkrat jo je vendar dobil samo; a ni ga utegnili poslušati; tako se ji je mudilo.

»Pst, pst, Zefa!« jo je ustavljal in hitel za njo. »Zaradi tiste tožbe, zaradi Urše, ali veš? Poslušaj me no!«

»Ali ne vidite, da ne utegnem?« ga je zavrnila ona. »Gospod major čaka, gospod postajenačelnik čaka.«

»Prosil bi te, da umakneš tisto ovadbo.«

»Za ves svet ne.«

»A jaz ti moram nekaj razodeti.«

»Kar zase obdržite! Zdravi! Pustite me v miru! Jaz imam družabne dolžnosti, ki mi ne puščajo časa, da bi se zabavala z Vami.«

»Ali poslušaj me!« je klical oče za njo. »Jaz sam sem prizadet, jaz sam.«

»Kaj meni mar!« je odgovorila ona, ki ni razumela pomena njegovih besed, in izginila. Naslednje dni se mu je umikala spretneje in uspešneje.

Petanu so tekale bridke ure, in dolge noči se je premetaval v postelji in premišljeval, kako bi uredil nepotrebno zmešnjavo. Njegova poštenost ni pustila, da bi po nedolžnem trpela ali Korbinka ali Gričarka, dasi se mu je zdelo, da zaslužita kazen zaradi svoje trme obe. Jezil se je pa tudi na državno upravo, na sodišče, kaj da se meša v takšne stvari; on se ne pritožuje, dasi so vsi ljudje tega mnenja, da se godi krivica le njemu, ker je on dedič; kaj se vtiče sodišče v to, kar ga nič ne briga! Premalo dela imajo gospodje uradniki; zato jim gredo čenče po glavi. Da se razkade že enkrat natolcevanja sitnih žensk v prazen

nič, to bi bilo lepo; manj prijetno pa, če bi obvisel v mreži on, ki je vzel samo, kar je bilo njegovo. Oh, in koliko goljufov in roparjev se izmuzne! Takšna je pravica na tem svetu.

Zopet je šel Petan nad Korbinko in Gričarko in obema je govoril na srce, da naj se ne prepirata, ko vendar sloga jači, nesloga tlači. Kazal je na svarilne zglede starih Slovanov. Vse zaman. Nazadnje je prosil, milo prosil eno za drugo, naj vendar ne dolžita druga druge, ko sta obe nedolžni; on da je pripravljen krivdo na sebe vzeti, samo da pomiri oni-dve; kar rečeta naj, da je on vzel denar; on da se nič ne meni.

»Ali misliš ti, Jože, da sem jaz tako neumna, da bi ti verjela?« je dejala Korbinka in nekako podobno tudi Gričarka. Da bi bil Petan kaznovan, za to ni bilo nobeni nič; nad sosedo se je hotela maščevati ena in druga, in toliko sovraštvo je vzplamtelo med obema rodbinama, da je moral Gričar po odvetniku terjati mladega Korbina za dolg. Zaradi razžaljenja časti pa sta tudi tožili obe, druga drugo, vsaka po svojem odvetniku.

Ker Petan ni mogel govoriti s svojo hčerjo Zefo, ji je pisal dolgo, skesano pismo. Pet starih sukenj bi bil rajši obrnil Petan ko se mučil s tem pisanjem. Toda kaj je hotel? To je bila tista robida, za katero se je lovil on, ko je letel v jamo. Kako kruto pa ga je preganjala usoda, se razvidi iz tega, da je prišlo pismo prepozno v Zefine roke.

Zaradi Uršine dediščine so bili poklicani pred sodišče stara in mlada Korbinka, Cila, oba Gričarja s sinom Andrejem, ki je prišel iz Ajdovščine, in Jože Petan. Izpovedbe so se zapletale tako čudno, da je letel sum skoraj enakomerno na Korbinko, na Gričarko in na Cilo. Jože Petan je govoril preveč. Trdil je, da se je obema sosedama samo sanjalo, samo tako zdelo, on da priseže za obe, da nista krivi. Onedve pa sta hoteli obe potrditi s prisego resnico svojih besed.

Najbolj boječe in oprezno se je zagovarjala Cila. Zbudila je sumljivo pozornost sodnika samega,

ki ni mogel misliti, da bi bila ugledna Korbinka ali premožna Gričarka segle po tujem denarju; v večjih izkušnjavah pa je preprosta dekla, če se ponudi prilika. Tudi mlado in staro Korbinko so izprešle čudne misli, in pisani pogledi so se uprli v plahega dekleta. Priznati je morala Cila, da je ona največ občevala s teto, da je bila ta proti njej prijazna, kolikor je dopuščala ogrenela narava, da je Cila dobro poznala njeno sobico in njene navade.

»Ali ste bili Vi doma tisti dan, ko je umrla Vaša teta?« je vprašal sodnik.

»Jaz se ne spominjam več, ali sem bila doma ali nisem bila,« je dejala Cila.

»Ali ste jo videli na odru?«

»Videla.«

»In kam ste deli njen denar?«

»Jaz? Nikamor.«

»Videli pa ste ga.«

»Nikoli. Samo slišala sem, da je ležal po postelji raztresen in da je izginil.«

»Od koga ste to slišali?«

Cila je imenovala Korbinko in Gričarko.

»Ali ste slišali še od koga drugega?«

Cila je pomišljala in rdela.

»Le natančno in resnično,« je opominjal sodnik, »da si olajšate morda krivdo in kazen! Od koga ste še slišali?«

»Od koga? Od mnogih ljudi. Saj je govorila vsa vas.«

»In zakaj niste Vi, če ste nedolžni, ovadili sami, ki ste vendar tudi prizadeti? Ali ni to čudno?«

»In kako sem jo nagovarjala jaz!« je segla vmes Korbinka.

»In jaz tudi,« je dejala Gričarka.

Obema se je posvetilo v glavi. Kako sta vendar krivo sodili potuhnjeno hinavko! Sama modrost in poštenost in pridnost jo je bila, na videz, da je laže sleparila. Kako težko je spoznati človeka!

Cila se je tako zamotavala v razpeto mrežo, da je komaj še gibala. Pogum ji je upadal, in tako je bila zmešana, da je s ponesrečenimi izgovori obre-

menjala sama sebe. Dobro je vedela, da bi se lahko rešila z eno samo besedo; toda po nobeni ceni ne bi hotela prevaliti obdolžitve na očetove rame. Še ozreti se ni hotela na očeta, da ne bi mislil on, da ga prosi usmiljenja in pomoči; zakaj mnogo rajša bi bila trpela sama, ko da bi zadela kakšna kazen očeta.

Tedaj pa se je oglasil Andrej, ki se je bil k sreči domislil nepozabnega dogodka tistega dne, ko je umrla Urša. Povedal je, da je pripravljen potrditi s prisego, da Cile niti doma ni bilo ob času Uršine smrti in več ur pozneje, ker je bila kakor on na Hribu, kjer so grabili listje in kosili vresje, in Cila je njemu rešila življenje; ko so pa prišli zvečer domov, je bila Urša že mrtva, in vsa čudna zadeva znana.

Tega se je Cila takoj spomnila, Korbinka in Gričarka pa ne.

»Vi ste dobro znani s tem mladeničem?« je menil sodnik.

»Služila sem pri Gričarjevih,« je dejala Cila tiho.

»Znanje imate ž njim, kakor se pravi.«

Cila in Andrej sta se spogledala in zardela.

»Mojo besedo ima,« je dejal Andrej pogumno.

»To sem si jaz takoj mislil,« je dejal sodnik; »zatorej ni tako razbremenilno to pričanje, kakor bi bilo želeti.«

Zdaj pa je stopil v boj za pravico in resnico stari Petan. Videl je, kako premišljuje hčerka in izbira besede, da ne bi padel sum na očeta, in njegovo očetovsko srce se je zgenilo. Videl je pa tudi, v koliki nevarnosti je ona sama, da jo obsodijo po krivem, in če se je prej trudil, da ne bi kak tuj človek trpel po nedolžnem zaradi njega, koliko bolj je začutil to dolžnost proti hčerki! Nejevoljen je bil trhutega, da se toliko izprašuje, toliko govori o zadevi, ki se je tikala pod milim Bogom samo njega. Vprašal je, kdo da bi bil pravzaprav dedič po umrli Urši, in izvedel, da on sam.

»Torej ne briga ta dediščina razen mene nikogar nič,« je sklenil, »in po pravici bi bil jaz lahko

hud, zakaj da se vsa ta gospoda tukaj sumniči in dolži in tožari za stvar, ki nje nič ne briga.«

Sodnik ga je poučil, da ne gre za to, kdo da je dedič, ampak za to, kdo da se je polastil dediščine in okradel tako pravega dediča.

»Samega sebe sme vendar okrasti vsak človek. Ali ne?« se je zagovoril Petan in zbudil smeh in pozornost.

»Torej ste Vi, gospod Petan,« je vprašal sodnik, »kar sami vzeli?«

»Kar je bilo mojega.«

»Tako enostavna ni ta stvar. Država hoče imeti tudi svoj delež, in noben dedič si ne sme z lastno silo prisvojiti zapuščine. Vi bi bili morali počakati, da Vam jo sodišče prisodi, in plačati pristojbine.«

Prav različna čuvstva je zbudila Petanova izpoved v srcih prič. Zefa se je sramovala svojega očeta in gledala srepo predse. Cila si je brisala solze, ki jih prej ni iztisnila lastna stiska, pač pa sedaj ubogega očeta nesreča. Korbinka in Gričarka nista vedeli, ali bi se hudovali ali veselili, da se je tako smešno izšla žalostna zadeva. Koliko nepotrebnega prepira in sovraštva sta si bili naložili, koliko škode prizadeli druga drugi, in še zdaj si nista mogli seči v roke, ker j evsaka čakala, da ji pride druga naproti, in obe mislili na to, kar sta doživeli hudega zaradi sumničenja in opravljanja. Zatorej tudi ni hotela nobena umekniti tožbe zaradi razžaljenja časti.

»Torej adijo, z Bogom, pozdravljeni!« se je poslovil Petan s pričami. Zakaj on je moral še sodniku natančno razložiti, koliko da je bil prisodil dediščine sam sebi, in počakati, da mu prisodi potem sodnik primerno pokoro. Ali je povedal po pravici, to se ne ve. Za Zefo je še zaklical, če je zdaj sita, ko ga prej ni hotela poslušati.

Korbinka je sedla z Zefo zadaj na voz, spredaj je bil prostor za kočijaža in za Cilo. To pa je še zadrževal Andrej.

»Ti si to vse prej vedela, Cila,« je dejal, »in zaradi očeta nisi hotela ovaditi.«

Cila je prikimala.

»Zakaj pa tega meni nisi povedala?«

»Kako sem pa mogla!« je dejala Cila tiho.

»Najina beseda ostane, da veš.«

»Če hočeš ti.«

»Drevi se vidiva. Zdrava!«

»Kaj ti je pa povedal Andrej?« je vprašala med vožnjo stara Korbinka Cilo.

»Oh, nič novega,« je dejala Cila in skrivala svojo radost pred tujimi pogledi.

»Da, če dobi Andreja, to bi bil veliki dobitok,« je vzdihnila stara Korbinka proti mladi.

Ta pa se je držala grdo, ker se ni vozila v lepi kočiji, ampak v kmetskem koleslju, ker se ni peljala v bolj gosposki družbi, ker je v sodišču niso bili tako počastili, kakor je bila ona pričakovala, ker je hotela nesreča, da je bil Petan njen oče, ker je bila ona tako neumna, da je poslušala taščo in napravila ovadbo.

»Zdaj smo dobili, kar smo iskali,« je dejala nejevoljna. »Kaj ste tako tiščali s to ovadbo? Kaj je bilo treba te sramote?«

»Draga moja,« se je opravičevala Korbinka, »kdo je pa slutil kaj takšnega?«

»In zdaj terjajo ti Gričarji še Ivana za neki dolg, o katerem jaz do zadnjega nisem nič vedela. In po odvetniku ga terjajo, in on roma od posojilnice do posojilnice. Bog ve, koliko ima še drugih dolgov. Saj človek nič ne zve. Takšno gospodarstvo!«

Globoko je vzdihnila stara Korbinka; rekla pa ni nič, ker so ji prihajale na jezik tako grenke besede, da bi bile vnele glasen prepir. Tega pa se je ona bala, ker bi bil brez koristi, brez uspeha. Na sebe ni mislila; a za sina ji je bilo, za Ivana, ki ga žene ta ženska v sramoto in nesrečo in se vendar še drzne njemu in njej očitati dolgove. Oh, nehvaležnost!

Zefa pa je mislila, da sme biti po pravici huda na svojega moža. Prej so gnali tako slavo, koliko da je bogastva, in zdaj že stočejo, bahači ležnivi! Ali mislijo, da bo ona stradala ali kuhinjsko posodo po-

mivala zaradi tega stokanja? Toliko, da ji ni prišlo na misel, da je njo pravzaprav preslepil Ivan, ki ni bil tako bogat, kakor je opravičeno pričakovala ona. Tak slepar! No, in zdaj je začel še piti. Če pa tašči kaj reče ona, ga bo ta še zagovarjala.

XI.

Cili je cvetla v srcu gorka pomlad. Andrej se je bil sicer zopet vrnil na Goriško, toda ločena nista bila več. Zdaj je prišlo pismo, zdaj razglednica od južne strani, in s severa se je točno odzdravljalo. Kadar je pisal Andrej domov, je pristavil pozdrav na Cilo, da ne bi mislili starši, da je pozabil nanjo, in kadar je dobila ona kakšno pisanje od njega, se je končalo z naročilom, da naj pozdravi vse domače; tako jo je vpeljeval v domačo družino. Vsak pozdrav je potrdil tiho srečo, ali če je zakesnel, razvedril lice in razjasnil oči. Časi seveda so obšli Cilo tudi dvomi, in lotila se je je malodušnost, da se je vprašala, če je vse to res, če ni sama domišljava, ki bo razpuhtela kakor megla pod solncem. Takrat je težko čakala novega pisma, in ko ga je dobila, ga je prebirala, kadar je utegnila in kadar je bila sama, in tehtala besedo za besedo, se ustrašila, če se ji je zazdela količkaj dvoumna katera, in se tolažila in vznemirjala do prihodnjega pozdrava. Potem je bila zopet nekaj dni mirna in vesela se je pripravljala za bodočnost.

Spoznala je bila, da gospodinji sicer ni treba prijeti za vsako delo, da mora pa razumeti vsako, če noče, da jo goljufajo in za norca imajo posli. Slišala je, kako slabo gospodinji sestra v Žvarovljah, kjer dela družina brez nadzorstva, kar hoče, kjer so se bili hlapci in dekle v zapeljivi svesti, da brez njih gospodinja še geniti ne more, tako prevzeli, da si jim ne upa nihče nič reči. Cila pa je imela dobro šolo. Korbinka je poznala vsako poljsko delo in vsako

hišno opravilo. Takoj je zapazila, če se ne ravna prav. Ukazovala je pametno in odločno, pokazala sama, kako je treba delati, in grajala napake. Lenuhi in sleparji se boje takih gospodinj; Cila ji je bila poslušna in hvaležna učenka. Opravljala je svoja dela in hkrati zvesto pazila, kako da se kuha, kako ravna s perilom, kako redi živina. Ker je bila pametna in ne novinka, je hitro vse razumela, in najljubše ji je bilo, če je mogla dejansko pokazati, kaj da zna. Gospodinji je bila močna opora, in ker ta ni dvomila, da vzame Cilo mladi Gričar, je ravnala z njo mnogo obzirneje in bolj prijateljsko. Posvetovala se je z njo, jo semtertja malo podražila in ji zaupavala tudi svoje skrbi. Saj je bila njena sneha Cili rodna sestra.

In vendar takšna razlika! Toda ali ni bila Zefa tudi prej pridna in varčna? Bila je pač pridna in varčna, a zraven še lahkomiseln; stare slabosti je bila ohranila v zakonu, prejšnje vrline je bila zavrgla. Oh, da se je moral Ivan tako nesrečno zale-teti! S strahom v srcu je čutila mati, kako se bliža polom. Saj je vedela, da je dohodkov vedno manj, stroškov vedno več, vedela, koliko da stane obleka, koliko ena sama pojedina; in doli so imeli vsak dan kakšnega gosta zastonjika. Kakor razvajan otrok je zapravljala Zefa, in zdaj se je začel še Ivan, kakor premagan v brezupnem boju, zapuščati. Dobro je vedela Korbinka, zakaj da se skriva sin pred njo. In vendar bi mu ne očitala ona, kako je sam s svojo trmo kriv svoje nesreče; ampak preračunila bi oba skupaj, kako slabo da se obnaša hotel, in kadar bi uvidel Ivan, da ima tam doli samo škodo, bi mu nasvetovala ona, da naj se iznebi o prvi ugodni priliki nehvaležne posesti, ki je toliko obetala, tako malo izpolnila; naj se vrne v Šmihel in poprime starega poštenega dela, ki ne razvaja človeka, a ga tudi ne goljufa. Sneho bi držala potem ona v strahu, in če bi imela ta še dobri zgled svoje sestre pred očmi, bi se morda izpreobrnila. Če pa ne, bi vsaj zapravljati ne mogla, in enega lenuha več bi posestvo v Šmihelu že še prerediti.

Mati je računila vestno in pravilno; sin pa že ni hotel več računati. Slutil je pač, kam da pelje strma pot; toda po brezuspešnih naporih, da bi se ustavil, po tolikih domačih bojih in porazih, na vso onemoglo jezo in nerazumljeno, zasmehovano bridkost ga je prevzelo toliko topoumje, da ni hotel več misliti na svoje razmere. Čemu naj bi se razburjal, ko nič ne pomaga? Čemu se trudil brez nade uspeha in žel še posmeh za plačilo? Naj gre, kakor gre. Polastila se ga je porogljiva škodoželjnost, da je časi, kadar se je zabavala žena zunaj doma, strupeno želel, da bi vendar že šlo vse v šibre, da bi bil konec šopirne bahatosti in brezvestne potrate in otročje neumnosti in nadutega uživanja. Naj bi se pogreznil tudi sam v močvaro, ki je črnela pred njim; da bi le potegnil tudi ženo s seboj, ki ga je pehnila v nesrečo in mu zastrupila mlado življenje! Potem si je pa zopet šel preganjat skrbi z vinom. Uganjal je burke in smešil sebe in ženo in ves svet.

»Gospod Ivan, Vi ste dober človek,« je dejal Tomažon; »ampak kdo drug bi vzel palico v roke.«

»Kakšno palico?« se je smejal Ivan. »Ali be-raško? Ali mislite Vi, da mi jo že stiska v roke? Nikar ne zabavljajte! Ali ne berete Vi nič, koliko zaslug da sem si nabral ali stekel — tako se govori, stekel, odtod stekel pes — jaz za tujski promet? Ali me niso izvolili za častnega občana? Prokleta draga čast! Še eno takšno si stečem, pa bom stekel ali zletel čez prag. Pijte, Tomažon, palico pa pustiva pri miru!«

O, tudi Ivanu je prihajalo na misel, da bi trdo prijel čudno ženo. Toda od začetka je bila dobila ona čezenj tako moč, da si je on komaj upal izreči hudo besedo; pozneje, ko so prišli na vrsto prepiri, ga je bila prevzela takšna togota, da se je zbal samega sebe. Zdelo se mu je, da bi ubil ženo, kakorhitro se je dotakne. Dobro je poznal samega sebe, in vedno mu je še živel v spominu črni naklep, ki mu ga je bila izpodnesla prijazna sreča. A na srečo se ni zanesti.

Nazadnje je opustil Ivan vse misli in vse nade, da bi se izboljšale razmere, in v ljutem veselju je čakal, kdaj da bo direndaj končan.

Začetek poletja je pripeljal prve tujce. Nastanili so se kakor prejšnja leta najprej po sosednjih hišah, kjer je bila najemščina nižja, in dokazali zopet in zopet, da jih ne vleče toliko razkošje v hotelu, ampak sveža lepota zdravega kraja. Gospod major je oddal prvi svoje prostore.

Kosit in večerjat pa so tujci vendar hodili v hotel, v dokaz, da jim je udobnost tudi všeč. Ogledovali so si prve dni, kaj da se je storilo med tem časom, ko njih ni bilo, za tujski promet, sodili so strogo in strokovnjaško, pogrešali to in ono, svetovali in zahtevali še več.

Gospa Korbinova se je vedla, kakor da bi bila ona tudi letoviščarka. V kuhinji in kleti je ni bilo dosti videti; več je posedala pri gostih v obednici, hodila z njimi po hribih, prirejala zanje veselice. Gostom je bilo to jako drago; še draže pa je stalo gospodarja, ki se je samo zagrizeno muzal in pil. On bi bil najrajši pometel vse goste z ženo vred iz hiše vun in zaprl gostilnico; tako mu je presedal ta hrum in šum, to govoričenje in smejanje, kjer je moral vedno on doplačevati.

Nekega večera je prišumela gospa nališpana na vrt h koncertu.

»He, Zefa,« je zaklical izza zadnje mize Ivan, ki je kvartal s tovariši, »ali ne vidiš, da je prišel gospod Strada? Pojdi ga hitro vprašat, česa da želi!«

Gospa je zardela od jeze, pogledala po vrtu in pozdravila starega znanca, ki ji je prihajal z glasnimi pokloni naproti.

»Kje pa stanujete, gospod Strada?« je vprašala.

»Tam, kjer lani,« je dejal Strada.

»Zakaj pa ne pridete k nam stanovat?«

»Kam pa pridem, milostiva gospa? Meni zado-
stuje sobica z enim oknom. Slabi časi, milostiva,
slabi časi. Štediti je treba.«

»Micika Gričarjeva Vas gotovo že težko čaka.«

»Čim teže, tem boljše.«

»Izbirčni niste, gospod Strada,« je zaupno šepetala gospa in se naslonila na starega prijatelja. »Jaz sem Vam prisojala finejši okus.«

»Kaj hočete, milostiva?« se je smejal na glas gospod Strada. »Slabi časi. Jaz potrebujem gospodinje. Jaz gospodar, ona gospodinja; drugač ne gre naša kupčija.«

Veseli Lah je kmalu dobil stare znance, se seznanil z novimi gosti, in najglasnejša zabava se je vnela pri njegovi mizi. Ko pa je prisedla še gospodinja, se je čul iz splošnega smeha samo še njen in gospoda Strade glas.

»Nocoj par butelj na Vaše zdravje, gospod Strada,« je vzkliknila gospodinja in naročila pijačo.

Pri sosednji mizi pa je kvartal Ivan in pil in se trudil, da bi se iznebil prisiljene pozornosti, ki mu je nosila na uho neslane besede in neumni grohot in ga podpihovala. On da bi se jezil? Tega veselja zaman pričakuje njegova žena, zaman gospod Strada. Ona zapravlja tam, si je mislil, jaz tukaj, ni vraga, da ne bi s skupnimi močmi podrla hiše, če bi bila tudi dvakrat večja in trdnejša.

D drugega dne dopoldne je že čakal voz gospoda Strado, ki se je odpravljaj na kupčijo po okolici. Ko se je peljal mimo hotela, ga je ustavila gospa Korbinova.

»Kam pa, gospod Strada?«

»Veseljačit, milostiva,« je dejal Lah.

»Jaz se popeljem z Vami.«

»Prosim. Jako prijetno.«

»Samo po solnčnik še skočim, po rokavice in klobuk.«

Gospod Strada je bil nejevoljen, ker se mu je bil izkazil načrt. Zakaj se ni vozil hitreje? Zakaj ni odklonil ponudbe? Dopoldne je bilo izgubljeno. Zdaj ni kazalo drugega ko res se peljati za zabavo. Kazen laži. A kdo bi si bil mislil, da je ta ženska tako silna!

Gospa Korbinova se pa tudi ni nameravala voziti za samo zabavo, marveč je imela svoje po-

sebne namene. Gričarjev ona sploh ni marala, a najzoprnejša ji je bila Micika. Izpodrinila jo je bila pri Ivanu in zdaj bi bila prav iz srca rada videla, da bi se razdrlo razmerje s tem Lahom. Kmeta naj si vzame Micika! si je dejala; ljubeznivega gospoda Strade pa bi bilo škoda, če bi se obesil na takšno štorovko. Z opravljivimi besedami je Zefa Miciko že prej izpodnašala; toda gospod Strada je bil tako dobrodušen, da ni razumel, ali pa ni hotel razumeti. Morda bi se posrečil namen na drugem koncu, na drug način, če bi se namreč Micika nekoliko razžalila. Potem bi dala beseda besedo, in če se še nekoliko podpihne, se bo menda vendar vnel razpor.

Kakor razprostre pav svoj rep, če ga kdo gleda, tako se je razšopirila na vozu s klobukom in solčnikom gospa Zefa. Nasmihala se je gospodu Stradi in gledala po strani, če je ni kdo prezrl.

»Ah, gospod Strada,« je žvrgolela, »ali imate Vi kak poseben cilj svoji vožnji?«

»Nobenega, milostiva,« je legal Strada.

»Peljiva se torej, prosim, skozi Šmihel!«

Strada je nekoliko pomislil in se vdal. »Kakor drago,« je dejal in čutil, da je to druga kazen njegove neodkritosrčnosti.

Gospa Korbinova pa si je že z velikim užitkom predstavljala, kako bodo gledali Šmihelci, kako se bodo pobesili nosovi Gričarjem, kako se bo razvnela Micika, ko zagleda svojega ženina poleg lepe, mlade gospe. Lica so ji žarela od tihe radosti, in nič ni zamerila gospodu Stradi, da je nekoliko utihnil. Marsikdo drug bi ji ne bil ustregel v enakem položaju ali pa bi se vsaj hudoval. Gospod Strada pa je bil miren človek, zato se je gospe Korbinovi tudi zdelo, da bi bilo najlepše, če bi se njegova zveza mirno razdrla.

Gospod Strada, ki je imel bistre oči, je zagledal oddaleč na klancu kmetico, ki je šla proti vasi.

»Gospa Gričarjeva je,« je dejal; »to morava vzeti na voz. Kočijaž, ko se pripeljemo do one gospe, se ustavite!«

»Do Gričarke, mislite, gospod?« je vprašal kočijaž.

»Da, do Gričarjeve gospe. Gospa Korbinova, jaz presedem h kočijažu, in gospa Gričarjeva bo sedla k Vam.«

»Ne, gospod Strada,« se je branila gospa. »Vi obsedite tukaj poleg mene. Če se hoče Gričarka peljati, naj sede spredaj.«

»Vi se šalite, gospa,« je dejal resno gospod Strada. »Jaz vendar vem, kaj se spodobi.«

»Zraven mene ne bo sedela Gričarka,« je napela gospa Zefa usta.

»Ali hočete Vi sedeti spredaj, milostiva? To vendar tudi ne gre.«

»Zakaj jo pa jemljete na voz, kjer ni prostora?«

»Prostora je dosti, in če sem jaz vzel na voz Vas, moram vendar tudi ono.«

»Dobro. Če vzamete njo, pojdem jaz z voza,« je dejala gospa Korbinova, ki je hotela prisiliti gospoda Strado, da bi se ne brigal za Gričarko. Imenitno bi bilo, če bi se ona z gospodom Strado moško peljala mimo, da bi letel Gričarki prah in blato v obraz. Če bi ona ponižno pozdravila, bi se pač milostno nagnila glava z voza. Kako pa bi se prikupil gospod zet bodoči tašči, kako šele nevesti! Da bi njo, Korbinovo gospo, pustil gospod Strada z voza, tega si ona ni mogla misliti; tolika neotesanost je bila nemožna.

Gospod Strada pa ni rekel nič, mislil si je pa: Magari! Da mu dogodek ni všeč, se mu je videlo na obrazu; omahoval pa ni kar nič, kaj da bi storil, tem manj, ker se mu je zdela gospe Korbinove grožnja prazna, sama sitna mušica razvajene ženske.

Voz je obstal, in gospod Strada je skočil doli in prijel Gričarko za roko, da jo posadi na voz. Gospa Korbinova je prebledela in strmela s steklenastimi očmi v Gričarko, ki se je branila prisesti, in v gospoda Strado, ki jo je vabil in silil. Naenkrat pa je skočila pokoncu in z voza in siknila strupeno:

»Le sedite, le sedite! Jaz sem se že umeknila. — Zdravi, gospod Strada!«

»Z Bogom, gospa!« je dejal mirno gospod Strada, posadil Gričarko zraven sebe in se odpeljal ž njo proti Šmihelu.

Nekaj časa sta molčala oba kakor v nekakšni zadregi, potem pa se je nasmehnila Gričarka in dejala: »Dobro, da ni Micike tukaj! Ona bi bila morda huda. Kako pa, da se vozite z gospo Korbinovo?«

»Vsilila se mi je,« je dejal Strada, »da je nisem mogel zavriniti. Jaz sem bil namenjen po opravkih; peljati sem pa moral to gosko na korso, kakor pravimo mi Lahi.«

Gospa Korbinova je pa drgetala od jeze, ko je stopala po prašni cesti proti domu. Kdo bi si bil mislil, da se bo tako izšla ta nakana? Premišljevala je gospa, če je ni morda zapeljala trma, če se ni pre-naglila, ko je šla z voza. Toda to se ni dalo več popraviti; ostala pa je kruta razžalitev. Oh, če bi imela ona moža, ki bi imel pogum, da bi se potegnil za svojo ženo, kako bi frčal nesramni Strada iz hiše! Toda kaj hoče z Ivanom! Ona sama mora maščevati svojo razžaljeno čast.

Onemogla od razburjenja je prilezla domov, se zgrudila v sobi na divan in poklicala Ivana. Beseda se ji je trgala, ko je pripovedovala, kako jo je bil ponižal, kako razžalil ta Lah, in srce se ji je krčilo, ko je videla, kako mirno jo posluša Ivan, kako se mu krive ustnice na porogljiv smeh. V njej je vse kipelo; on je ostal hladen. Ali je to mož? — Oh, kako bi bila šele skočila gospa razjarjena pokoncu, če bi bila slutila, kako ji privošči soprogo nezgodo! Kako bi moral bežati mož! Tako jo je samo nekaj časa začuden gledal; potem se je zaničljivo namuzal in šel.

To je ženko toliko pomirilo, da je začela pre-udarjati, če ima še koga, ki bi se zavzel za njo. Spomnila se je gospoda majorja. To je bil mož, to kavalir, ki bo postavil na odgovor zarobljenega žalilca. Videla ga je že v duhu, kako zahteva z orožjem v roki zadoščenja, kako se zvija, kako trepeče gospod Strada; morda bo še pokleknil pred njega in pred njo. Ona mu bo seveda veledušno odpustila.

Saj bi ga sicer umoril gospod major. Tako daleč pa ni segal njen srd. Samo spozna naj, kakšno nevarnost da si nakopava vsakdo, ki žali njo. Kako bo zrastel potem njen ugled, in kako osramočen bo mož, za čigar ženo se je moral potegniti njegov prijatelj!

Komaj je bil gospod major zvečer na vrtu, je že sedela pri njem gospa Korbinova. Potožila mu je svoje gorje, opisala kruto žaljenje in poudarila bridko svojo zapuščenost in onemoglost.

Gospod major je gubančil čelo, mrščil obrvi in začel zabavljati čez Lahe; vsa avstrijsko-nemško-laška trozveza da se zdi njemu nenaravna in za našo državo naravnost škodljiva; on da je bil že odnekaj za trozvezo med Avstrijo, Nemčijo in Rusijo, ker bi jo tesno vezale skupne koristi in skupne nevarnosti; toda naj diplomatom kak pameten človek kaj dopove; kar meč pridobi, pero izkazi, to da je stara in vedno nova pesem.

Gospa Korbinova je nepotrpežljivo čakala konca razprave in pripomnila potem, da drugi Lahi nje niso žalili; samo ta, samo Strada, ki še pristen Lah ni.

»A tako?« je dejal major in pomislil. »Stvar je zapletena, Voz je bil Vaš, gospa; kaj ne?«

»Ne, njegov.«

»Njegov, njegov. Stvar je še bolj zapletena. In on Vas ni prisilil, da bi šli z voza?«

»Ne. Jaz sem šla sama.«

»Škoda! Zakaj ste šli? Počakati bi bili morali, da bi Vas bil on prisilil. Potem, gorje mu! Na kolenih bi Vas moral prositi odpuščanja.«

»Torej se ne da nič storiti?«

»Zazdaj nič, milostiva. Počakati pa je treba prilike. Kar se odloži, se ne opusti. Izplačali ga bomo, da bo pomnel, kdaj je Vas razžalil.«

»Lepo hvalo, gospod major!« je dejala gospa podsmešno in šla srdita od mize. To so kavalirji, si je mislila; zabavali bi se, jedli bi in pili; kadar je pa treba kaj storiti za gostitelja, ne utegnejo, ne morejo, ne smejo. Moške je treba poznati! V svoje roke

je morala vzeti osveto, in premišljevati ji ni bilo treba dolgo.

Kadar misli človek komu koristiti, ga vedno motijo pomisleki; če pa hoče škodovati, mu pade takoj vse sorte v glavo. Da se tisti večer gospa Korbinova ni zmenila za Laha, to se umeje, in temu se tudi gospod Strada ni čudil. Bolj čudno se mu je pa zdelo, da je bila drugega dne že zopet prijazna, prav kakor da bi se ne bilo nič prigodilo. Gospod Strada si je oddehnil, ker ni slutil, da je ta prijaznost sama zvijača. Gospa Korbinova je hotela tako tem živeje zadeti nasprotnika. Prirediti je hotela v Mrzli grapi veliko veselico in povabiti vse svoje goste, vse razen gospoda Strade. Kadar bi se vsi drugi skupaj zabavali, naj bi se on sam kisal doma, da bi pomnel, kdaj je njo žalil.

Kar oživela je zdaj gospa, in pod njenim ukazovanjem in priganjanjem je oživela vsa družina, tako da je Ivan debelo gledal in se razveselil nati-hem, da se je spametovala žena. Prijazno jo je vprašal, kaj da pomenijo te priprave. Povedala mu je, da prireja veselico v Mrzli grapi in da je že povabila vse svoje goste razen gospoda Strade, ki ne bo povabljen, ker je bil njo razžalil; s tem da ga hoče kazniti.

Ivan je sklenil roke v nejevolji in prosil ženo, naj vendar opusti to neumno misel, ki bi stala toliko denarja. Ona je odgovorila, da ne odneha; ker se noče nihče drug potegniti za njo, se mora sama znositi nad Lahom.

»A ti se znašaš nad menoj in nad seboj in nad vso hišo,« se je jezil Ivan.

»Vsaka beseda odveč,« ga je ustavila ona. »Kar sem sklenila, sem sklenila.«

Ivan je šel v kuhinjo in ustavil vse pripravljanje. Komaj se je obrnil, je že tekla kuharica gospodinji pravit, kaj da je ukrenil gospod, in Zefa je prihrumela v kuhinjo in kričala, da je ona gospodinja, da morajo njo poslušati in da bo letel takoj iz službe, kdor bi se ustavljal ali nagajal. Potem je šla nad Ivana in mu očitala, da jo hoče osramotiti pred vsemi

gosti, ki jih je bila ona že povabila; prej so jo žalili drugi, ne da bi jo bil on branil, zdaj jo žali on sam. Nobena prošnja, nobena grožnja ni pomagala nič. Ivan je zapiral okna, da ne bi slišali ljudje prepira, ona jih je odprla s tako silo, da so zažvenketale šipe in letele v kosih na cesto. Ivan je bežal.

Vse zaman, vse izgubljeno, vse uničeno! je kimal sam sebi na samotnem potu, ki pelje na Hrib. Zopet so ga napadle mračne misli, ki so ga začele nadlegovati z vprašanji, čemu da on sploh še živi. Ivan je obstal, kakor da bi iskal odgovora, se ozrl okrog in se zavedel, da je na tistem potu, koder je vodil gospoda Strado. Vedno ta prokleta pot! se je razjezil in obrnil in hitel zopet nazaj. Čemu da živi? se je vprašal. Za pokoro, za pokoro. Kakšna bi ta šele bila, če bi se mu bil posrečil naklep, ki ga je bil skoval proti gospodu Stradi? In kako krivo je sodil on tega poštenjaka, ki je tako imenitno izplačal njegovo neumno ženo, ki hodi tako ravnodušen svojo moško pot, kakor prepričan, da brani nevidna močna roka poštenega človeka! In tako vodi onega pamet v srečo, kakor je zavedla njega strast v nesrečo. »O mati, mati, kako dobro si mi svetovala!« si je dejal bridko. »Jaz pa te nisem poslušal. Zatorej trpim po pravici in prejemljam, kar sem zaslužil.« — Ali ona naj se pa veseli? Ona, ki je izkazila njemu vse življenje, ki nori po njegovi hiši kakor obsedena? Na gospoda Strado se huduje, ker jo je bil razžalil! Njemu je bil storil prijetno uslugo, in nekako prijateljstvo ga je zvezalo natihem z njim.

Ivanu je padla v glavo nova misel, ki mu je na moč ugajala. Lahu bi on ustregel, svoji ženi pa eno zagodel, da bi plesala cel teden. Kruto vesele volje se je vrnil domov, sedel med tovariše, se zabaval, kakor da bi se ne bilo nič zgodilo, in pil in igral do trde noči.

D drugega dne je bil ves drugačen, ves izpremenjen. Gospa se je bala, da bo še kaj nagajal in oviral priprave; toda še blizu ga ni bilo, in nobene besede ni izpregovoril teh par dni z njo. Skrivaj je hodil z doma, skrivaj domov; če bi bil moral srečati ženo,

je naredil ovinek; če je prišla ona na vrt ali v verando, je on vstal in šel. Malobeseden je postal tudi proti drugim. Gledal je temno izpod čela in kruto se muzal. Gospa ni opazila tega nič, ker se ni utegnila brigati še za moževe muhe, ko je imela z veselico dela čez glavo.

Nekaj posebnega pa so pričakovali vsi gostje. Razgovarjali so se živahno in izpraševali drug drugega, če je povabljen, če pojde zraven.

»Kaj pa Vi, gospod Strada, ali ste povabljeni?« je vprašal Ivan Laha zjutraj pri zajtrku. »Danes je veselica v Mrzli grapi.«

»Ne, jaz nisem povabljen,« je dejal gospod Strada. »Gospa je huda name.«

»Name tudi,« je dejal Ivan, »in jaz tudi nisem povabljen. Midva se bova zabavala zase. Kaj je z najino kupčijo? Ali velja še Vaša ponudba, gospod Strada, za hotel in pritekline?«

»O, gospod Korbin, nekaj boste popustili,« je dejal Lah, ki je komaj skrival veselo iznenadjenje. »Koliko se je med tem pokvarilo, koliko obrabilo!«

»Nobenih zvijač, gospod Strada!« je dejal Ivan. »Če ste še tistih misli, dobro; če ne, si poiščem drugega kupca.«

Strada se je nekoliko obotavljal, pomišljal, izpodbijal ceno; toda Ivan je ostal trd.

»Eno uro imate časa, gospod Strada,« je sklenil, »da se odločite. Če pristanete na kupno ceno, se popeljeva k notarju.«

»Že velja, gospod Korbin,« je dejal Strada, in udarila sta si v roke. »Enkrat se dobi, enkrat izgubi; tako gre kupčija.«

Ivan je dal napreči, naložil gospoda Strado, ukazal hlapcu, naj vozi hitro, in vozič je oddrdral proti bližnjemu mestu.

Komaj pa so se bili odpeljali popoldne v kočijah in z omnibusom veseli gostje proti Mrzli grapi, sta se že pripeljala od notarja nazaj Ivan Korbin in gospod Strada.

Ivan se je kruto zagrohotal, ko je stopil na prijazni vrt ob Bistrici in pogledal po belem poslopju,

ki je bilo njegova last, njegov ponos. Skrčila mu je pač žalost srce; toda močnejši je bil škodoželjni srd, ki mu je kazal onemoglo jezo osuple soproge, ko se vrne zvečer domov. Gospod Strada se je mirno smehljal in šel najemat kmetskih vozov, ki bi odpeljali Korbinovo prtljago, kolikor ni bilo prodane, v Šmihel.

Kmalu sta stala dva velika voza pred hotelom, in ljudje so drli vkup, kaj da to pomeni. Iz hotela so začeli nositi pohišje. Ivan sam je pomagal nakladati, in nič se mu ni smilila nežna, občutljiva gosposka oprava, ki je ječala in stokala v kmetskih pesteh.

»Oha!« se je opravičeval zdaj tu, zdaj tam kak ropot ali polom.

»Nič ne de,« je tolažil Ivan. »Kar pobrati in na voz! Pozneje se bo vse zopet zbito in zlepilo.«

Kočije, ki so se vračale zvečer v Žvarovlje, so že srečavale selitev. Lepo Ivanovo pohišje je škripalo na nerodno naloženih vozeh in molilo noge in naslonjala kvišku, kakor da bi prosilo usmiljenja.

Ko je srečala Zefa v kočiji prvi voz z naloženo opravo, se je stresla in prebledela in umolknila med veselo zabavo, in tako grozna slutnja jo je obšla, da si ni upala vprašati, kaj da to pomeni. Ko pa se je ogibal njen kočijaž drugega voza, je kričal, da ne bi zadel: »Bistahor, Jože, bistahor! Kakšnega hudiča pa voziš?«

»Mladega Korbina selitev,« je dejal Jože. »V Šmihel peljem.«

Tedaj bi bila gospa najrajša umrla od jeze in sramu. Zdelo se ji je, da jo vse gleda, da se ji vse roga. Obrnila se je proč in zrla v hladni mrak in nestrpno čakala, da bi že prišla domov. — Domov? Sam Bog ve, kaj vse to pomeni. Menda vendar ni prodal Ivan hotela? Morda je samo svoje pohišje dal odpeljati, njene sobe pa so ostale opravljene? Sam ljubi Bog daj, da bi bilo tako!

Po vseh kočijah so bili utihnili gostje. Glasno govorjenje se je bilo umeknilo sumnemu šepetu. Vse je ugibalo sem in tja in si razlagalo možnost ali neverjetnost pričakovanega dogodka.

Po hotelu je bilo vse tiho; na cesti pa so stale gruče ljudi, ki so se živahno razgovarjali. Ena hišna je prihitela na prag, ko so se ustavili na cesti vozovi, in začudena gledala gospodinjo. Ta je skočila z voza in stekla po nerazsvetljenih stopnicah v svojo sobo in pritiskala roko na srce, ki je hotelo skočiti iz prsi. Na hodniku je ostrmela. Njena soba je bila odprta in prazna.

»Gospa, gospa,« je pritekla za njo hišna, »hotel ni več naš, je prodan.«

»Kdo ga je kupil?« je vprašala zamolklo gospa.

»Lah, gospod Strada.«

Resnica je bila hujša ko slutnje. V strahu, da bo srečala sovraženega človeka, ki jo bo morda pogljal iz hiše, se je tiho, brez slovesa odpravila gospa.

Pred hišo je naletela na majorjevo sestro.

»Oh, gospa,« je prosila, »ali ne bi mogla jaz nocoj pri Vas prenočiti?«

»Ljuba moja,« je dejala gospa, »kako rada bi Vam jaz ustregla, če bi bilo količkaj možno! A kaj, ko imam oddane vse prostore in nobene postelje več na razpolago! — Torej je res, kar se pripoveduje? Oh, kako je to mučno, kako je mučno! Jaz Vas milujem, gospa.«

Zefa se je obrnila in izginila v temni noči.

XII.

Kjer je stal nekdaž ob Bistrici Korbinov hotel, tam stoji zdaj velika žaga, kamor hite z vseh strani gozdje v smrt za denar. Na pročelju poslopja blešči napis: Alesandro Strada & Gričar Andrej. Gospodarja sta svaka, ker je bil vzel gospod Strada Andrejevo sestro Miciko za ženo. Andrej, ki se je bil poročil s Cilo, ima pa še enega svaka v Žvarovljah pod streho, ubogega Ivana Korbina, ki pomaga tu in tam, kolikor mu dopuščajo izpite moči, in pije zopet, da se okrepi. Tudi na domu v Šmihelu se je bil držal

siromak samo, dokler je živela mati. Ko pa so bile tej skrbi in žalost in prepir s sneho izkopali jamo, se je omajala vsa hiša. Zefa je dejala sicer svojega moža zaradi zapravljenosti pod skrbstvo; toda zavoženega gospodarstva ni spravila iz blata ta naredba. Zapel je boben, in lepo posestvo sta kupila tovariša Alesandro Strada & Gričar Andrej, ki se ponašata oba z dobrima, poštenima ženama in vrlima gospodinjama, tako da se ni bati za nobeno hišo, če bi tudi pri tej ali oni katerikrat četrti vogel nekoliko popustil.

Tujci zahajajo še vedno radi v Šmihel in v Žvarovlje, in kdor pride tja, obišče tudi Mrzlo grapo. Tja pa se pride samo mimo Petanove koče, ki stoji nad vhodom kakor stražnica. Notri živi stari Petan s svojo hčerjo Zefo, gospo Korbinovo, in njenim sinom. Ti gledajo skoz okenca na dve strani, in kadar zavpije deček ali mati: »Oče, tujci!« se vzdigne izza mize Jože Petan, prime z eno roko klobuk, z drugo velik molek in rine v vežo in na cesto. Hči mu spotoma še natrga katerikrat obleko, da bi zbudila več usmiljenja. Čim bolj pa se bližajo tujci, tem niže se ključi na cesti stari Petan, tem bridkeje stoka, tem glasneje moli in berači v nemškem in slovenskem jeziku. Včasih priteče tudi vnuček iz koče, da ponudi tujcem jagod ali cvetic. V koči jima pobere potem mati, kar sta bila nabrala, in se jezi, če sta prinesla premalo, in zabavlja čez tujce berače, ki naj bi ne hodili na letovišča, če nimajo denarja. Če je bila pa bera obilna, dobi tudi Jože Petan svoj delež. Tisti večer se hitro preobleče in se izgubi: »Adijo, z Bogom, pozdravljeni!« v Gostičevo krčmo.

Ivan Korbin pa pisari pri svaku v Žvarovljah in pomaga rad vsakemu, kolikor more. Kmetje mu dajejo piti, ker jim piše pisma, in radi ga imajo, ker ne zameri, če ga tudi kdo potegne. Najbolj ga vlečejo zato, ker je pod skrbstvom.

»He, Ivan, pojdi no sem, da boš nekaj podpisal!« ga je poklical nekoč Gostič, ko je delal s sosedom pogodbo. »Ti si učen in umeješ te reči.«

Ivan je sedel, takoj pripravljen, za mizo, preletel z motnimi očmi pisanje in nastavljal tresočo roko, da bi podpisal. Tedaj pa ga je prijel Gostič za ramo in mu potegnil pero iz roke.

»Počasi, Ivan!« je dejal. »Ali ne veš, da ne smeš ti več podpisovati? Saj nisi ti več mož; ti si preklican.«

»Ne zamerite, Gostič, da sem to pozabil!« se je opravičeval Ivan. Možje pa so se mu smejali in mu ponujali vina.

Kakor nezaveden se napoti časi Ivan zvečer proti Šmihelu. Napol pota pa se navadno ustavi, premišljuje, zmaje z glavo, se skesa in se obrne nazaj proti Žvarovljam, v nejasnem strahu, da ga bodo zapodili tast in žena in sin iz koč, če pride domov brez denarja.

